

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE BÜTÇESİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLERİN
GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Seran EVKURAN

DANIŞMAN
Doç. Dr. Selahattin BEKMEZ

HAZİRAN, 2010
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE BÜTÇESİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLERİN
GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN BELİRLENMESİ

Seran EVKURAN

Sosyal Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28.07.2010

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 28.06.2010

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Selahattin BEKMEZ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Metin KARADAĞ (Başkan)

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bora SÜSLÜ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nurgün OKTİK

MAYIS, 2010

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **02/06/2010** tarih ve **488/6** sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **25/4** maddesine göre, **İktisat** Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi **Seran EVKURAN**'ın "**Türkiye Bütçesinde Dışsalılık Yaratın Hizmetlerin Geleneksellik Endekslerinin Belirlenmesi**" adlı tezini incelemiş ve aday **28/06/2010** tarihinde saat **11:00**'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **60** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **oybirliği** ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Selahattin BEKMEZ

Üye

Üye

Doç. Dr. Metin KARADAĞ (Başkan)

Doç. Dr. Bora SÜSLÜ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye Bütçesinde Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Geleneksellik Endekslerinin Belirlenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/07/2010

SERAN EVKURAN

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN

**Soyadı : EVKURAN
Adı : Seran**

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Türkiye Bütçesinde Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Geleneksellik Endekslerinin Belirlenmesi

Y. Dil : Determination of Traditionality Index of the Externality Creating of Services in Turkish Budget

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans
X**

**Doktora
O**

**Sanatta Yeterlilik
O**

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : BEKMEZ Selahattin

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 110

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Geleneksellik Endeksinin Hesaplanması
2. Dışsallık Yaratıcı Hizmetler
3. Türkiye Bütçesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Geleneksellik Endeksi
2. Dışsallık
3. Kamu Harcamaları
4. Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonu

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Traditionality Index
2. Externality
3. Public Expenditures
4. Expenditure Experience Function

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	X
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezinin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 28/07/2010

ÖZET

Çalışmada Türkiye bütçesinde yer alan kamu harcamalarından savunma, kamu düzeni ve güvenlik, eğitim, sağlık, iskân ve toplum refahı, çevre koruma ve sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri, dışsallık yaratan hizmetler olduğundan, bu hizmetlerin geleneksellik yapıları incelenmiştir. Savunma, kamu düzeni ve güvenlik, eğitim, sağlık, iskân ve toplum refahı, çevre koruma, sosyal güvenlik ve yardım hizmetlerinin, 2004 ve 2010 yılları arası harcama değerleri elde edilmiş ve bu harcama değerlerine göre tüm hizmetlerin ve alt hizmetlerinin, “birikimli harcama deneyim endeksleri” hesaplanmıştır. Hesaplanan birikimli harcama deneyim endekslerine göre, tüm hizmetlerin birikimli harcama deneyim fonksiyonları oluşturulmuş ve geleneksellik endeksleri hesaplanmıştır. Oluşturulan birikimli harcama deneyim fonksiyonları ve geleneksellik endeksleri yardımıyla, dışsallık yaratan söz konusu hizmetlerin ve alt hizmetlerinin geleneksellik yapıları incelenmiştir. Söz konusu hizmetler, harcama yapılarına göre değerlendirildiğinde çoğunlukla gelenekselliğini koruyan hizmetler olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geleneksellik Endeksi, Dışsallık, Kamu Harcamaları, Birikimli Deneyim Fonksiyonu

ABSTRACT

Since some of the public expenditures such as defense, public order-security, education, health, housing and society welfare, environment protection, social security and transfer payments create externalities, this study aims to analyze traditionality index of these expenditures in Turkish budget in the period of 2004 and 2010. In order to do that, data regarding above mentioned services have been collected and “expenditure experience index” has been calculated. Using expenditure experience index, expenditure experience functions have been constructed for all the sub-sectors of the services. With the help of those expenditure experience functions and traditionality index, the structure of mentioned sectors creating externality have been analyzed in a detailed way. The results showed that most of the sectors preserve their traditional structures in Turkish budgetary system.

Key Words: Traditionality Index, Externality, Public Expenditures, Expenditure Experience Function

ÖNSÖZ

Kamusal mal ve hizmetlerin dışsallık yaratması göz önünde bulundurularak, bu hizmetlerden bazıları tez çalışmamız için dışsallık yaratan hizmetler olarak seçilmiştir. Seçilen dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarının incelenmesi amacıyla, bu tez çalışması oluşturulmuştur. Daha önce bu amaca yönelik bir çalışmaya rastlanamamış olması da, bu tez çalışmasının oluşturulmasını sağlamıştır. Dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapıları, daha geniş bir dönemi kapsayarak incelenmek istenmiştir. Bunun için gerekli verilere ulaşılmaya çalışılmış, yetkili kişilerle de görüşülmüştür. Ancak analitik bütçe sınıflandırmasına 2004 yılı itibarıyla geçilmesi, bu isteğin gerçekleşmesini olanaksız kılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilimsel desteğini, zamanını ve değerli emeğini benden esirgemeyen tez danışman hocam Doç. Dr. Selahattin BEKMEZ'e, konunun belirlenmesi aşamasında yardımcı olan Araş. Gör. Ömer F. ALTUNÇ'a, yüksek lisansım boyunca yardımcı olan hocalarıma, bana destek veren Araş. Gör. arkadaşlarıma, veri konusunda yardımlarını esirgemeyen T.C. Maliye Bakanlığı'nda devlet bütçe uzmanları olan Osman Şahin ve Ozan Alkan'a ve beni yalnız bırakmayan arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak bugüne kadar maddi, manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, bana olan güvenlerini her fırsatta tekrarlayan değerli aileme sonsuz teşekkürler ederim. Tez çalışmamı, onlara ve biricik yeğenim Lidya'ya ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI VE DIŞSALLIK

1.1. KAMU HARCAMALARININ TANIMI	3
1.2. KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI	4
1.2.1. Kamu Harcamalarının İdari Sınıflandırılması	5
1.2.2. Kamu Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırılması	6
1.2.2.1. Gerçek Harcamalar	6
1.2.2.1.1. Cari Harcamalar	7
1.2.2.1.2. Yatırım Harcamaları	8
1.2.2.2. Transfer Harcamaları	9
1.2.3. Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması	10
1.2.4. Kamu Harcamalarının Sağladıkları Yararların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması	11
1.3. DIŞSALLIĞIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ	12
1.4. KAMUSAL MAL VE HİZMETLER	14
1.4.1. Tam Kamusal Mal ve Hizmetler	18
1.4.2. Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler	20

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜTÇESİ VE DIŞSALLIK

2.1. TÜRKİYE BÜTÇESİ İÇİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLER	24
2.1.1. Savunma Alt Hizmetleri	38

2.1.2. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetleri	43
2.1.3. Eğitim Alt Hizmetleri	46
2.1.4. Sağlık Alt Hizmetleri	53
2.1.5. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetleri	59
2.1.6. Çevre Koruma Alt Hizmetleri	62
2.1.7. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Alt Hizmetleri	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜTÇESİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLERİN GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN HESAPLANMASI

3.1. GELENEKSELLİK ENDEKSİ	72
3.2. HİZMETLERİN GELENEKSELLİK YAPILARININ ANALİZİ	75
3.2.1. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Alt Hizmetlerine Göre İncelenmesi	78
3.2.1.1. Savunma Hizmetleri	80
3.2.1.2. Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	82
3.2.1.3. Eğitim Hizmetleri	84
3.2.1.4. Sağlık Hizmetleri	87
3.2.1.5. İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	90
3.2.1.6. Çevre Koruma Hizmetleri	92
3.2.1.7. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	95
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	107

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Dışsalılık Yaratan Hizmetlerin Türkiye Bütçesindeki Harcama Değerleri	34
Tablo 2.2. Savunma Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri	40
Tablo 2.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri	44
Tablo 2.4. Eğitim Alt Hizmetleri Harcama Değerleri	48
Tablo 2.5. Sağlık Alt Hizmetleri Harcama Değerleri	56
Tablo 2.6. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetleri Harcama Değerleri	60
Tablo 2.7. Çevre Koruma Alt Hizmetleri Harcama Değerleri	63
Tablo 2.8. Sosyal Güvenlik ve Yardım Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri	68
Tablo 3.1. Dışsalılık Yaratan Hizmetlerin Geleneksellik Endeksleri	77
Tablo 3.2. Dışsalılık Yaratan Hizmetlerin Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	79
Tablo 3.3. Savunma Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	81
Tablo 3.4. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	83
Tablo 3.5. Eğitim Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	85
Tablo 3.6. Sağlık Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	89
Tablo 3.7. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	91
Tablo 3.8. Çevre Koruma Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	93
Tablo 3.9. Sosyal Güvenlik ve Yardım Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri	96
Tablo 3.10. Geleneksel, Gelenekselleşen, Geleneksellikten Uzaklaşan Hizmetler	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Türkiye Bütçesinde Savunma Harcamalarının Trendi	35
Şekil 2.2. Türkiye Bütçesinde Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının Trendi	35
Şekil 2.3. Türkiye Bütçesinde Eğitim Harcamalarının Trendi	36
Şekil 2.4. Türkiye Bütçesinde Sağlık Harcamalarının Trendi	36
Şekil 2.5. Türkiye Bütçesinde İskân ve Toplum Refahı Harcamalarının Trendi	37
Şekil 2.6. Türkiye Bütçesinde Çevre Koruma Harcamalarının Trendi	37
Şekil 2.7. Türkiye Bütçesinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamalarının Trendi	38
Şekil 2.8. Türkiye Bütçesinde Askeri Savunma Harcamalarının Trendi	41
Şekil 2.9. Türkiye Bütçesinde Sivil Savunma Harcamalarının Trendi	41
Şekil 2.10. Türkiye Bütçesinde Dış Askeri Yardım Harcamalarının Trendi	42
Şekil 2.11. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Harcamalarının Trendi	42
Şekil 2.12. Türkiye Bütçesinde Güvenlik Hizmetleri Harcamalarının Trendi	44
Şekil 2.13. Türkiye Bütçesinde Mahkeme Hizmetleri Harcamalarının Trendi	45
Şekil 2.14. Türkiye Bütçesinde Cezaevi İdaresi Hizmetleri Harcamalarının Trendi	45
Şekil 2.15. Türkiye Bütçesinde Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi	46
Şekil 2.16. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının Trendi	46
Şekil 2.17. Türkiye Bütçesinde Okul Öncesi ve İlköğretim Harcamalarının Trendi	49
Şekil 2.18. Türkiye Bütçesinde Ortaöğretim Harcamalarının Trendi	49
Şekil 2.19. Türkiye Bütçesinde Yükseköğretim Harcamalarının Trendi	50
Şekil 2.20. Türkiye Bütçesinde Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Harcamalarının Trendi	50
Şekil 2.21. Türkiye Bütçesinde Eğitime Yardımcı Hizmetleri Harcamalarının Trendi	51
Şekil 2.22. Türkiye Bütçesinde Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi	52

Şekil 2.23. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Harcamalarının Trendi	52
Şekil 2.24. Türkiye Bütçesinde Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Donanımlara İlişkin İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi	56
Şekil 2.25. Türkiye Bütçesinde Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri Harcamalarının Trendi	57
Şekil 2.26. Türkiye Bütçesinde Hastane İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi	57
Şekil 2.27. Türkiye Bütçesinde Halk Sağlığı Hizmetleri Harcamalarının Trendi	58
Şekil 2.28. Türkiye Bütçesinde Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi	58
Şekil 2.29. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Harcamalarının Trendi	59
Şekil 2.30. Türkiye Bütçesinde İskân İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi ..	61
Şekil 2.31. Türkiye Bütçesinde Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının Trendi	62
Şekil 2.32. Türkiye Bütçesinde Su Temini İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi	62
Şekil 2.33. Türkiye Bütçesinde Atık Yönetimi Hizmetleri Harcamalarının Trendi	64
Şekil 2.34. Türkiye Bütçesinde Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri Harcamalarının Trendi	65
Şekil 2.35. Türkiye Bütçesinde Doğal Ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri Harcamalarının Trendi	65
Şekil 2.36. Türkiye Bütçesinde Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi	66
Şekil 2.37. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Harcamalarının Trendi	67
Şekil 2.38. Türkiye Bütçesinde Hastalık ve Malullük Yardım Harcamalarının Trendi	69
Şekil 2.39. Türkiye Bütçesinde Yaşlılık Yardımı Hizmetleri Harcamalarının Trendi	69
Şekil 2.40. Türkiye Bütçesinde Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri Harcamalarının Trendi	70

Şekil 2.41. Türkiye Bütçesinde İşsizlik Yardımı Harcamalarının Trendi	70
Şekil 2.42. Türkiye Bütçesinde Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmet Harcamalarının Trendi	71
Şekil 2.43. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Yardım Harcamalarının Trendi	71
Şekil 3.1. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	76
Şekil 3.2. Savunma Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	80
Şekil 3.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	83
Şekil 3.4. Eğitim Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları ...	85
Şekil 3.5. Sağlık Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	88
Şekil 3.6. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	91
Şekil 3.7. Çevre Koruma Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	93
Şekil 3.8. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları	96

GİRİŞ

Toplumunu oluşturan bireylerin, bir arada yaşamaları sonucu ortak ihtiyaçları olmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesi, devletin başlıca görevlerini oluşturmaktadır. Bu görevleri yerine getirmek amacıyla, devlet tarafından bireylere sağlanan hizmetler olmakta ve bu hizmetler, kamusal hizmetler olarak adlandırılmaktadır. Kamu sektörü tarafından üretilmezse başka yoldan üretilemeyecek nitelikte olan hizmetlere, kamusal hizmetler denilmektedir. Kamu ve özel sektör tarafından üretilebilen hizmetlere de, yarı kamusal hizmet denilmektedir. Çalışmamız kapsamında eğitim, sağlık gibi yarı kamusal hizmetler, kamusal hizmet olarak kabul edilmiştir. Kamusal hizmetlerin sunulması sonucunda, bu hizmetlerin hem maliyetine katlanan bireyler, hem de maliyetine katlanmayan bireyler fayda elde edebilmektedir. Ayrıca, kamusal hizmetlerin sunulmaması veya iyi bir şekilde sunulmaması durumunda da bireylere maliyet yüklenmektedir. Bu durumlar sonucu ortaya çıkan fayda veya maliyet, dışsallık olmaktadır. Dolayısıyla devlet tarafından sunulan kamusal hizmetler, dışsallığa neden olmaktadır. Dışsallıklar, olumlu veya olumsuz şekilde olabilmektedir. Çalışmamız kapsamında dışsallık yaratan hizmetlerin, genel olarak olumlu dışsallık yarattığı kabul edilmiştir. Kamusal hizmetlerin dışsallık yaratması göz önünde bulundurularak, bu kamusal hizmetlerden bazılarının geleneksel yapılarını incelemek amacıyla, bu tez çalışması oluşturulmuştur.

Pineres ve Ferrantino'ya (1999 ve 1997) ait çalışmada Şili ve Kolombiya'nın dışsallığının; Akbar ve Naqvi'nin (2000) çalışmasında Pakistan'ın dışsallığının; Günçavdı ve Çakmaklı'nın (2005) yapmış olduğu çalışmada ise, Türkiye'nin dışsallık ve dışsallığının geleneksel yapıları incelenmiştir. Çalışmalarda ülkelerin dışsallık ve dışsallık yaptığı sektörler göre, geleneksel yapıları araştırılmıştır. Geleneksellik yapısının incelenmesi amacıyla bahsedilen çalışmalarda kullanılan endeks hesaplama, bu çalışmanın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Çalışmada bu hesaplama kullanılarak, dışsallık yaratan hizmetlerin Türkiye bütçesindeki harcama değerlerine göre, geleneksel yapılarını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından sunulan savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri,

sağlık hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, çevre koruma hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri dışsallık yaratan hizmetler olarak seçilmiştir. Bu hizmetlerin, Türkiye bütçesinden ayrılan 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama miktarlarına göre, birikimli harcama deneyim endeksleri ve geleneksellik endeksleri belirlenmiş; harcama değerlerindeki kararlılıklarına göre, hizmetlerin geleneksel yapısı incelenmiştir. Gözlemlenen dönemde, harcama değerlerinde düzenli olarak artış veya azalış gösteren hizmetler, geleneksel yapıya; harcama değerlerinde değişiklikler gösteren hizmetler ise, gelenekselleşen veya geleneksellikten uzaklaşan yapıya sahip olmaktadır. Bu doğrultuda tezimizin hipotezi, aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

H_0 : Türkiye bütçesinde dışsallık yaratan hizmetler, söz konusu yıllarda geleneksel bir trend izlemektedirler.

H_1 : Türkiye bütçesinde dışsallık yaratan hizmetler, söz konusu yıllarda geleneksel bir trend izlememektedirler.

Bu amaca yönelik çalışmanın birinci bölümünde, başlangıç olarak kamu harcamaları kavramı ele alınmıştır. Kamu harcamalarının tanımı ve sınıflandırılmasına, bu kısımda değinilmiştir. Sonraki kısımda dışsallık kavramı ele alınmış, dışsallığın tanımı ve çeşitlerinden bahsedilmiştir. Birinci bölümde son olarak, kamusal mal ve hizmet kavramı anlatılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikli olarak, dışsallık yaratan hizmetlerden bahsedilmiştir. Sonraki kısımda, dışsallık yaratan hizmetler olarak belirlenen hizmetler ve alt hizmetleri, Türkiye bütçesindeki harcama değerlerine göre incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilk olarak, dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarını incelemek amacıyla kullanacağımız endeks hesaplama yöntemine değinilmiştir. Sonraki kısımda, dışsallık yaratan hizmetlerin ve bu hizmetlerin alt hizmetlerinin birikimli harcama deneyim endeksleri ve geleneksellik endeksleri hesaplanmıştır. Hesaplanan birikimli harcama deneyim endeksleri yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının çizimleri elde edilmiş ve bu çizimlere göre, dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapısı incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise oluşturduğumuz çalışma hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve bu şekilde çalışmamız sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI VE DIŞSALLIK

Çalışmanın birinci bölümünde, başlangıç olarak kamu harcamalarının tanımı ve sınıflandırması açıklanacaktır. Daha sonra, dışsallık kavramı ve türlerine değinilecektir. Birinci bölümün son kısmında, kamusal mal ve hizmet kavramı ele alınacaktır.

1.1. KAMU HARCAMALARININ TANIMI

İnsanların bir arada yaşama isteğinin sonucu, gereksinim duyulan ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. İnsanların yani toplumu oluşturan bireylerin bu ihtiyaçları, kişisel ve toplumsal ihtiyaçları şeklinde olmaktadır. Kişisel ihtiyaçlar, piyasa ekonomisi tarafından sağlanan özel ihtiyaçlar ve kamu ekonomisi tarafından sağlanan toplumsal ihtiyaçlar olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Bireylerin özel ihtiyaçları, piyasa mekanizması tarafından üretilen özel mallarla giderilmektedir. Toplumun iç ve dış güvenliği, adalet, eğitim, sağlık gibi toplumsal ihtiyaçlarını sağlamak için gerekli olan mal ve hizmetler, devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet, toplumun toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için bütçesinden paylar ayırmaktadır. Yani devlet, gereksinim duyulan ihtiyaçların giderilebilmesi amacıyla harcamalar yapmaktadır. Devletin toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla yaptığı bu tür harcamalara, kamu harcamaları denilmektedir. Devletin birtakım hizmetlerden yararlanması ve birtakım malları kullanması, bu toplumsal ihtiyaçları karşılayabilmek için gerekli olmaktadır. Örneğin devletin adalet hizmetini gerçekleştirebilmesi amacıyla yargıç, savcı, mübaşir gibi bu hizmetin sunulabilmesi için gerekli olan kişileri çalıştırması, bu kişilere çalışmaları karşılığı ücret ödeyebilmesi, ayrıca bina, malzeme gibi ihtiyaçları karşılayabilmesi gerekmektedir (Uluatam, 1997: 127). Dolayısıyla devlet, topluma sağlayacağı hizmetler için kamu harcamaları denilen harcamaları yapmak durumunda kalmaktadır.

Kamu harcamaları için literatürde çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Genel bir ifadeyle kamu harcamalarını Aksoy (1991: 102), “devletin üstlenmiş olduğu fonksiyonları yerine getirebilmesi için yaptığı bütün işlerin maliyetini oluşturan unsurların toplamı” şeklinde tanımlamaktadır. Türk’e (1999: 27) göre, “kamuun toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik ve sosyal hayata müdahalelerde

bulunmak üzere belirli kurallara göre yaptığı harcamalar toplamına” kamu harcamaları denilmektedir.

Kamu harcamaları, dar ve geniş anlamda olarak da tanımlanabilmektedir. Dar anlamda kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin karşılığında merkezi idare tarafından yapılan ödemelerdir. Geniş anlamda kamu harcamaları merkezi idare harcamalarını, devletin ve yerel kuruluşlarının iktisadi girişimleri ve sosyal güvenlik hizmetleri için yapılan harcamaları kapsamaktadır (Akdoğan, 1997: 50). Devlet iç güvenliği, adaleti, ulusal savunmayı sağlama gibi geleneksel görevlerinin yanında bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılama görevini de üstlenmektedir. Yani devlet, gerekli eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunulması, sosyal güvenliğin sağlanması, haberleşme ve ulaşım imkânlarının kolaylaştırılması, çevre kirliliğinin azaltılması, alt yapı yatırımlarının yapılması için harcamalarda bulunmaktadır.

Sonuç olarak kamusal ihtiyaçların giderilmesi, kamu sektörünün varlığının temel sebebini oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesi için belli hizmetlerin sunulması gerekmekte; bu hizmetler, devletin harcamalarda bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Kamusal hizmetin sağlanabilmesi, gerekli olan harcamaların yapılmasına bağlı olmaktadır. Devletin eğitim hizmetini gerçekleştirebilmesi için yapacağı okullar, çalıştırdığı personeline veya emekliye ayrılan personeline ödediği aylık, ödenek ve tazminatlar, çöplerin toplanması için gerekli düzenin oluşturulması, hastaneler yaptırarak içinde sağlık hizmetinin verilmesini sağlama gibi yaptığı işler, devletin harcama yapması sonucunda gerçekleşebilen hizmetler olmaktadır.

1.2. KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI

Kamu harcamalarının nitelik ve etki yönünden farklılıklar göstermesi nedeniyle, çeşitli sınıflandırmaları yapılmaktadır. Sınıflandırma, aynı nitelikteki harcamaları gruplandırmak için yapılmaktadır. Kamu harcamaları, çeşitli ölçülerden hareket edilmek suretiyle değişik sınıflandırmalara göre ayrılabilir. Kamu harcamalarının ekonomik nitelikleri ya da harcama birimleri dikkate alınmak suretiyle, çeşitli sınıflandırmaları yapılabilmektedir. Bu doğrultuda Türk (1999: 45), kamu harcamalarının sınıflandırılmasını, aynı nitelikteki harcamaların diğerlerinden ayrılarak gruplar haline getirilmesi, sınıflara ayrılması olarak kabul etmektedir.

Sınıflandırma yapılması, Gülcan (2008) da çalışmasında değindiği üzere, harcamalar hakkında daha açık bilgi verilmesini, savurganlık ve keyfilikten kaçınmayı kolaylaştırmaktadır. Bütünü oluşturan gruplar, daha iyi görülmektedir. Hizmetlere yapılacak olan harcama miktarlarının belirlenmesi, daha hızlı, daha az maliyetli, verimli ve etkin çalışma yapılmasına olanak sağlamaktadır. Böylelikle harcama programları, daha iyi hazırlanmış olmakta ve sunulmaktadır. Yıllık harcama programlarıyla bütçe arasında, daha iyi ilişki kurulması sağlanmaktadır. Belli harcama grupları arasında, karşılaştırma yapılabilmesi sağlanabilmektedir. Bu bağlamda kamu harcamalarının sınıflandırılması, kamu harcamalarının iktisadi analizinin yapılabilmesini sağlayabilmesi açısından gerekli ve faydalı olmaktadır.

Kamu harcamalarının artışı ve çeşitlenmesi, sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla yürütülen işlerin çok farklı alanlara yayılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu harcamalarının bu farklı alanların her birinde, farklı derecede bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Kamu harcamalarındaki gelişmelerin izlenmesi, hangi alanlarda artış veya azalış içinde olduğunun tespiti, sağlıklı bir sınıflandırmayla mümkün olmaktadır (Uluatam, 1997: 130). Dolayısıyla kamu harcamalarında sınıflandırılmaya gidilmesi, devletin sahip olduğu bütçesini sunacağı hizmetler için uygun bir şekilde dağıtmasını sağlayacağını göstermektedir.

Kamu harcamalarının nitelik ve etki yönünden farklılıklar göstermesi nedeniyle, çeşitli sınıflandırmaları yapılmıştır. Çalışmamızda kamu harcamaları, dört kısımda sınıflandırmaya ayrılmaktadır.

1.2.1. Kamu Harcamalarının İdari Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının idari sınıflandırılması, devletin yapısı ve organları göz önünde tutularak yapılan sınıflandırma olmaktadır (Türk, 1999: 46). Mere'nin (2006) belirttiği gibi kamu harcamalarının idari sınıflandırmasında, kuruluşun nereye ne miktarda harcama yaptığı görülmekte fakat devletin hangi amaçlar için harcama yaptığı görülmemektedir. Bu yüzden, kamu harcamalarının idari sınıflandırılması yerine fonksiyonel sınıflandırılması tercih edilmektedir. Bu tercihin nedeni, kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılması içinde ele alınmaktadır.

Kamu hizmetlerini yürüten çeşitli kuruluşlar arasında, devlet bütçesinde yer alan ödenekler idari sınıflandırmaya göre dağıtılmaktadır. Kamu harcamalarını yapan

kuruluşların idari tablosuna göre yapılan bu sınıflandırma, zamana ve mekâna bağlı olarak değişmektedir. Bu durum, zaman aralıklarıyla aynı kuruluşun harcamalarının incelenmesini güçleştirmekte ve uluslararası karşılaştırmaları da zorlaştırmaktadır.

1.2.2. Kamu Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının ekonomik sınıflandırılması, devletin mal ve hizmet alımı için ve herhangi bir mal ve hizmet alımı olmadan yaptığı harcamaları kapsamaktadır (Ulutürk, 1998: 112). Bu açıdan bakıldığında ekonomik sınıflandırılması kapsamına giren kamu harcamaları, devletin üzerine düşen görevleri yerine getirebilmesi amacıyla yaptığı harcamalar toplamı olmaktadır.

Devletin tam kamusal hizmetleri üretmesi, yarı kamusal hizmetlerinin üretimine müdahale etmesi, kamu açıklarını finanse etmesi veya geliri yeniden dağıtmasının bir maliyeti olmaktadır. Devlet kamu hizmetlerini üretirken üretim faktörleri ve özel kesim ürünlerini satın almakta, ayrıca bazı üreticilere sübvansiyon verebilmekte ve geliri yeniden dağıtmak için sosyal amaçlı harcamalar yapabilmektedir. İktisadi amaçlar ile ilgili görevler sonucunda ortaya çıkan bu kamu harcamaları gerçek harcamalar ve transfer harcamaları şeklinde ayrılabilir (Batirel, 2007: 76). Dolayısıyla kamu harcamaları, ekonomik bakımdan gerçek ve transfer harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Devletin mal, hizmet ve üretim faktörleri için örneğin bina, makine, teçhizat, personel maaşları için yaptığı harcamalar, gerçek harcamalar kapsamına girmektedir. Transfer harcamaları ise, devletin herhangi bir karşılık beklemeden satın alma gücünü bireyler ve sosyal gruplar arasında dağıtmasına yönelik olan harcamaları içermektedir.

1.2.2.1. Gerçek Harcamalar

Devletin mal, hizmet ve üretim faktörlerini sağlamak amacıyla yaptığı harcamalar, gerçek harcamaları oluşturmaktadır (Gülcan, 2008). Buna göre devletin bir mal veya hizmeti alması için yaptığı harcamalar, gerçek harcamalar kapsamına girmektedir. Bir anlamda gerçek harcamalar, devletin gerçekleştirdiği tüketim harcamaları olmaktadır.

Gerçek harcamalar, toplam arza katkı yapan devlet hizmetlerinin bedeli olmaktadır. Örneğin devletin memur ve işçilere ödediği aylık ve ücretler, bina,

malzeme ve gıda maddeleri gibi satın alma bedelleri ile inşaat giderleri birer gerçek harcama olmaktadır. Devlet, bu tür harcamalar aracılığıyla üretim faktörleri elde etmekte ve bunlar mal ve hizmet üretiminde kullanılırsa, üretilen bu mal ve hizmetler gayri safi milli hâsılaya ilave edilmektedir (Nadaroğlu, 1996: 157). Yani devlet üretim faktörlerini elde etmek için harcamalarda bulunmakta; bu yapmış olduğu harcamalar sonucu mal ve hizmet üretilirse, bunlar milli gelirin hesaplanmasına dâhil edilmektedir.

Gerçek harcamalar teriminin yerine reel harcamalar, faktör harcamaları, efektif harcamaları ve mal ve hizmet alım harcamaları gibi terimler de kullanılmaktadır. Gerçek harcamalar cari ve yatırım harcamaları şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

1.2.2.1.1. Cari Harcamalar

Devletin tüketim mallarına yönelik yaptığı harcamalar, cari harcamalar olarak nitelendirilmektedir. Cari harcamalar, mevcut kamu hizmet kapasitesini kullanmak için gerekli mal ve hizmet bedelleri olmaktadır. Personel, sosyal güvenlik devlet primi ve mal ve hizmet alımı giderlerinden oluşmaktadır. Cari harcamalar, genellikle bir yıl içinde tüketilen mal ve hizmetler için yapılan harcamaları kapsamaktadır. Hizmetlerin sunumu için gerekli olan ısıtma, aydınlatma, tamir, kira gibi harcamalar da cari harcamalara örnek olmaktadır (Batirel, 2007: 77). Bu bakımdan cari harcamalar, devletin kamu hizmetini sunabilmek amacıyla yıl içinde yaptığı toplam giderlerden oluşmaktadır.

Sağlık hizmetinin sağlanması için hastane kurulmasını örnek olarak gösterebiliriz. Bir hastane binasının yapımı, yatırım harcamaları içinde yer almaktadır. Bu hastane kurulduktan sonra doktor, hemşire ve diğer personele ihtiyaç olmaktadır. Bu kişileri hastanede çalıştırabilmek için maaş ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca hastanede kullanılması gerekecek olan elektrik, su, tıbbi malzemeler gibi ihtiyaçların da sağlanması gerekmektedir. İşte bu tür ihtiyaçlara yönelik yapılan gerçek harcamalara, cari harcamalar denilmektedir. Yatırım harcaması, üretim kapasitesinin genişletilmesi ile ilgili maliyetleri kapsamaktadır. Yatırım harcaması, hastanenin yatak sayısı olarak tanımlanabilecek kapasitesinin ek bina yapılması sonucu artırılması için yapılan harcamaları kapsamaktadır (Batirel, 2007: 77).

Yatırım harcaması tanımı, sonraki kısımda ele alınmaktadır. Örnekten anlaşıldığı üzere cari harcamalar, herhangi bir hizmetin yıl içinde sunulmasında gerekli olan faktörleri sağlayabilmek amacıyla yapılan harcamaları kapsamaktadır. Ayrıca bu tür yapılan harcamalar sonucu elde edilen faydaların, devamlılık göstermediği de anlaşılmaktadır.

1.2.2.1.2. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları, üretim kapasitesini artırmak amacıyla yapılan, üretim faktörlerinin verimliliğini arttıran ve faydası birden fazla yıla yayılan dayanıklı mallar için yapılan harcamalardan oluşmaktadır (Gülcan, 2008). Yatırım harcamaları, üretim kapasitesini arttıran harcamalar olmaktadır (Işık ve Alagöz, 2005). Bir fabrika veya bir hastane binasının yapılması, önceden yapılmış binalara ek bina yapılması, yollar ve barajlar yapılması, makineler alınması, büyük onarım giderleri yapılması için gerekli olan harcamalar, yatırım harcamaları olmaktadır. Yapı, tesis ve büyük onarımlar için yapılan harcamalar, makine ve teçhizat alımları için yapılan harcamalar da, yatırım harcaması olarak sayılmaktadır.

Devlet, ekonomik kalkınma, tam istihdam, fiyat istikrarı ve adil gelir dağılımının sağlanmasında yatırım harcamalarından yararlanmaktadır. Ancak, cari harcamalar yapılmadan yatırım harcamaları yoluyla üretimi artırmak imkânsız olmaktadır. Verdiğimiz hastane örneğini tekrar ele alalım. Mevcut hastanenin kapasitesini artırmak için, ek bina yapılması gerekli olsun. Bu ek bina da görev yapacak doktor, hemşire ve personelin alınması gerçekleşmeden ve bunlar için harcama yapılmadan, yapılan yeni binada kapasiteyi arttırmak ve hizmet vermek mümkün olmamaktadır (Batırel, 2007: 77). O zaman cari ve yatırım harcamaları, birbirlerine etki eden harcamalar şeklinde olmakta ve biri için harcama yapılması, hizmetin gerçekleşmesini sağlamak için ötekine de harcama yapılmasını gerektirmektedir. Ayrıca, yatırım harcamaları sonucu elde edilen faydanın devamlılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Çünkü yapılan binalar, yollar, barajlar, köprüler veya alınan makinelerin kullanımı bir yıla mahsus olmamakta; bu tür hizmetler uzun süre topluma fayda sağlamaktadır.

1.2.2.2. Transfer Harcamaları

Devletin vergi ile bir sosyal gruptan sağladığı gelirleri, karşılıksız olarak bir başka sosyal gruba aktarmasına yönelik yaptığı harcamalar, transfer harcamalarını oluşturmaktadır. Transfer harcamaları, gelir dağılımında adalet amacına yönelik hizmetlerin karşılığı şeklinde yapılan harcamaları kapsamaktadır. Emekli aylıkları, işsizlik yardımları, devletin mahalli idarelere yaptığı yardımlar ve sübvansiyonlar gibi yapılan harcamalar, transfer harcamaları kapsamına girmektedir.

Yapılan transfer harcamaları, karşılıksız olmaktadır. Karşılığında devlet herhangi bir mal veya faktör satın almamakta, bu harcamalarla devlet hizmet üretmemekte veya özel kesim üretimini satın almamaktadır. Yalnızca toplam talebin bileşiminin değiştiği söylenebilmektedir. Devlet toplumdaki bir gruptan vergi alarak, bu grubun gelirini azaltmakta ve bunu sosyal bakımdan gerekli kişilere vermektedir (Batirel, 2007: 77). Bu şekilde devlet, transfer harcamalarını gerçekleştirebilmektedir.

Transfer harcamaları, gerçek harcamalar gibi mal ve hizmet karşılığında yapılan harcamalar şeklinde olmamaktadır. Devlet transfer harcamaları karşılığında, herhangi bir mal ve hizmet elde etmemektedir. Transfer harcamaları, toplumun sosyal yönden güçlü olmasını sağlamaya yönelik yapılan harcamaları içermekte; transfer harcamalarında ekonomik, sosyal ve mali nedenlerle devletin satın alma gücünün bir takım kişi ve gruplara karşılıksız aktarılması gerçekleşmektedir. Transfer ödemeleri, kişilere ve firmalara yapılmaktadır (Orhaner, 1997: 100). Kişilere yapılan ödemelere örnek olarak, sosyal sigorta ödemeleri, savaş gazilerine ödenen aylıklar, öğrencilere verilen burslar veya düşük gelirlilere yapılan yardımlar gösterilebilmektedir. Firmalara yapılan transfer ödemelerine, vergi ödemeleri veya sübvansiyonlar örnek olarak verilebilmektedir.

Türkiye’de transfer harcamaları dört grupta toplanabilmektedir (Orhaner, 1997: 100):

- İktisadi Transferler: Devletin, iktisadi devlet kuruluşlarının yatırımlarına katkıda bulunmak amacıyla yaptığı transfer harcamalarından oluşmaktadır.
- Mali Transferler: Devletin katma bütçeli kuruluşlara yaptığı transfer harcamalarını kapsamaktadır (Üniversiteler, il özel idareleri ve mahalli idareler gibi kuruluşlar).

- Sosyal Transferler: Devletin sosyal amaçlarla yaptığı transfer harcamalarını içermektedir. Örneğin emekli sandığı, dernek ve yardım kuruluşlarına yapılan yardımlar ve öğrenci bursları için yaptığı harcamalar.
- Borç Ödemeleri: Bütçe yılı içinde ödenmemiş giderlerin takip eden yıllarda ödenmesi, transfer ödemesi sayılmaktadır. Bu tip ödemelerin içine devletin iç ve dış borçlanmalar karşılığında ödediği faizler, borç taksitleri, önceki yıllara ait zamanında ödenmemiş giderler ile geçmiş yıllara ait borçlar girmektedir.

1.2.3. Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılması, devlet tarafından çeşitli hizmetlere yapılan harcamaların sınıflandırılmasını kapsamaktadır (Nadaroğlu, 1996: 155). Bu tür sınıflandırma genel olarak savunma, eğitim, sağlık, ulaştırma ve haberleşme, adalet ve genel hizmetlere yapılan harcamaları içine almaktadır.

Kamu harcamaları, harcamaların yöneldiği devlet faaliyetine, fonksiyonlarına göre sınıflandırma yapılırsa; bu şekildeki sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma olmaktadır. İdari sınıflandırmada harcamacı kuruluşların nerelerle, hangi miktarda neler için harcama yaptığı görülürken; fonksiyonel sınıflandırmada devletin hangi amaçlar için, hangi devlet fonksiyonları için para harcadığı daha açık şekilde görülmektedir. Örneğin Türkiye’de sağlık hizmetleri ve milli eğitim giderleri hakkında bilgi sahibi olmak istediğimizde, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçeleri bize bu iki temel kamu hizmeti hakkında yeterince bilgi verememektedir. Çünkü ülkemizde bütün hastaneler, Sağlık Bakanlığı’na bağlı değildir. Hastanelerin bir kısmı Milli Savunma Bakanlığı’na, bir kısmı Sosyal Sigortalar Kurumu’na, başka bir kısmı belediyelere bağlıdır. Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden de milli eğitim hizmetlerinin tümü hakkında güvenilir ve yeterli bilgi edinilememekte; çünkü milli eğitim hizmetleri ülkemizde, çeşitli bakanlıklar ve kuruluşlar arasında dağılmış durumda karşımıza çıkmaktadır (Türk, 1999: 47). Dolayısıyla herhangi bir hizmete yapılan harcamalar ayrıntılı şekilde incelenmek istenirse, kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılmasına bakılması gerekmektedir.

Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması, devletin yaptığı harcamaların hangi hizmetler için yapıldığının görülebilmesini sağlamak amacıyla

yapılmaktadır. Bu sınıflandırmada, devletin harcama yaptığı farklı alanlarda olan hizmetlerin fonksiyonlara ayrılması gerçekleştirilmektedir. Hizmetlerin fonksiyonlara ayrılması, ülkeler arasında değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması ulusal savunma, adalet ve güvenlik, eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim, çevre koruma ve düzenleme, ekonomik yönlü hizmetler gibi alanları kapsamaktadır. (Altay ve Altın, 2008). Dolayısıyla kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması, devletin yapmış olduğu toplam harcamaların hangi amaçlar için yapıldığını göstermektedir.

Türkiye bütçesinde fonksiyonel sınıflandırma, 2004 yılından itibaren aşağıdaki gibi hizmetleri kapsamaktadır:

- Genel kamu hizmetleri
- Savunma hizmetleri
- Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri
- Ekonomik işler ve hizmetler
- Çevre koruma hizmetleri
- İskân ve toplum refahı hizmetleri
- Sağlık hizmetleri
- Dinlenme, kültür ve din hizmetleri
- Eğitim hizmetleri
- Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri

1.2.4. Kamu Harcamalarının Sağladıkları Yararların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının sağladıkları yararların niteliklerine göre sınıflandırılması, tam ve yarı kamusal hizmet ayırımına göre yapılmaktadır (Türk, 1999: 57). Toplumun tamamına yönelik ihtiyaçları karşılamak amacıyla üretilen hizmetler, tam kamusal hizmetler olmaktadır. Tam kamusal hizmetlerden tüm toplum yararlanmakta ve bu hizmetlerin tüketiminden dolayı, bir rekabet söz konusu olmamaktadır. Büyük maliyetler gerektirdiğinden, devlet tarafından karşılanmaları gerekmektedir. Örnek olarak, milli savunma, adalet hizmetleri harcamalarıdır.

Faydası bölünebilen, pazarlanabilen ve topluma önemli ölçüde dışsal faydalar yayan hizmetler, yarı kamusal hizmetlerdir. Bu hizmetler, kamusal ve özel

mal özelliği gösteren, devlet ve özel kesim tarafından gerçekleştirilen hizmetlerdir. Yarı kamusal hizmetlerde, bedel ödemeyenlerin söz konusu hizmetlerin faydasından mahrum bırakılmaları mümkün olabilmektedir. Örnek olarak, eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetler için yapılan harcamalardır. Kamu harcamaları, ekonomik ve sosyal etkilerinin sonucunda toplum refahını önemli miktarda etkilemekte; bütçeden eğitim, sağlık, toplu konut, kitle taşımacılığı hizmetlerine ayrılan pay arttırıldıkça bu hizmetlerin kalitesi yükselerek toplum refahını arttırmaktadır (Şener, 1998: 45). Dolayısıyla bu durum, devlet bütçesinden tam ve yarı kamusal hizmetlere önemli miktarlar ayrılması gerektiğini göstermektedir. İlerleyen kısımlarda, kamusal mal ve hizmetlerin özelliklerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilecektir.

Sonuç olarak, insanların bir arada yaşamaları sonucu ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılama görevini, devlet üstlenmektedir (Çelebi ve Yalçın, 2008). Bu görevi gerçekleştirebilmek amacıyla devlet, kamu harcamalarını yapmak zorunda kalmaktadır. Çalışmamızda kamu harcamalarının sağladıkları yararların niteliklerine göre sınıflandırılmasında ve aynı zamanda fonksiyonel ayrıma göre sınıflandırmada da yer alan hizmetler, dışsallık yaratan hizmetlerin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır.

1.3. DIŞSALLIĞIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

Bir karar biriminin, başka bir karar birimine sağladığı yarara veya yüklediği maliyete dışsallık denilmektedir. Ortaya çıkan bu yarar veya maliyet, fiyatlandırılmamaktadır. O zaman bir karar biriminin, başka bir karar birimine sağladığı fiyatlandırılmayan yarar veya yüklediği fiyatlandırılmayan maliyet dışsallık olmaktadır.

Dışsallığın literatürde çeşitli tanımlamaları yapılmaktadır. Bedeli ödenmeyen veya ödettirilemeyen her türlü fayda ve/veya maliyet, dışsallık olarak adlandırılmaktadır (Ünsal, 2005: 575). Dışsallık bir ekonomik karar birimin üretim ve/veya tüketim faaliyetleri sonucunda, diğer ekonomik karar birimlerin fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarını olumlu ve/veya olumsuz etkilemesi şeklinde de tanımlanabilmektedir. Bir birey veya firmanın, diğer birey veya firmaları etkilediği, maliyet yükleyip bedelini telafi etmediği ya da yarar sağlayıp faydanın karşılığını alamadığı durumlar dışsallık olarak tanımlanmaktadır (Stiglitz, 1994: 262).

Dışsallıklar, olumlu veya olumsuz şekilde olabilmektedir (Baumol, 2000: 454). Bir ekonomik karar biriminin gerçekleştirdiği ekonomik faaliyet sonucunda, başka ekonomik karar birimlerinin bu durumdan olumlu veya olumsuz etkilenmesi dışsallık olarak nitelendirilmektedir. Buna göre, bir üretim ve/veya tüketim faaliyetiyle üçüncü şahısların fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarının etkilenmesi sonucu dışsallık ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bir A bireyinin fayda fonksiyonu, tükettiği mal ve hizmetlerin dağılımına (X_1, X_2, \dots, X_n) ve başka bir B bireyinin gerçekleştirdiği herhangi bir faaliyete (Y_1) bağlıdır:

$$U^A = U^A(X_1, X_2, \dots, X_n, Y_1) \quad (1.1)$$

(1.1) no'lu eşitlikte B bireyinin yaptığı bir faaliyet, A bireyinin fayda fonksiyonunu etkilemektedir. Bu faaliyet, A bireyinin faydasını arttırabiliyorsa bu dış etkiye pozitif dışsallık veya faydasını azaltabiliyorsa bu dış etkiye negatif dışsallık denilmektedir (Buchanan ve Stubblebine, 1962). Bu bağlamda ekonomik karar birimlerinin faaliyetleri sonucu, diğer karar birimlerinin fayda sağlaması ve bu faydayı elde edenlerin faaliyeti gerçekleştirene ödemedede bulunmaması durumunda pozitif dışsallık; diğer karar birimlerine maliyet yüklemesi durumunda negatif dışsallık ortaya çıkmaktadır. Bazı hizmetler gerçekleştirildiği zaman, bu hizmetleri gerçekleştiren birey ya da kuruluş fayda sağlarken, aynı zamanda başka birey ya da kuruluşlar da fayda sağlıyor ise buna dış fayda (pozitif dışsallık); başka birey ya da kuruluşlara maliyet yüklüyorsa buna dış zarar (negatif dışsallık) denilmektedir (Akdoğan, 1997: 43). Devletin topluma sağladığı eğitim, sağlık, adalet hizmetleri, bir fabrikanın kurulduğu çevreye iş, enerji, ulaşım imkânları getirmesi pozitif dışsallığa; fabrikaların bacalarına filtre takılmaması ve atıklarını nehirlere boşaltmaları sonucu çevrenin kirlenmesi ile ilgili olaylar da negatif dışsallığa örnek gösterilebilmektedir.

Dışsallık, üretimde ve tüketimde dışsallık olarak da ayrılmaktadır. Bir firmanın, başka bir firmaya veya tüketiciye doğrudan sağladığı yarara üretimde olumlu dışsallık; doğrudan yüklediği maliyete üretimde olumsuz dışsallık denilmektedir. Bir tüketicinin, başka bir tüketiciye veya firmaya doğrudan sağladığı yarara tüketimde olumlu dışsallık; doğrudan yüklediği maliyete tüketimde olumsuz dışsallık denilmektedir (Ünsal, 2005: 575). Bir fabrikanın üretim yaparken o yörede

yaşayan gençlere iş imkânı sağlaması, elma üreten bir çiftçinin, çevresinde bal üreten diğer çiftçilere sağladığı yarar üretimde olumlu dışsallığa; atıklarını nehre döken bir fabrikanın nehirde avlanan balıkçılara ve nehri gezmeye gelen kişilere yüklediği maliyet üretimde olumsuz dışsallığa; bahçesine çiçekler diken bir kişinin komşularına, eğitilmiş insanların kanunlara daha saygılı olmaları ile diğer insanlara sağladıkları yarar tüketimde olumlu dışsallığa; kapalı yerlerde sigara içen kişilerin içmeyenlere yüklediği maliyet tüketimde olumsuz dışsallığa örnek gösterilebilmektedir.

1.4. KAMUSAL MAL VE HİZMETLER

Bir ülkede yaşayan insanların, birlikte yaşamalarının sonucunda ortak ihtiyaçları olmaktadır. Bu ortak ihtiyaçların giderilmesi için gerekenleri, insanların tek başına karşılayabilmesi mümkün olamamaktadır. Bu noktada devreye, devlet girmektedir. Devlet, ülkede birlikte yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayabilmek için görevler üstlenmekte ve bu görevler, devletin temel görevleri arasına girmektedir. Örneğin insanlar savunma, adalet, güvenlik, bayındırlık, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlara gereksinim duymaktadırlar. Devlet insanların birlikte yaşamalarından kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, insanlara kamusal mal ve hizmet sağlamaktadır. Kamusal mal ve hizmetleri, devlet kendisi doğrudan doğruya üretmekte veya bunların özel sektör tarafından üretilmesini desteklemekte ve denetlemektedir (Karaarslan, 2005). Bu bağlamda devletin toplumsal ihtiyaçların giderilmesini sağlayan hizmetler için harcamalarda bulunması gerekmekte; bu tür hizmetler, kamusal mal ve hizmetlerin kapsamına girmektedir. Ayrıca devletin kamusal mal ve hizmetleri sunabilmek için yaptığı harcamalar, kamu harcamalarını oluşturmaktadır.

İnsanların toplumsal ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların giderilmesi için sunulan mal ve hizmetler, içinde bulunulan koşullara göre ekonomik, sosyal, mali, siyasi durumlardan etkilenebilmekte ve değişebilmektedir. Bu ihtiyaçların topluma sunulması sonucunda, toplumun tümü yarar sağlamaktadır. Bu nedenle devlet, ihtiyaçların zaman içinde boyutu, önemi ve niteliğinin değiştiğini göz ardı etmeden bunların giderilmesi amacıyla görevler üstlenmekte; düzenleyici kurallar koymak, yol göstermek, özendirmek ve sermaye yatırmak suretiyle ekonomide rol almaktadır

(Akdoğan, 1997: 29). Dolayısıyla devletin, bu görevleri yerine getirmesi zorunlu hale gelmektedir.

Kamusal mal ve hizmetler, insanların birlikte yaşamaları sonucunda meydana gelen ortak ihtiyaçların giderilebilmesi amacıyla ortaya çıkan ve bu amaçla devletin yapmak durumunda olduğu mal ve hizmetler olmaktadır. Kamusal mal ve hizmetlerin nitelikleri itibariyle büyük hacimli olması sonucu, bu tür mal ve hizmetlerin üretilmesinde veya desteklenmesinde devlet bütçesi tarafından finansal kaynak ayrılması sağlanmakta ve tüketiminin bazen zorunlu hale getirilmesi mümkün olabilmektedir. Ayrıca kamusal mal ve hizmetlerin üretimi için gerekli olan sermaye miktarının piyasa sistemi tarafından karşılanamayacak kadar fazla olması da, devletin bu işlemi gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Kamusal mal ve hizmetlerin tüketiminin yaratacağı toplumsal fayda dikkate alınınca, bireylere tercih hakkı tanınmadan devlet, bu şekildeki hizmetlerin tüketimini zorunlu hale getirilebilmektedir (Nadaroğlu, 1996: 48). Devlet, kamusal mal ve hizmetleri merkez ve yerel yönetim birimleri aracılığıyla topluma sağlamakta ve zaman içindeki değişimle beraber kamusal mal ve hizmetlere devletlerin verdiği önemin arttığı gözlenmektedir (Karaarslan, 2005). Bu açıdan bakıldığında bu hizmetlere gereken önemin verilmesi, toplumun refah düzeyinde artış sağlanmasına neden olacaktır.

Kamusal mal ve hizmetler, devletin toplumsal ihtiyaçların gereksinimi için ürettiği ve her bireyin birlikte, aynı miktarda tükettiği mal ve hizmetler olmaktadır. Kamusal mal ve hizmetler, özellikleri gereği kamu sektörü veya özel sektör tarafından üretilmesi fark etmeksizin hem bedelini ödeyenlere hem de tüm topluma yarar sağlamaktadır (Şener, 1998: 54). Sonuçta kamusal hizmetlerin edinilmesi sonucu bireysel faydanın yanında toplumsal fayda da sağlanması, kamusal hizmetlerin dışsallık yaratan hizmetler olarak görülebileceğini göstermektedir.

Kamusal mal ve hizmetler denince akla ilk olarak, kamu sektöründe yani devlet tarafından üretildiği gelmektedir. Ancak bu özelliği sahip olan bir malın kamusal mal ve hizmet olarak kabul edilmesi için yeterli olmamaktadır. Başka özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Kamusal mal ve hizmet olabilmesi, tüketiminin de kamusal özelliğe sahip olmasına bağlı olmaktadır. Ayrıca bir mal ve hizmetin kamusal olduğunu, fayda bölüşümünde eşitlik, karar almada katılımcılık, tüketimde bütünlük olması da belirlemektedir. Bir malın ve hizmetin kamusal

sınıfına girebilmesi faydasının toplumdaki tüm bireylere eşit dağılmasına, malın ve hizmetin kamusal alanda yer alması konusunda tüm bireylerin katılımıyla karar verilmesine ve malın tüm bireyler tarafından tüketilmesine bağlı olmaktadır (Akdemir ve Şahin, 2006). Sonuç olarak, bir mal ve hizmetin kamusal olmasının belirlenmesinde belirli ölçütler olmakta ve bu ölçütlere göre, mal ve hizmetin kamusal olup olmadığı belirlenmektedir.

Kamusal mal ve hizmetler, faydalarının bölünmezliği, tüketimden dışlayamama, tüketimde rakip olmama, dışsallık yaratma ve pazarlanamama özelliklerine sahip olmaktadır (Rosen ve Gayer, 2008: 52). Bir mal ve hizmetin bölünmezlik özelliğine sahip olması, o mal ve hizmetin tüketiminin toplumdaki bireyler tarafından ayrı ayrı olarak değil, aynı anda birlikte tüketilmesinin göstergesi olmaktadır. Bir mal ve hizmetin tüketimine ilave başka bireylerin katılması, bu mal ve hizmetin maliyetini etkilememektedir. Bir mal ve hizmetin, aynı anda beraberce eşit miktarda tüketilebilmesi ve tüketime başka bireylerin katılmasının olumsuz etkisinin olmaması, o mal ve hizmetin bölünmezlik özelliğine sahip olduğunu göstermektedir (Samuelson, 1954). Kamusal mal ve hizmetin bölünmezlik özelliğine sahip olması sonucu, bu tür mal ve hizmetler toplumdaki her bireye eşit şekilde üretilmektedir. Kamusal mal ve hizmetleri tüketen bir birey, başka bireylerin aynı mal ve hizmeti tüketmelerine engel olamamakta; bu durum kamusal mal ve hizmetlerin, tüketimden dışlayamama özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Özel mal ve hizmetlerin tüketimi sonucunda, diğer bireylerin faydalarında herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Ancak kamusal mal ve hizmetlerin tüketiminde, durum farklı olmaktadır. Örneğin, belirlenen dönemlerde bebeklere ve çocuklara aşı yaptırılması zorunlu hale getirilmiştir. Böylelikle bulaşıcı hastalıklara karşı, hem aşı olan bireyler hem de çevrelerindeki diğer bireyler korunmuş olmaktadır. Bu şekilde aşı olan bireyler, aşı olmayan bireylere dış fayda sağlamakta ve aşı olmayanların, bu faydadan yararlanmalarına engel olamamaktadırlar. Bu durum, kamusal mal ve hizmetlerin tüketimden dışlayamama özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Kamusal mal ve hizmetler, toplumdaki bireylere ayrı ve özel olarak üretilmemekte, sunulmamakta; tüm bireyler için üretilmekte ve sunulmaktadır. Bu yüzden kamusal mal ve hizmetler, fiyatlandırılmamakta ve pazarlanamamaktadır. O

zaman kamusal mal ve hizmetler, fiyatlandırılmama ve pazarlanamama özelliklerine sahip olmakta ve bu özellikleriyle özel mal ve hizmetlerden ayrılmaktadır. Herhangi bir kamusal mal ve hizmetten yararlanan bir birey, hem kendisi bu hizmetten fayda elde etmekte hem de diğer bireylere fayda sağlamakta ve diğer bireylerin kendi yararlandığı kamusal hizmetten fayda elde etmesine engel olamamaktadır. Bu özellik, kamusal mal ve hizmetlerin tüketimden dışlayamama özelliği olmaktadır. Dolayısıyla kamusal mal ve hizmetlerin yarattığı faydadan toplumun tüm bireylerin yararlanması, bu hizmetlerin dışsallık yarattığının göstergesi olmaktadır.

Özel mal ve hizmetler bölünebilme özelliğine sahip olan, fiyatlandırılan ve bireyin zevkine ve gelirine göre istediği miktarda yararlanabildiği mal ve hizmetler olmaktadır. Özel sektör tarafından üretilmektedirler. Bireyin elde edeceği fayda, kendine yönelik olmaktadır. Örneğin gıda ve giyim malları, özel mallar arasına girmektedir. Özel mal ve hizmetler ekonomik, mali, teknolojik nedenlerden dolayı devlet tarafından da üretilebilmektedir. Devlet tarafından sunulan bu tür hizmetlerden yararlanan bireylerden, karşılığı alınmaktadır. Karayolları, demiryolu, havayolu, elektrik, su, telefon gibi hizmetler bu tür özel hizmetlere örnek gösterilebilmektedir (Karaarslan, 2005). Ayrıca bazı mal ve hizmetler, hem kamu sektörü hem özel sektör tarafından sunulabilen mal ve hizmetler olmaktadır.

Özel mal ve hizmetler, kamusal mal ve hizmetlerden farklı olarak bireylerin tüketimine özel olarak sunulmaktadır. Bireyler, özel mal ve hizmetlerden ihtiyaçları kadar veya istedikleri kadar tüketme haklarına sahip olmaktadır. Aynı zamanda bireylerin özel mal ve hizmet tüketmesi, diğer bireylerin aynı özel mal ve hizmetten tüketeceği miktarı azaltmaktadır. Ancak, kamusal mal ve hizmetlerde durum farklı olmaktadır. Bir bireyin kamusal mal ve hizmet tüketmesi, diğer bireylerin elde edeceği fayda miktarında azalmaya neden olmamaktadır. Bu durum, kamusal mal ve hizmetlerin tüketimde rakip olmama özelliğini göstermektedir. Bir sınıf içinde öğretmenin verdiği dersten, sınıf içindeki tüm öğrencilerin aynı anda yararlanması; doktorların hastaneye tedavi için gelen tüm hastaları tedavi etmesi; savunma hizmetinden toplumdaki tüm bireylerin faydalanması gibi örnekler bu özelliği göstermektedir.

Sonuçta bir bireyin herhangi kamusal mal ve hizmetten yararlanması, diğer bireylerin bu mal ve hizmeti tüketmesine engel olamamakta ve tüketim sonucunda

elde edeceği faydayı azaltmamaktadır. Ancak, bu durumun bir sınırı olabilmektedir. Kamusal mal ve hizmetlerin tüketimindeki kapasite noktası sonsuz ise, tüketimde rekabet mümkün olmamakta ve söylenen durum geçerli olmaktadır. Eğer belli bir kapasite noktası mevcutsa, bu noktadan sonra yapılan her birim tüketim diğer bireylerin faydasını azaltmaktadır. Bu takdirde, devlet devreye girmekte ve sağladığı mal ve hizmet miktarını arttırma veya fiyatlandırma yaparak tüketim miktarını azaltmayı sağlama yöntemlerini uygulayabilmektedir (Kirmanoğlu, 2007: 120). Dolayısıyla bu durum, her bireyin sunulan kamusal hizmetinden yarar sağlamasının amaçlandığını göstermektedir.

Kamusal mal ve hizmetlerin sahip olduğu özellikler, tüm kamusal mal ve hizmetler için aynı düzeyde gerçekleşmeyebilmektedir. Bazı kamusal mal ve hizmetler, bölünebilme ve fiyatlandırılabilme özelliklerine sahip olabilmektedir (Şener, 1998: 55). Bu sebepten kamusal mal ve hizmetlere, aralarında sınıflandırma yapılmaktadır. Kamusal mal ve hizmetler, tam ve yarı kamusal mal ve hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır:

- Tam Kamusal Mal ve Hizmetler
- Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

1.4.1. Tam Kamusal Mal ve Hizmetler

Kamu sektörü yani devlet tarafından üretilmezse başka yoldan üretilmeyecek nitelikte olan mal ve hizmetlere, tam kamusal mal ve hizmetler denilmektedir (Karaarslan, 2005). Başka bir ifadeyle, sadece devlet tarafından üretilen mal ve hizmetler, tam kamusal mal ve hizmetler olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda yukarıda belirtilen özelliklere tam olarak sahip olan kamusal mal hizmetler, tam kamusal mal ve hizmetler olmaktadır.

Tam kamusal mal ve hizmetler, bölünemez nitelikte olduğundan toplumun her bireyine ayrı olarak değil, tüm topluma sunulmakta ve toplumun her bireyi, aynı anda bu mal ve hizmetlerden faydalanmaktadır. Tam kamusal mal ve hizmetlerin, fiyatlandırılmaları mümkün olmamakta ve dolayısıyla ücretsiz olarak toplum bu mal ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Ayrıca fiyatlandırılmayan tam kamusal mal ve hizmetlerin, piyasada pazarlanabilme olasılığı da bulunmamaktadır. Devlet, tam kamusal mal ve hizmetlerin topluma sunulabilmesi için kamu harcamalarını

kullanmaktadır. Örneğin savunma, adalet, güvenlik hizmetleri tam kamusal mal ve hizmetler olarak gösterilmektedir.

Sonuç olarak, tam kamusal mal ve hizmetler bireylere sunulurken bölünebilme, fiyatlandırılma, tüketimden dışlama özelliklerine sahip olmamaktadır. Tam kamusal mal ve hizmetlerin, kamu sektörü tarafından üretilmesi gerekmekte; çünkü tam kamusal mal ve hizmetlerin, başka sektörler tarafından bireylere sağlanması özellikleri itibariyle mümkün olamamaktadır. Ayrıca tam kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmaması, bu tür mal ve hizmetlerin pazarlanamamasını da sağlamaktadır.

Tam kamusal mal ve hizmetlerin üretimi, tüketimi dışsal faydalara neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, tam kamusal mal ve hizmetler sonucu ortaya çıkan fayda, toplumdaki tüm bireyleri etkilemekte ve bireyler, bu olumlu etkiden yararlanmaktadırlar. Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetler, kamu harcamaları kullanılarak devlet tarafından bireylere sunulmaktadır (Akdoğan, 1997: 33). Devletin tam kamusal mal ve hizmetleri sunması sonucu, bu hizmetlerden tüm toplum fayda sağlamakta ve bu durum, tam kamusal mal ve hizmetlerin dışsallık ortaya çıkardıklarını göstermektedir.

Örneğin savunma hizmetinin sunulmasıyla, bu hizmetten bireyler aynı anda yararlanmakta ve bir bireyin bu hizmetten elde edeceği fayda, diğer bireylerin elde edebileceği faydayı azaltmamaktadır. Bu durum, savunma hizmetinin tüketimde rekabetin olmaması özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir bireyin bu hizmetten yararlanması, diğer bireylerin herhangi bir bedel ödemedi de fayda sağlamasına neden olmaktadır. Bu özellik, savunma hizmetinin tüketimden dışlayamama özelliğine sahip olduğunun göstergesi olmaktadır. Dolayısıyla savunma hizmeti, kamusal hizmet olmakta ve kamusal derecesi bakımından tam kamusal hizmet sınıfına girmektedir (Bulutoğlu, 2008: 11). Tam kamusal mal ve hizmetlere, savunma ve kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri örnek olarak verilebilmektedir.

1.4.2. Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

Kamusal ve özel mal ve hizmet özelliği gösteren mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler olarak nitelendirilmektedir. Kamu ve özel sektör tarafından üretilebilmektedirler. Bu mal ve hizmetler, bölünebilme ve fiyatlandırma

özelliklerine sahip olmaktadır. Yarı kamusal mal ve hizmetlerden elde edilen faydadan, hem hizmetten yararlanan birey hem toplum yararlanmaktadır. Topluma da fayda sağlaması, dışsallık yaratması anlamına gelmektedir. Örnek olarak eğitim, sağlık hizmetleri gösterilebilmektedir.

Kamusal mal ve hizmetlerin özelliklerinden bölünemezlik ve fiyatlandırılmama özelliklerini taşımayan mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler olmaktadır. Yarı kamusal mal ve hizmetler, toplumdaki bireyler tarafından ayrı olarak tüketilebilmekte; bölünebilir ve fiyatlandırılabilir özelliklerine sahip olmaktadır. Bireylerin devlet okulları yerine özel okullarda eğitim alması, devlet hastaneleri yerine özel hastaneleri tercih etmesi yarı kamusal hizmetlere örnek olarak gösterilebilmektedir. Özel sektör tarafından sunulan eğitim ve sağlık hizmetinin var olması, artan nüfus artışı sebebiyle kamu sektöründe sunulan eğitim ve sağlık hizmetinin yeterli katkıda bulunamamasına bağlı olabilmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetleri, özellikle eğitim hizmetleri, günümüzde beşeri sermayenin gelişmesinde önemli hizmetler olmaktadır (Ener ve Demircan, 2008). Bu bağlamda yarı kamusal hizmet olan eğitim, sağlık gibi hizmetlerin kaliteli sağlanabilmesi, bir devletin kalkınmasında önemli rol oynayan etkenler olmaktadır.

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin büyük bir kısmı, devlet tarafından sağlanmaktadır. Çünkü özel sektör tarafından sunulan bu tür hizmetlerden, bedelini ödeyemeyeceği için faydalanamayacak bireyler bulunmaktadır. Eğer bu tür hizmetlerden yararlanamayan bireyler çoğunlukta olursa, toplumdaki bireylerden verimlilik beklenmesi olanaksız olacaktır. Eğitim hizmetinden yararlanamayan bireylerin, kendisine ve devlete yararı olamayacaktır. Hastalanan bireylerin bedelini ödeyemediğinden tedavi olamaması, sağlıklı bireyler olmalarına neden olacak ve bu sebepten, bireylerin iş gücünün düşmesi ve verimliliğin düşmesi gibi sorunlar ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla bu durumdan, toplumdaki tüm bireyler olumsuz etkilenecektir.

Toplumdaki bireyler, sağlanan yarı kamusal mal ve hizmetlerden faydalanabilmekte ve hem kendileri hem de diğer bireyler fayda elde etmektedirler. Toplumdaki diğer bireylerin de, yarı kamusal mal ve hizmetten yararlanan bireylerden fayda sağlaması, yarı kamusal mal ve hizmetlerin dışsallık yarattığını göstermektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetlere eğitim ve sağlık hizmetlerinin yanı

sıra çevre, sosyal güvenlik, sosyal yardım, toplum refahı hizmetleri de örnek olarak gösterilebilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetlerinin dışsallık yaratmaları sonucu, toplumdaki tüm bireylere fayda sağlaması nedeniyle toplum açısından yarı kamusal mal ve hizmetlerin bireylere sunulması önem arz etmektedir (Karaarslan, 2005). Sonuç olarak yarı kamusal mal ve hizmetler, sadece bu mal ve hizmetten yararlanan bireye fayda sağlamamakta aynı zamanda toplumdaki tüm bireylere ve hatta gelecek kuşağa da dış fayda sağlamaktadır. Yarı kamusal mal ve hizmetlerin bir kısmının da devlet tarafından sunulması, bu mal ve hizmetlerden elde edilecek fayda düzeyini arttırması açısından gerekmektedir.

Kamusal mal ve hizmetler, özellikleri gereği kamu sektörü veya özel sektör tarafından üretilmesi fark etmeksizin hem bu mal ve hizmetlerden yararlananlara hem de tüm topluma yarar sağlamaktadır. Ancak genellikle topluma dışsal faydalar yayan mal ve hizmetlerin üretimini öncelikli olarak devlet üstlenmektedir (Armağan, 2003). Tam kamusal mal ve hizmetler bölünememe, pazarlanamama, tüketimden dışlayamama ve tüketimde rakip olmama özelliklerine sahip olmaktadır. Dolayısıyla, bu tür mal ve hizmetlerin faydasından tüm toplum yararlanmaktadır. Özel mal ve hizmetlerin faydasından ise, sadece fiyatını ödeyen bireyler yararlanabilmektedir (Şener, 1998: 54). Sonuçta kamusal mal ve hizmetlerin sunulması, ortaya dışsallık çıkarmaktadır.

Bazı mal ve hizmetlerin tüketiminden, hem fiyatını ödeyen bireyler özel fayda sağlamakta hem de topluma sosyal fayda yansımaktadır. Topluma yansıyan bu sosyal fayda bir dış fayda olmaktadır. Ortaya çıkan bu dışsallık olumlu veya olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Pozitif dışsallığı olan mal ve hizmetler, çoğunlukla yarı kamusal mal ve hizmetler olarak görülmektedir. Örneğin eğitim hizmetlerini düşünürsek, sadece bu hizmetten yararlanan birey özel fayda sağlamış gibi gözükmemektedir. Ama eğitilen birey özel fayda sağlarken, toplum içinde eğitilmiş bireylerin artması sonucu toplum da sosyal fayda elde etmektedir. Sağlık hizmetlerinden yararlanan birey özel fayda elde ederken, toplum içinde sağlıklı bireylerin artması sonucu toplum da sosyal fayda elde etmektedir. Adalet hizmetlerinde de durum benzer olmakta; yargı organları ile işleri olanlar özel fayda sağlarken, kötü niyetli kişilerin cezalandırılacakları düşüncesiyle niyetlerinden vazgeçmeleriyle toplum sosyal fayda elde etmektedir. Ayrıca bazı malların üretiminin

maliyeti, hem üreticiye hem topluma yansımaktadır. Örneğin, çevre koruma hizmetinin iyi uygulanamamasıyla bazı sanayi dallarında ortaya çıkan atıkları fabrikaların doğaya bırakmaları veya bacalarına filtre takmamalarından dolayı havayı kirletmeleri sonucu ortaya bir dış zarar (negatif dışsallık) çıkmaktadır (Nadaroğlu, 1996: 57). Dolayısıyla bazı hizmetlerden yararlanan herhangi bir bireyin, aynı zamanda topluma da dış faydası veya dış zararı olabilmektedir. Bu tür hizmetler, genellikle kamusal hizmetler olarak nitelendirilmektedir.

Dışsallıklar ve kamusal hizmetler arasındaki ilişkiyi, kesin bir şekilde açıklamak zor olmaktadır. Çünkü ikisi arasında net bir ayırım yapılamamakta ve literatürde de bu ilişki için farklı görüşler bulunmaktadır. Akalın (1981: 44), bazılarının göre kamusal mal ve hizmetlerin, dışsallıkların özel bir hali; başka bir ifadeyle bütçe ile finanse edilen dışsallıklar olarak tanımlanmakta olduğunu belirtmektedir. Başka bir gruba göre, kamusal mal ve hizmetlerin ayrımı dışsallıklara göre olmakta, tüketiminde dışlama ve rekabetin olabildiği özel malların özelliklerine sahip bazı kamusal mal ve hizmetler dışsallığa neden olduklarından dolayı yarı kamusal mal ve hizmet olarak gösterilmektedir. Bazılarına göre de, dışsallıkların toplumsal mal ve hizmet olma özellikleri dikkate alınmadan dışsallıklar incelenmesi gerekmektedir (Benk, 2007). Bu farklı görüşlere karşın, kamusal mal ve hizmetlerin dışsallık yaydığı anlaşılmaktadır. Kamusal mal ve hizmetlerin yaydığı dışsallık da fiyatlandırılmamaktadır.

Ancak oluşan her dışsallık, kamusal mal ve hizmetin sunulması sonucu ortaya çıkmamakta, bunun için dışsallık ile oluşan etkinin kamusal mal ve hizmetlerin özelliklerini taşıması gerekmektedir. Örneğin bir bireyin evinin bahçesine satın alıp koyduğu böceksavar, bütün toplumun böceklerini öldürebiliyorsa oluşan dışsallık kamusal mal özelliği taşımakta fakat sadece birkaç komşuyu etkiliyorsa, bu etki sadece dışsallık olmaktadır (Rosen ve Gayer, 2008: 73). Eğitim, savunma, sağlık gibi hizmetler, tüm topluma dış fayda sağladığı için meydana gelen dışsallık kamusal nitelik taşımakta ve bu sebepten, devlet bu hizmetler için harcama yapmaktadır (Baumol ve Blinder, 2000: 276). Bu bağlamda diyebiliriz ki, bireylere özel fayda sağlamalarının yanı sıra topluma da sosyal fayda sağlayan yani pozitif veya negatif dışsallığa neden olan mal ve hizmetler, kamusal mal ve hizmet niteliği

taşımakta ve bu sebepten topluma öncelikli olarak devlet tarafından sağlanması gerekmektedir.

Çalışmamız kapsamında tam ve yarı kamusal hizmetler, kamusal hizmet olarak; dışsallık yaratan hizmetlerin de, genel olarak olumlu dışsallık yarattığı kabul edilmektedir. Olumlu dışsallığı dikkate alınmış olan ve aynı zamanda kamusal nitelik taşıyan hizmetler, çalışmamızda Türkiye bütçesinde dışsallık yaratan hizmetlerin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜTÇESİ VE DIŞSALLIK

Türkiye’de 5018 sayılı kanuna göre bütçe, belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulması sağlanan belge şeklinde olmaktadır. Bütçe, hükümetin mali işlemlerinin kapsamlı ve saydam bir şekilde görünmesini sağlamaktadır. Ayrıca bütçe kurumsal, işlevsel ve ekonomik sonuçların görülmesini sağlayacak şekilde uluslararası standartlara uygun olarak belirlenen bir sınıflandırmaya tabi tutularak hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bütçe oluşturulurken, bütçe kodlaması yapılmaktadır. Bütçe kodlaması, devletin yaptığı faaliyetlerin kurumsal, fonksiyonel ve ekonomik sınıflandırmasıdır. Bütçe kodlaması, devlet faaliyetleri ile bu faaliyetlerin milli ekonominin geneli veya bölümleri üzerindeki etkisinin analizinde yardımcı olmaktadır. 2004 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlanan analitik bütçe kod sistemi, dört farklı sınıflandırma sistemine dayanmaktadır. Bu sınıflandırmalar kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipi sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma şeklinde olmaktadır. Çalışmamızda, fonksiyonel sınıflandırmaya göre ayrılan hizmetlerden yararlanılmıştır. Fonksiyonel sınıflandırma, devlet faaliyetlerinin hepsini göstermek üzere tasarlanmakta ve devlet faaliyetleri on ana fonksiyona ayrılmaktadır. Bu ana fonksiyonlar içinden bazıları, çalışmamızda dışsallık yaratan hizmetler olarak yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde başlangıçta Türkiye bütçesi içinde dışsallık yaratan hizmetler belirlenecektir. Sonraki aşamada dışsallık yaratan hizmetler, teker teker Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarlarına göre incelenecektir.

2.1. TÜRKİYE BÜTÇESİ İÇİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLER

2004 yılından itibaren Türkiye’de analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle fonksiyonel sınıflandırma kapsamında genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme, kültür ve din hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım

hizmetleri yer almaktadır. Bu hizmetlerden savunma, kamu düzeni ve güvenlik, eğitim, sağlık, iskân ve toplum refahı, çevre koruma, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, çalışmamızda dışsallık yaratan hizmetler olarak yer almıştır.

Ülkenin iç ve dış güvenliğinin sağlanması ve kamu düzeninin oluşturulması için, devlet gerekli harcamalarda bulunmalı ve toplum içerisinde huzurlu ve güvenli bir ortamın elde edilebilmesinin sağlanması gerekmektedir. Savunma devletin egemenliğinin korunması olduğundan devletin, herhangi bir saldırıya karşı egemenliğini korumak amacıyla gereken harcamaları her koşulda yapması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca devlet, bireylerin haklarının, özgürlüklerinin sınırlarını belirleme, karşılıklı ilişkilerde uyulması gereken kuralları koyma, bu kurallara uymayanların yakalanması ve gereken cezayı almasını sağlaması gibi görevler üstlenmektedir (Bulutoğlu, 2008: 237). Kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak amacıyla da devlet, bu görevleri yerine getirmeli ve bunun için bütçeden gereken payı ayırması gerekmektedir. Toplum içinde beraber yaşamak zorunda olan bireylerin, belirli kurallar oluşturularak huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşaması sağlanabilmektedir. Savunma ve kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin sağlanamaması durumunda, kötü sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Örneğin bireyin herhangi bir suç işlediğinde ceza almayacağını bilmesi, bireyi daha çok suç işlemeye yönleltecektir. Veya bireyin ülkesinin sınırları içerisinde korunmasını sağlayamamak, bireyi başka ülkelere göçe teşvik edecektir. Sonuçta huzurlu ve güvenli bir ortam sağlanamayacaktır. Devletin her ne durumda olursa olsun, öncelikli olarak mili gelirinden savunma ve kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri için gerekli harcama miktarlarını ayırması, toplumun huzur ve güvenliği için gerekmektedir.

Türkiye bütçesinde savunma hizmetleri 2004 yılından itibaren askeri savunma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri, dış askeri yardım hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlere bütçeden paylar ayrılmakta ve hepsinin toplamı, sunulan savunma hizmeti için toplam harcamayı oluşturmaktadır. Askeri savunma hizmetleri, genel olarak askeri savunma işleri ve hizmetlerinin idaresi görevlerinden oluşmaktadır. Sivil savunma işlerinin ve hizmetlerinin idaresi, sivil savunma hizmetleri kapsamında yer almaktadır. Dış askeri yardım hizmetleri, askeri yardımların idaresini ve yabancı devletlere sağlanan askeri yardımların yönetilmesini kapsamaktadır.

Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri ise, askeri savunma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri, dış askeri yardım hizmetlerinin sağladıkları dışında kalan savunma ile ilişkili tüm faaliyetlerin idaresi, yürütülmesi ve desteklenmesini içermektedir.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri 2004 yılından itibaren Türkiye bütçesinde güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri ve alt hizmetleri için, Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılmaktadır. Mahkeme hizmetleri, mahkemeler tarafından verilen cezaların ve yasal kararların yürütülmesi ve yargı sisteminin idaresi, işletilmesi ve desteklenmesi görevlerini kapsamaktadır. Cezaevi idaresi hizmetleri içinde cezaevleri ve tutukevleri, hapishaneler, akli dengesi bozuk tutuklular için akıl hastaneleri gibi gözaltı alanlarının idaresi, işletilmesi ve desteklenmesine yönelik hizmetler yer almaktadır. Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri amacıyla, kamu düzeni ve güvenliği ile ilgili uygulamalı araştırma ve deneysel geliştirme çalışmaları yapan devlet kurumlarının idaresi ve işletilmesi sağlanmaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliği ile ilişkili tüm faaliyetlerin sağlanmasına yönelik görevleri içermektedir.

Bir devletin uzun ömürlü ve mutlu olmasının, toplumsal değerlere bağlı, vatanını seven, yasalara saygılı, sosyal ve kültürel açıdan karşılıklı iyi ilişkilerde bulunabilen bireylere bağlı olduğunu düşünürsek; devletin bu tür bireyler yetiştirmek için harcamalarda bulunması gerekmektedir. Eğitim hizmetinin kamusal mal ve hizmet özelliği taşıdığı dikkate alınır; bir devletin, bireylere iyi bir eğitim imkânı sağlaması gerekmekte ve bunun için yapması gereken harcamalar ortaya çıkmaktadır (Gülcan, 2008). Kaliteli eğitim alan bireyler, hem kendilerine hem de topluma fayda sağlamaktadırlar. Eğitim hizmetine gereken önemin verilmesi, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişlik düzeylerini belirleyen unsurlardan biri olmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça, bireylerin suç işlemekten kaçınmaları, ülkenin sosyal ve kültürel açıdan gelişmesi, üretkenlikte artış sağlanması söz konusu olmaktadır (Özdemir, 2007: 106). Eğitim hizmetinin dışsallık yaydığı dikkate alınır; vasıflı,

kültür düzeyi yüksek, ekonomiye faydalı olacak insan gücü kaynağının oluşması ve artması için eğitim hizmetine gereken pay bütçeden ayrılmalı ve yıllar itibariyle bu miktarın uygun oranlarda arttırılması gerekmektedir.

Türkiye’de 2004 yılı itibariyle eğitim hizmetleri okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, eğitime yardımcı hizmetleri, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlere bütçeden paylar ayrılmakta ve hepsinin toplamı, eğitim hizmetine yapılan toplam harcamayı vermektedir. Eğitim hizmetleri için yapılan eğitim sınıflandırması, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından yayınlanan 1997 Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması’nda (ISCED-97) yer alan seviye kategorilerine dayanmaktadır. ISCED yetişkin eğitimi dâhil her tipten öğrencinin ve her yaş grubunun eğitimini kapsamaktadır. ISCED, eğitimin öğrenimin organize ve sürekli iletişimden oluştuğunu belirtmektedir.

Okul öncesi eğitim hizmetleri, ev ve okul ortamı arasında köprü oluşturmak için tasarlanmış okul tipi bir ortamdaki öğretimi kapsamaktadır. Eğitim yaşı, 3 yaş ile ilkokula başlama yaşı arasında olmaktadır. Okul öncesi eğitim programları verilmekte; bu programlar çocuğun sosyal, beyinsel veya fiziksel gelişimiyle ilgili olmaktadır. İlköğretim hizmetlerinde, ISCED-97 seviye 1’de ilköğretim hizmeti sunulmaktadır. Eğitim yaşı, 5-7 ile 10-12 yaş arası çocuklar için olmaktadır. Okuma-yazma, basit matematik bilgisi ile diğer konularda giriş bilgileri sunan programlar verilmektedir. ISCED-97 seviye 2’de, ortaöğretim birinci kısım eğitim sunulmaktadır. Seviye 2, ortaöğretimin birinci aşaması olmaktadır. Eğitim başlama yaşı, 11-12 ve bitirme yaşı, 14-15 olmaktadır. Seviye 2, daha çok konuya yönelik ilk programları kapsamaktadır. Ortaöğretim hizmetleri, ISCED-97 seviye 3’de ortaöğretim ikinci kısım eğitim hizmeti sunulmaktadır. Seviye 3, ortaöğretimin ikinci aşamasını kapsamaktadır. Birinci aşama programından sonra, 3 ya da 4 yıllık eğitim hizmeti verilmektedir. Yetişkinler için, okul dışı orta öğretimi kapsamaktadır. Üçüncü seviye genel programlar, teknik eğitim ve öğretimi içermemektedir. Bu programlar matematik, fen bilimleri, beşeri ve sosyal bilimlere dayanmakta ve üniversiteye giriş için hazırlık eğitimi sağlamaktadır.

Yükseköğretim hizmetleri, lise ve dengi okul eğitimi sonrası 2, 3, 4, 5 ve 6 yıllık eğitim programları üzerinden eğitim hizmeti veren meslek yüksek okulları, fakülteler, enstitüler ve akademilerin genel programlarını ve yüksek lisans programlarını kapsamaktadır. ISCED-97 seviye 5’de, yükseköğretim hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca, doktora eğitim programları ve tıpta uzmanlık programlarını da içermektedir. ISCED-97 seviye 6’da, yükseköğretim hizmeti de sağlanmaktadır. Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri çıraklık eğitimi, kalfalık, ustalık, halk eğitim kursları gibi seviyeye göre tanımlanamayan eğitim hizmetlerini kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle, genellikle yetişkinlere yönelik olan, önceden özel bir eğitim alınmış olmasını gerektirmeyen ve özellikle mesleki eğitim ve kültürel gelişme odaklı eğitim programları, bu tip eğitim hizmetlerini oluşturmaktadır. Eğitime yardımcı hizmetler seviye göz önünde bulundurulmadan, başlıca öğrenciler için olmak üzere, ulaşım, yemek, kalacak yer, sağlık ve diş sağlığı hizmetleri ve bu hizmetlerle ilgili yardımcı hizmetleri kapsamaktadır. Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, eğitim ile ilgili uygulamalı araştırma ve deneysel geliştirme çalışmalarının yürütülmesi için gereken hizmetlerden oluşmaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri, eğitim hizmetlerine ait tüm faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan hizmetleri içermektedir.

Toplum içinde yaşam kalitesinin ve işgücü verimliliğinin artırılmasını sağlayan, sağlık hizmetine devlet tarafından gereken önem verilip; kaliteli bir sağlık hizmeti için gerekli harcamaların yapılması gerekmektedir. Sağlıklı ve kaliteli yaşam için, devletin hastalananlara kaliteli bir sağlık hizmeti sunması, bulaşıcı hastalıklara karşı önlemler alması, bireylerin hastalıklar hakkında bilinçlendirilmesi, düzenli kontrol hizmetinin sunulmasıyla ölümcül hastalıklarda erken teşhis olanağının sağlanması gibi görevleri üstlenmesi gerekmekte ve bu görevler başarıyla sunulursa, ortaya çıkan sonuçların olumlu etkileri olabilecektir (Şener, 2001: 367). Böylelikle devlet, hastalananları tedavi ederek ve sağlam bireylerin hastalanma olasılığını düşürerek, toplum içinde hastalık durumunu azaltmış olabilecek ve sağlıklı, kaliteli, uzun bir yaşamı bireylerine sağlamış olabilecektir (Bulutoğlu, 2008: 264). Ayrıca bireylere sağlık hizmetlerinin düzenli ve kaliteli sunulması, bireyleri hastalıklardan koruyabilecek ve hastalığa karşı direnç artırılarak tüm bireylerin toplumsal fayda elde edebilmesi sağlanabilecektir. Dışsallık yaratan sağlık hizmetini devletin kaliteli

sunabilmek amacıyla gereken harcamaları yapması sonucu, toplumdaki tüm bireyler sunulan sağlık hizmetinin faydasından yararlanabilecektir.

Sağlık hizmetleri 2004 yılından itibaren Türkiye bütçesinde tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Türkiye bütçesinden sağlık alt hizmetlerine, harcama miktarı ayrılmaktadır. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler içinde bireyler tarafından, reçeteli ya da reçetesiz olarak, genellikle eczanelerden sağlanan ilaçlar, protezler, tıbbi cihazlar, donanımlar ve sağlıkla ilgili diğer ürünler yer almaktadır. Bu tıbbi ürünlerin kullanımı, sağlık kurumu içinde veya dışında olabilmektedir. Bu tür ürünler ayakta tedavi gören hastalara, doktorlar, diş hekimleri ve gezici sağlık ekipleri tarafından doğrudan verilmekte, yatarak tedavi gören hastalara ise hastane tarafından verilmektedir.

Ayakta yürütülen tedavi hizmetleri doktorlar, diş hekimleri, gezici doktor ve sağlık ekipleri tarafından, ayakta tedavi gören hastalara verilen tıp, diş ve ağız sağlığı ve gezici sağlık hizmetlerini kapsamaktadır. Bu hizmetler evde, dispenselerde, hastanelerde ve benzeri sağlıkla ilgili kuruluşların ayakta tedavi kliniklerinde verilebilmektedir. Ayakta tedavi hizmetleri doktor, diş hekimleri ve gezici sağlık ekipleri tarafından hastalara doğrudan sağlanan ilaçları, protezleri, tıbbi cihaz ve donanımları, sağlıkla ilgili diğer ürünleri içermektedir. Hastane işleri ve hizmetleri, hastaneye yatırılan bir hastanın tedavi süresi boyunca hastane içinde barındırılması sonucu ortaya çıkan hizmetlerden oluşmaktadır. Genel ve uzmanlık hastaneleri tarafından verilen hizmetleri, tıp merkezleri, doğum evleri ve askeri hastanelerinin verdiği hizmetleri kapsamaktadır. Halk sağlığı hizmetleri, kamu sağlık hizmetlerinin sağlanmasına yönelik hizmetlerden oluşmaktadır. Sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, sağlık ile ilgili uygulamalı araştırma ve deneysel geliştirme çalışmalarının yürütülmesini sağlamaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri, tüm sağlık amaçlı faaliyetlerin gerçekleşmesini kapsayan hizmetlerden oluşmaktadır.

Planlı ve güvenli kentleşmeyi, toplu konut projelerini destekleyici harcamalar yapılmalı; dolayısıyla doğanın daha az zarar görmesi, cadde, sokak,

yolların planlı ve düzenli yapılması, binaların yapımında doğal afetlere karşı önlemler alınması, düşük gelirli bireylerin konut sahibi olabilmeleri sağlanabilecektir (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 32). Devletin sunduğu bu hizmetler, iskân ve toplum refahı hizmetleri kapsamına girmektedir. Örneğin bir bina yapılırken, doğal afetlere karşı korunmaya yönelik olan kurallara uyulması; içinde yaşayan bireyleri herhangi bir doğal afetle karşılaştığında koruyabilecek ve maddi açıdan hiç veya daha az zararın çıkmasına neden olabilecektir. Planlı ve düzenli çevre oluşturacak şekilde binaların, parkların, yolların yapılmasına izin verilmesi sonucu, doğanın fazla zarar görmesi engellenebilecek, daha güzel bir görüntü ortaya çıkabilecek, Türkiye'nin sahip olduğu tarihi kaynaklar düşünülürse de, bu tür mekânları görmeye gelecek turistlerin sayısı artabilecek ve bu durum her anlamda bir kazanç kaynağı olabilecektir. Dolayısıyla iskân ve toplum refahı hizmetleri, toplumdaki tüm bireylere fayda sağlamaktadır. İskân ve toplum refahı hizmetlerinden yararlanma sonucu, ortaya dışsallık çıkmakta ve tüm bireyler, bu faydadan yararlanabilmektedir. Bu durumda çalışmamızda iskân ve toplum refahı hizmetleri, dışsallık yaratan hizmet olarak yer almaktadır.

İskân ve toplum refahı hizmeti 2004 yılı itibariyle iskân işleri ve hizmetleri, toplum refahı hizmetleri ve su temini işleri ve hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. İskân ve toplum refahı hizmeti ve alt hizmetleri için Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılmaktadır. İskân işleri ve hizmetleri, iskân geliştirme amacına yönelik faaliyetlerin sağlanmasını içermektedir. Toplum refahı hizmetleri içinde, toplum refahının arttırılmasına yönelik iş ve hizmetlerin sunulması yer almaktadır. Su temini işleri ve hizmetleri, su temin işleri ve hizmetleri ile ilgili faaliyetlerin oluşturulmasını sağlamaktadır.

Çevre, tüm canlıların yaşamlarını sağlayan bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için de en önemli şartlardan biri olan çevrenin korunmasına yönelik, devletin harcamalar yapması gerekmekte ve böylece çevre kirliliğini azaltıcı önlemler alınması sağlanmaktadır. Çevre kirliliğini önleyebilecek veya azaltabilecek koşullar sağlanmadığı takdirde, daha büyük sorunlar ortaya çıkabilecektir. Örneğin ortalığa atılan çöplerin düzenli toplanmaması, hem kötü bir görüntü oluşturacak hem de hastalıklara neden olabilecektir. Hastalanan bireylerin de, topluma faydası olamayacaktır. O çevrenin turistik amaçlı görmeye gelen ziyaretçileri varsa, böyle bir görüntüyle karşılaşmaları kötü bir izlenim

birakacak ve diğer gelebilecek ziyaretçilere de önermeyecekleri bir yer olacaktır. Bu durum, çevrenin her zaman temiz ve düzenli tutulmasını gerektirmektedir. Bu amaçla devletin harcamalar yaparak, bireylere yaşayabilecekleri temiz ve düzenli bir ortam sağlaması gerekmekte ve böylece, gelecek nesillere de yaşamlarını sürdürebilmeleri için iyi koşullar sağlanabilecektir (Erdoğdu ve Yenigün, 2008: 31). Dolayısıyla devletin çevreyi koruma amacıyla yaptığı ve yapacağı her harcama, bireylerin yaşam kalitesini arttırmada önemli rol oynamaktadır. Ayrıca bir bireyin evde oluşan atığını belirlenen zamanda dışarıya çıkarması, dışarıda oluşan atığını yere atmayarak konulan çöp kutularına atması ve bunların sunulan hizmetle toplanması; fabrikası olanların bacalarına filtre taktırması veya diğer alınabilecek önlemleri alması; denizlerin, nehirlerin kirletilmemesi gibi verebilecek birçok örnek çevremizi korumamızı sağlamakta; hem bireyler bu durumdan fayda sağlamakta hem de tüm toplum fayda elde etmektedir. Sonuçta çevre hizmetlerinin sunulması, dışsallık ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla çevre koruma hizmetleri, çalışmamızda dışsallık yaratan bir diğer hizmet olmaktadır.

Çevre koruma hizmetleri Türkiye bütçesinde atık yönetimi hizmetleri, kirliliğin azaltılması hizmetleri, doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlere, Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılmaktadır. Atık yönetimi hizmetleri atıkların toplanması, işlenmesi ve yok edilmesi amaçlı hizmetleri kapsamaktadır. Atık toplama hizmeti sokakların, meydanların, yolların, pazaryerlerinin, halka açık park ve bahçelerin ve benzerlerinin süpürülmesini; tiplerine göre ayırmak suretiyle ya da hiçbir ayırma işlemi olmaksızın tüm atıkların toplanmasını; toplanan atıkların atık işleme veya yok edilme alanlarına taşınmasını içermektedir. Atıkların işlenmesi atıkların tehlikeli olmaktan çıkarılması, daha güvenli taşınabilir hale getirilmesi, geri dönüşüme ya da depolamaya uygun hale getirilmesi, hacminin küçültülmesi amacıyla fiziksel, kimyasal veya biyolojik özelliklerinin değiştirilmesi için tasarlanmış olan yöntem ve işlemlerden oluşmaktadır. Atıkların yok edilmesi daha fazla kullanılması sonucu tehlikelere yol açabilecek atıkların toprakla örtülmesi, toprak altına gömülmesi, denize boşaltılması ya da diğer uygun yok etme yöntemleri aracılığı ile son depolamasının yapılması

işlemlerini kapsamaktadır. Kirliliğin azaltılması hizmetleri atmosfer, hava, iklim, toprak ve yeryüzü sularının korunmasını, gürültünün azaltılmasını ve radyasyona karşı korunmayı sağlayan hizmetleri içermektedir. İzleme sistemlerinin ve istasyonlarının inşa edilmesi, bakımı ve işletilmesi; gürültü azaltıcı set, çit ve diğer gürültü azaltıcı tesislerin inşa edilmesi; su kaynaklarındaki kirliliğin azaltılmasına yönelik alınacak önlemleri; hava kalitesini etkileyen kirletici maddeleri ve sera etkisi yaratan gaz emisyonlarını kontrol altında tutma veya önlemeye yönelik tedbirler alınması; kirletici ürünlerin depolanması için tesisatların inşa edilmesi, bakımı ve işletilmesi; kirletici ürünlerin taşınması hizmetleri kirliliğin azaltılması hizmetleri içinde yer almaktadır.

Doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik hizmetler, doğada yaşayan türlerin korunmasını, soyu tükenmiş türlerin yeniden doğaya kazandırılmasını, soyu tükenmek üzere olan türlerin kurtarılmasını içermektedir. Ayrıca, doğal ortamların korunmasını ve doğal örtünün estetik değer açısından korunmasını sağlama amaçlı hizmetleri oluşmaktadır. Estetik değer artırılması kapsamına hasar görmüş bitki örtülerinin yeniden şekillendirilmesi, terk edilmiş maden ve taş ocaklarının yeniden eski haline döndürülmesi için yapılan faaliyetler girmektedir. Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, çevrenin korunması ile ilgili uygulamalı araştırma ve deneysel geliştirme çalışmalarının yürütülmesi ve desteklenmesi amaçlı hizmetleri kapsamaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri, çevre koruma hizmetlerinin sağlanması için gerekli faaliyetlerin yürütülmesine yönelik hizmetlerden oluşmaktadır.

Sosyal güvenlik hizmetleri, bireylerin kendi iradeleri dışında ortaya çıkan sosyal problemlere karşı korunmasına yönelik olan hizmetler şeklinde olmaktadır (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 25). Sosyal güvenlik hizmetleri, emeklilik aylıkları ve işsizlik tazminatlarını kapsamaktadır. Sosyal güvenlik hizmetlerinden belirlenen süre boyunca prim ödeyen bireyler yararlanabilmekte ve bu şekilde, devlet tarafından bireylere sağlanabilmektedir. Sosyal yardım hizmetleri, toplumdaki bireyleri ekonomik, sosyal ve siyasal risklere karşı korumak amacıyla sunulan hizmet olmaktadır. Sosyal yardım hizmetlerinden yararlanabilmek için prim ödemeye gerek olmamakta; devlet bu hizmeti bütçesinden ayırdığı miktarla sunmaktadır. Sosyal yardım hizmetleri düşük gelirli bireylere sağlanan ek geliri, bakıma muhtaç çocuk ve

yaşlılar için sağlık ve bakım yardımları, muhtaç kişilere konut sağlama ve yiyecek yardımları gibi sosyal yardımları kapsamaktadır (Şener, 2001: 377). Sosyal yardımlar, belirli bir seviyenin altında gelir sahibi olan bireylere devletin yaşam standartlarını arttırabilmek amacıyla sağladığı ayni veya nakdi yardımlar şeklinde olabilmektedir. Ayrıca Türkiye’de sosyal yardım hizmetleri, 2007 yılından itibaren Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü aracılığıyla sağlanmaktadır (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 26). Ayrıca sosyal yardım hizmetleri daha geniş olarak gıda, barınma, yakacak gibi aile yardımları; muhtaç, güçsüz, kimsesiz bireylere yapılan sosyal yardımları; eğitim için gerekli araç ve gerecin sağlanması, taşınmalı eğitim hizmetinin verilmesi, burslar verilmesini, özürllülere eğitim desteğinin sağlanması gibi eğitim yardımlarını içermektedir (Batirel, 2007: 57). Bu bağlamda sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, bireyleri her durumda korumaya yönelik devletin sağladığı hizmetler olmaktadır. Böylece, bireyler yaşamları boyunca devletin sağladığı bu hizmetle garanti altında olmaktadır.

Örneğin özürllü bir bireyin sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetinin sağlanması sonucu eğitim alması, o bireyden de toplumun yararlanması sağlanabilecektir. Hem özürllü olan birey yeteneklerini sergileyebilecek, hem de toplum bu yeteneklerden yararlanabilecektir. Günümüzde de özürllü bireylere iş imkânı sunulması, bu durumun göstergesi olmaktadır. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının devlet tarafından okutulması da, bu durumun başka bir örneği olmaktadır. Eğitim alan bireylerin topluma yarar sağlayacağını bilmesi, okumayacak durumda olan bireylere yardım edilmesinin nedeni olmaktadır. Emekliye ayrıldığında da kazanç sağlayacağını bilen bir birey, zamanında emekli olarak genç kişilere iş olanağı sunabilecektir. Verdiğimiz örneklerde sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin, hem yararlanan bireye faydası hem de topluma faydasının olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, dışsallık yaratan hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri 2004 yılından itibaren hastalık ve malullük yardım hizmetleri, yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Sosyal güvenlik ve yardım hizmetine Türkiye

bütçesinden ayrılan toplam harcama miktarı, bu alt hizmetlerin harcama miktarlarının toplamından oluşmaktadır. Hastalık ve malullük yardım hizmetleri içinde yer alan hastalık yardım hizmetleri, hastalık ya da yaralanma sebebiyle geçici olarak çalışamamaktan dolayı ortaya çıkan kazanç kayıplarını tamamen veya kısmen karşılayan nakdi ya da aynı sosyal yardımların sağlanmasına yönelik hizmetleri kapsamaktadır. Malullük yardım hizmetleri, özürülülerin faaliyetlerinin yürütülmesini ve desteklenmesini sağlayan hizmetler şeklinde olmaktadır.

Yaşlılık yardımı hizmetleri, yaşlılıkla ilgili risklere karşı nakdi ve aynı yardımlar şeklinde yapılan sosyal koruma sağlanması amacı olan hizmetleri içermektedir. Aile ve çocuk yardımı hizmetleri, bakıma muhtaç çocukları olan ailelere nakdi ve aynı olarak yapılan sosyal koruma yardımlarını içermektedir. İşsizlik yardımı hizmetleri, çalışma gücüne sahip, çalışmak isteyen ancak uygun iş bulamayan kişilere aynı ve nakdi olarak yapılan sosyal koruma yardımlarından oluşmaktadır. Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler içinde, toplum dışı bırakılan veya toplum dışı bırakılma riskini taşıyan kişilere yapılan aynı ve nakdi yardım şeklindeki sosyal yardımlar yer almaktadır. Bu şekilde olan kişilere yoksullar, düşük gelir seviyesine sahip kişiler, göçmenler, mülteciler, alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı kişiler, suç ve şiddet kurbanları örnek olarak gösterilebilmektedir. Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri, tüm sosyal koruma amaçlı faaliyetlerin yürütülmesini sağlamaktadır.

Tablo 2.1. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Türkiye Bütçesindeki Harcama Değerleri

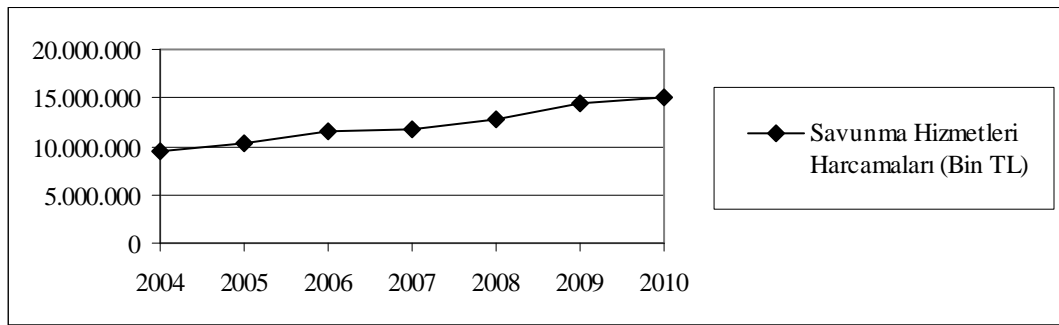
Yıl	Savunma Hizmetleri	Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Eğitim Hizmetleri	Sağlık Hizmetleri	İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	Çevre Koruma Hizmetleri	Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri
2004	9.422.077	7.582.470	16.618.648	4.962.556	376.022	105.665	19.891.179
2005	10.303.051	8.549.581	18.717.701	7.334.787	681.648	180.632	24.357.653
2006	11.569.111	9.802.226	16.167.613	8.568.592	3.838.354	113.465	26.135.364
2007	11.809.850	11.463.939	18.827.754	10.494.295	4.694.277	166.971	34.827.760
2008	12.815.754	13.074.030	22.354.425	12.103.913	3.769.905	193.607	37.545.652
2009	14.513.128	15.219.059	25.784.645	14.705.420	3.694.301	234.549	55.957.599
2010	15.146.295	17.171.539	38.002.388	14.960.260	4.276.047	297.364	61.798.181

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

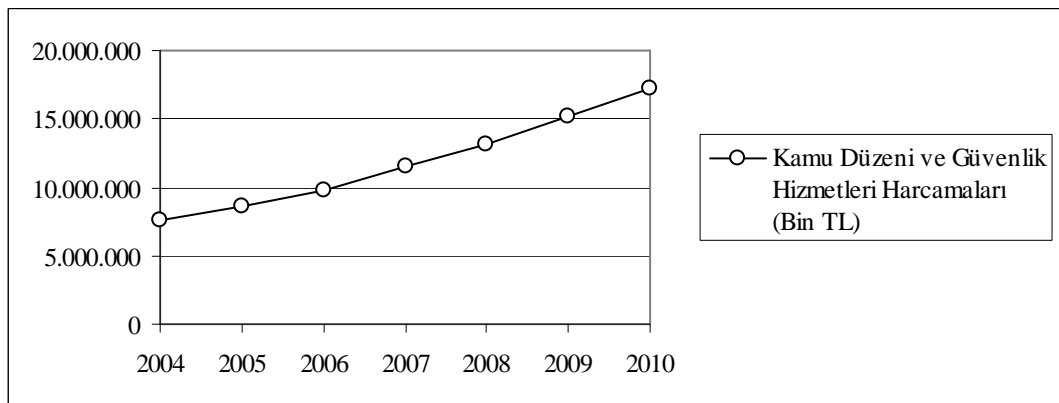
Dışsallık yaratan hizmetler olarak belirlenen hizmetlerin Türkiye bütçesindeki 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama miktarları, Tablo 2.1’de gösterilmektedir. Tablo 2.1’e göre, gözlemlenen dönem boyunca genel olarak bu hizmetlere Türkiye bütçesinden ayrılan pay arttırılmaktadır.

Dışsallık yaratan hizmetlerden savunma hizmetlerinin, Türkiye bütçesindeki 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerlerine göre Şekil 2.1 oluşturulmuştur. Şekil 2.1 ve Tablo 2.1 birlikte incelendiğinde, savunma hizmetleri için Türkiye bütçesinden ayrılan miktarın, yıllar itibariyle arttırıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2.1. Türkiye Bütçesinde Savunma Harcamalarının Trendi

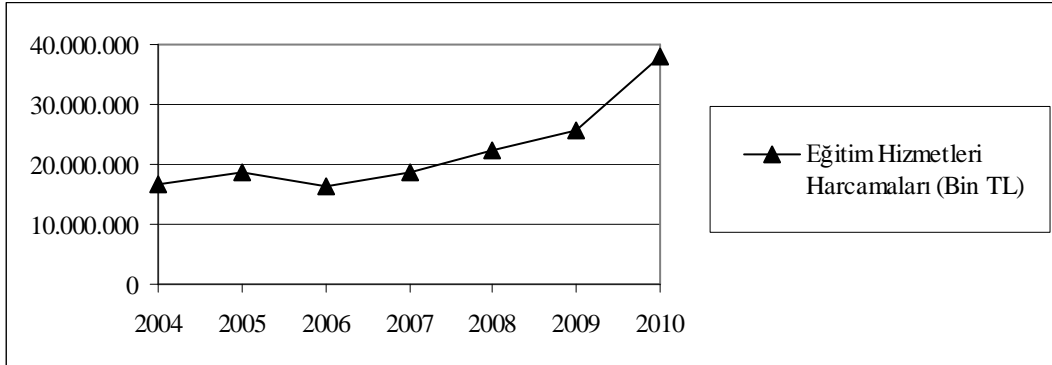
Kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine ait Türkiye bütçesindeki gözlemlenen dönem harcama değerlerinin yardımıyla, Şekil 2.2 elde edilmiştir. Şekil 2.2 ve Tablo 2.1’e göre, ele alınan dönemdeki yıllar için bir önceki yıla göre harcama miktarları arttırılmaktadır.

Şekil 2.2. Türkiye Bütçesinde Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının Trendi

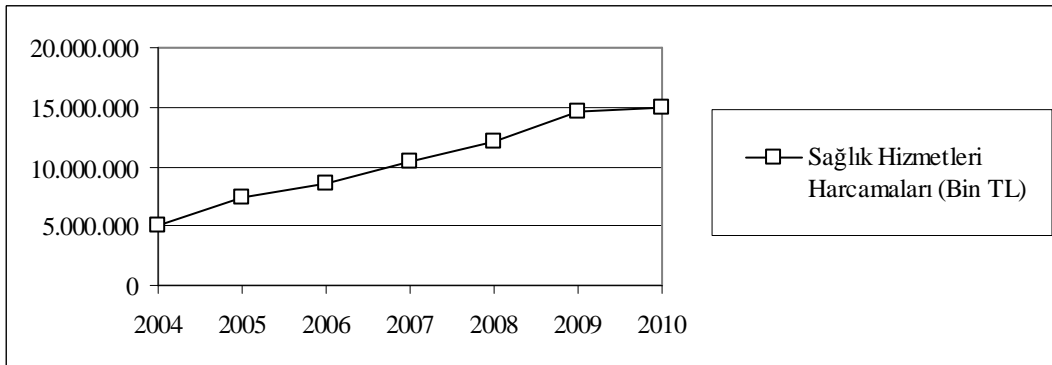
2004 ve 2010 yılları arasındaki Türkiye bütçesindeki harcama değerlerine göre eğitim hizmetleri için, Şekil 2.3 oluşturulmuştur. Şekil 2.3 ve Tablo 2.1 incelendiğinde, eğitim hizmetlerinin bütçe içindeki harcama miktarları, 2006 yılı

hariç diğer yıllarda bir önceki yıla göre sürekli arttırılmaktadır. Sadece 2006 yılındaki harcama değeri, 2005 yılına göre düşürülmüştür. Ancak 2007 yılında ve sonraki yıllarda arttırılarak, eğitim hizmetlerine bütçeden pay ayrılmaktadır.

Şekil 2.3. Türkiye Bütçesinde Eğitim Harcamalarının Trendi

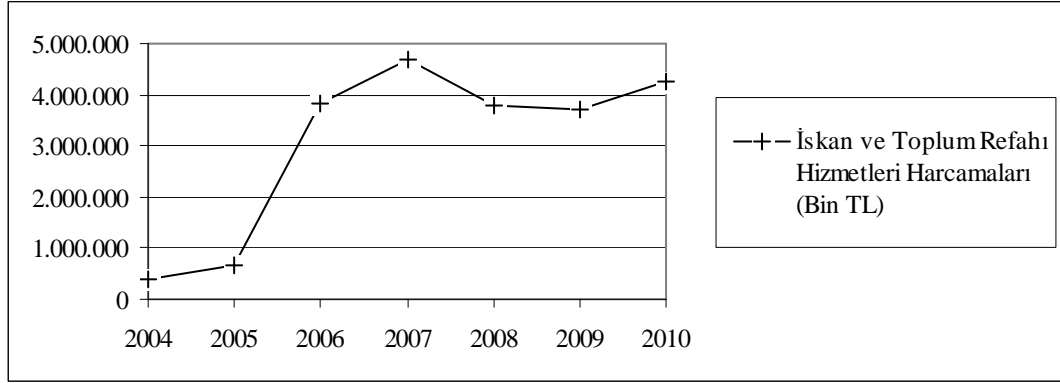
Sağlık hizmetlerinin gözlemlenen dönemdeki harcama değerlerine göre, Şekil 2.4 elde edilmiştir. Tablo 2.1 ve Şekil 2.4'e göre, sağlık hizmetlerine 2004 ve 2010 yılları arasında Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı yıllar itibariyle arttırılmaktadır.

Şekil 2.4. Türkiye Bütçesinde Sağlık Harcamalarının Trendi

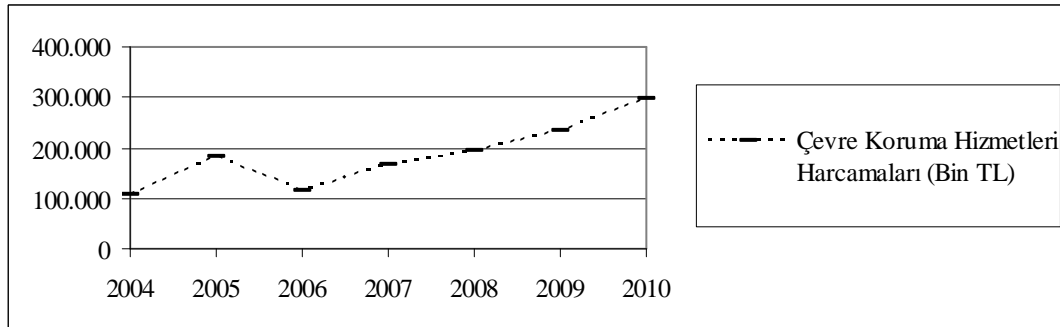
İskân ve toplum refahı hizmetlerine ait harcama değerlerine göre, Şekil 2.5 oluşturulmuştur. Türkiye bütçesinden iskân ve toplum refahı hizmetleri için ayrılan pay, gözlemlenen dönem için incelediğimiz diğer hizmetlerle karşılaştırıldığında değişik bir seyir izlemektedir. Tablo 2.1'e bakıldığında, başlangıç dönemdeki iki yıl için bu hizmetin harcama değerlerinin, diğer yıllara göre daha düşük olduğu görülmektedir. 2006 yılında ise, önceki yıldaki harcama miktarının yaklaşık altı katı kadar arttırılmaktadır. Şekil 2.5'deki 2006 yılındaki hızlı çıkış, bu durum sonucu

ortaya çıkmaktadır. İskân ve toplum refahı hizmetleri için harcama miktarı, 2007 yılına kadar bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. 2008 ve 2009 yıllarında ise, bu hizmetin bütçedeki payı düşürülmektedir. Ancak 2010 yılında iskân ve toplum refahı hizmetlerinin harcama değeri, tekrar arttırılmaktadır.

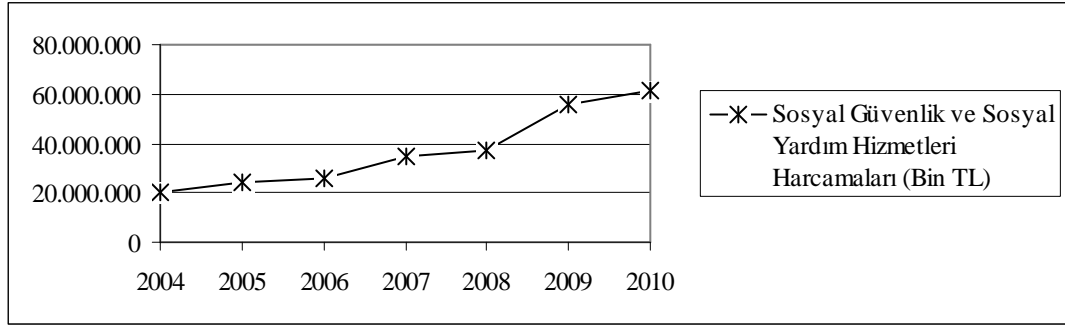
Şekil 2.5. Türkiye Bütçesinde İskân ve Toplum Refahı Harcamalarının Trendi

Tablo 2.1’de gösterilen Türkiye bütçesindeki harcama değerlerine göre, çevre koruma hizmetlerine ait Şekil 2.6 elde edilmiştir. Şekil 2.6 ve Tablo 2.1 birlikte incelendiğinde, çevre koruma hizmetlerinin harcama miktarının genel olarak yıllar itibariyle arttırıldığı gözlenmektedir. Bütçe içinden ayrılan payın, sadece 2006 yılında düşürüldüğü görülmekte; diğer yıllarda bir önceki yıla kıyasla, çevre koruma hizmetlerinin Türkiye bütçesindeki miktarı arttırılmaktadır.

Şekil 2.6. Türkiye Bütçesinde Çevre Koruma Harcamalarının Trendi

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine ait 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.7 oluşturulmuştur. Şekil 2.7 ve Tablo 2.1’e göre, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine Türkiye bütçesinden yıllar itibariyle arttırılarak pay ayrılmaktadır.

Şekil 2.7. Türkiye Bütçesinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamalarının Trendi

Sonuç olarak dışsallık yaratan hizmetler olarak belirlenen savunma, kamu düzeni ve güvenlik, eğitim, sağlık, iskân ve toplum refahı, çevre koruma, sosyal güvenlik ve yardım hizmetlerine Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarının, gözlemlenen dönemde genel olarak arttırıldığı görülmektedir.

2.1.1. Savunma Alt Hizmetleri

Savunma, devletin egemenliğinin herhangi müdahalelere karşı korunmasını ve devamlılığını sağlayan hizmet olmaktadır. Devlet dışarıdan karışmaları, tehdit ve saldırıları engellemek için hazırlıklı olmak durumunda ve bu amaçla harcamalarda bulunmak zorunda kalmaktadır (Nadaroğlu, 1996: 165). Devletin savunma hizmetlerini sunabilmek için yaptığı harcamaları, egemenliğinin ve ulusal varlığının korunmasını ve devamlılığını sağlayan harcamalar olmaktadır (Özbaran, 2004). Dolayısıyla savunma hizmetlerinin topluma sağlanabilmesi, devletin temel görevleri arasında yer almaktadır. Devlet, kamu harcamaları içinden savunma hizmetini sunmak için pay ayırmaktadır. Devletin iyi bir savunma hizmeti sunabilmesi için, bütçeden bu hizmet için gereken miktarı ayırması gerekmektedir.

Birlikte yaşayan insanların yaşamlarını düzenli bir şekilde sürdürebilmeleri için, toplum içinde uyulması gereken kuralları olması gerekmektedir. Çünkü toplum içinde kuralsızlık varsa, huzurlu ve güvenli bir ortam sağlanamaz; can güvenliği olamaz, çalışma, üretme ve kazandığına sahip çıkma hakları korunamaz (Bulutoğlu, 2008: 239). Bu noktada, devlet devreye girmektedir. Toplumun düzenini ve toplumdaki insanların kurallara bağlı olarak yaşamlarını sağlamak görevlerini, devlet üstlenmektedir. Devlet, huzurlu ve güvenli bir ortamı bireylerine sunabilmek

amacıyla harcamalarda bulunmakta ve bu harcamalar, savunma hizmetine yönelik harcamalar içerisinde yer almaktadır.

Sonuç olarak savunma, ülkenin varlığı ve bağımsızlığının korunmasında vazgeçilmesi mümkün olmayan bir hizmet olmaktadır. Savunma egemenliğin korunması olduğundan devlet, herhangi bir saldırıya karşı egemenliğini korumak amacıyla gereken harcamaları yapmak durumundadır. Ayrıca devlet, bireylerin haklarının, özgürlüklerinin sınırlarını belirleyebilmeli, karşılıklı ilişkilerde uyulması gereken kuralları koyabilmeli, bu kurallara uymayanların yakalanması ve gereken cezayı almasını sağlayabilmelidir.

Savunma hizmeti, kamusal bir hizmet olmakta ve kamu sektörü tarafından karşılanmaktadır. Kamusal hizmetler, tüketimde rekabetin olmaması ve dışlama uygulamasının yapılamaması özelliklerine sahip olmaktadır. Tüketimde rekabetin olmaması özelliği, bir hizmeti aynı anda toplumdaki birden fazla bireyin tüketmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bir bireyin tüketiminden elde edeceği fayda, diğer bireylerin elde edebileceği faydada herhangi bir azalmaya neden olmamaktadır. Tüketimde dışlamanın olmaması özelliği, bir bireyin herhangi bir ödeme yapmadan da o hizmetten fayda elde etmesi yani tüm bireylerin hizmetten yararlandığı anlamına gelmektedir. Savunma hizmeti de, bu iki özelliğe sahip olduğundan dolayı kamusal hizmet olarak görülmektedir. Devletin topluma sunduğu savunma hizmetinden, toplumdaki her birey birbirine rakip olmadan yararlanmaktadır. Kamusal hizmet olan savunma hizmeti, bölünmezlik özelliğine sahip olduğundan her bireye aynı miktarda fayda sağlamaktadır. Savunma hizmetinin sunulması sonucu ortaya çıkan saldırıdan vazgeçirici özelliğinin sağladığı fayda, ülkenin her yerine eşit şekilde dağılmaktadır. Bu hizmetin sağlanabilmesi için bedel ödemeyenlerin, bu hizmetten yararlanmalarının engellenmesi mümkün olmamakta ve toplumun her bireyi hizmetten yararlanmaktadır. Ayrıca, bir ülkenin sınırları içinde yaşayan bir bireyin devletin sunduğu savunma hizmetinden yararlanması, diğer bireylerin faydasını azaltmamakta; ülkenin sınırları içindeki her bireye, savunma hizmeti eşit olarak sunulmaktadır.

Savunma hizmeti, devletin bireylerine sağladığı ortak bir tüketim hizmeti olmaktadır. Çünkü ülkenin savunulan egemenlik alanında yaşayan her bireyi, devletin sunduğu bu hizmetten istese de istemese de yararlanmaktadır. Toplumun bir

bireyinin bu hizmetten yararlanma derecesi, başkalarının yararlanmakta oluşu veya yararlanmaya katılması, sunulan hizmet miktarında azalmaya neden olmamaktadır. Savunma hizmetinin sunulması, ülkeye herhangi bir saldırıda ülkeyi koruyabilme durumunu ve ülkeye herhangi bir saldırıda bulunmak isteyenlere karşı, vazgeçirme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu durumlardan her birey, fayda sağlamaktadır. Ayrıca, savunma hizmetinin sunulması sonucu ortaya çıkan barış durumundan her birey faydalanmaktadır (Bulutoğlu, 2008: 237). Bu bağlamda savunma hizmetinin sunulması tüm topluma, fayda sağlamakta; huzurlu, güvenli bir ortam oluşturmaktadır. Savunma hizmetinin, dışsal fayda yarattığı anlaşılmaktadır.

Savunma hizmeti için yapılan harcamalar bir ülkenin, iç ve dış güvenliğini sağlamak ve ülkenin egemenliğini korumak amacıyla milli gelirinden ayırdığı miktar olmaktadır. Türkiye'nin savunma hizmeti için bütçesinden ayrılan harcama miktarı Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın harcamaları toplamından oluştuğu görülmektedir. Savunma hizmetinin sağlanması için yapılan harcamalardan, en fazla payı Milli Savunma Bakanlığı almaktadır. Türkiye'nin jeopolitik durumu gereği, savunma hizmeti harcamalarını yüksek oranda tutması gerekmektedir. Nitekim komşu olduğu ülkelerin savunma hizmeti harcamalarıyla karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bütçesinden savunma hizmeti için ayırdığı harcama miktarının yüksek olduğu görülmektedir (Giray, 2004). Savunma hizmeti için ayrılan payın yüksek olması, her bir ülke için egemenliğini korumasında savunma hizmetinin iyi sunulmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

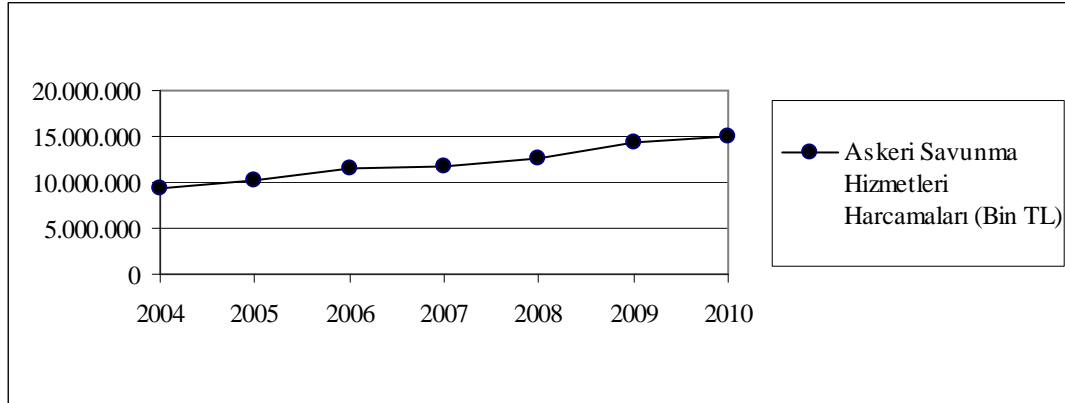
Tablo 2.2. Savunma Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri

Yıl	Askeri Savunma Hizmetleri	Sivil Savunma Hizmetleri	Dış Askeri Yardım Hizmetleri	Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri
2004	9.349.554	58.477	14.042	4
2005	10.214.030	75.300	13.679	42
2006	11.471.491	83.090	14.503	27
2007	11.703.185	94.558	11.900	207
2008	12.699.804	101.242	14.565	143
2009	14.394.977	101.951	16.121	79
2010	14.976.065	110.579	42.161	17.490

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

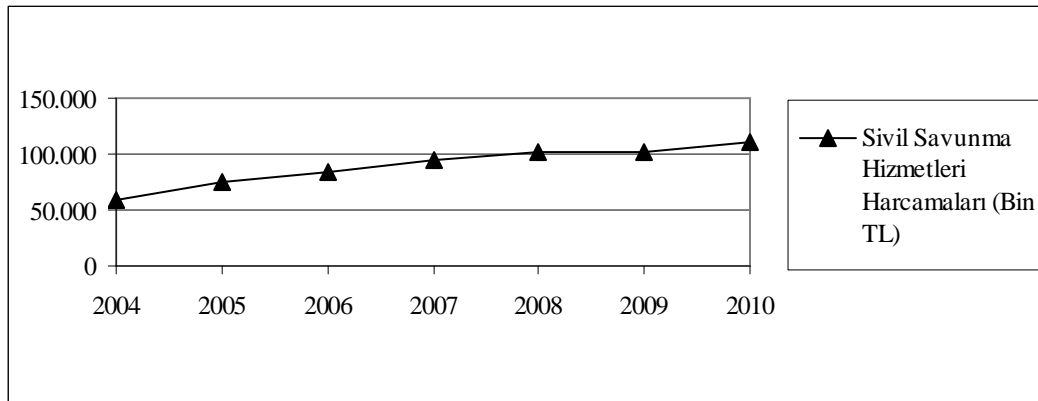
Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Tablo 2.1'den görüldüğü üzere; savunma hizmetlerine bütçeden ayrılan pay, 2004 yılından 2010 yılına kadar artmaktadır. Bu durum, egemenliği korumada en etkin yol olan savunma hizmetine Türkiye'nin bütçesinde önemli miktarda pay ayrıldığını göstermektedir. Savunma hizmetinin toplam harcama değerinin, alt hizmetlere yıllar itibariyle nasıl ayrıldığı Tablo 2.2'de görülmektedir.

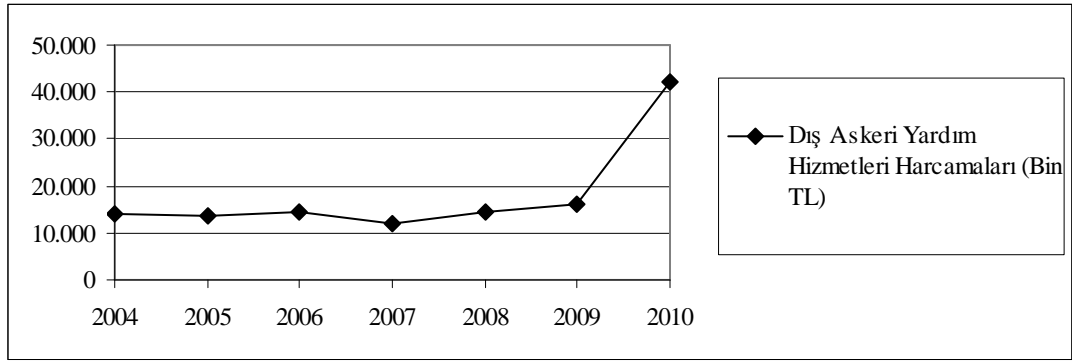
Şekil 2.8. Türkiye Bütçesinde Askeri Savunma Harcamalarının Trendi

Askeri savunma hizmetlerine ait harcama değerlerinin, Tablo 2.2 ve Şekil 2.8 incelendiğinde, 2004 ve 2010 yılları arasında artan bir seyir izlemekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu alt hizmete, gözlemlenen dönemde bir önceki yıla göre arttırılarak Türkiye bütçesinden harcama payı ayrılmaktadır.

Şekil 2.9. Türkiye Bütçesinde Sivil Savunma Harcamalarının Trendi

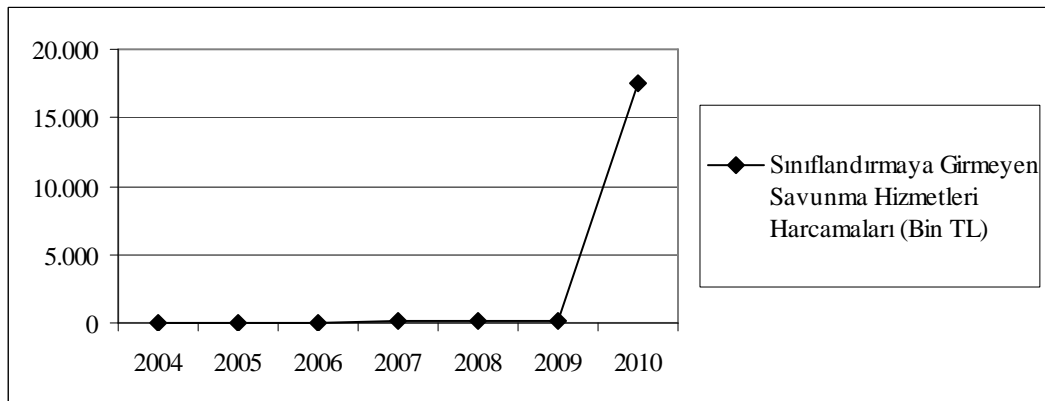
Sivil savunma hizmetlerine Türkiye bütçesinden ayrılan harcama değerleri, Tablo 2.2'de yer almaktadır. Bu değerler yardımıyla oluşturulan Şekil 2.9 incelendiğinde, 2004 ve 2010 yılları arasında her yıl bir önceki yıla göre harcama değeri arttırılarak, Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılmaktadır.

Şekil 2.10. Türkiye Bütçesinde Dış Askeri Yardım Harcamalarının Trendi

Dış askeri yardım ve sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinin ise Tablo 2.2'ye göre, yedi yıllık dönem içinde düşüş ve artışlar yaşadığı gözlemlenmektedir. Şekil 2.10, dış askeri yardım hizmetlerinin 2004 ve 2010 yılları arası dönemdeki Türkiye bütçesindeki harcama değerleri yardımıyla oluşturulmuştur. Dış askeri yardım hizmetleri için harcama değeri, gözlemlenen dönemin son iki yılı hariç, bir yıl arttırıldıysa sonraki yıl düşürülmüştür. Bu durum, Şekil 2.10'dan da izlenmektedir. Son iki yılın ikisinde ise, dış askeri yardım hizmetlerine Türkiye bütçesinden ayrılan miktar arttırılmaktadır.

Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinin gözlemlenen dönemdeki harcama değerlerine göre, Şekil 2.11 elde edilmiştir. Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerine bütçeden ayrılan payın, savunma hizmetinin diğer alt hizmetlerine kıyasla oldukça düşük olduğu, Tablo 2.2 ve Şekil 2.11'den anlaşılmaktadır. Sadece 2010 yılındaki sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinin harcama değerinin, önceki yıllara göre yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 2.11. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Harcamalarının Trendi

2.1.2. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetleri

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, savunma hizmetlerine benzer özellikler taşımaktadır. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, toplumda birlikte yaşayan bireylerin huzurlu ve barış dolu bir ortamda yaşamalarını sağlamaya yönelik hizmetler olmakta; dolayısıyla bireylerin, iç güvenliği oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan devlet, kamu düzeni ve güvenlik hizmetinin sağlanabilmesi için gerekli harcamaları yapmak durumunda kalmaktadır.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri de kamusal hizmet olarak kabul edilmektedir. Bireylerin toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşayabilmeleri için, kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Bu yüzden, devlet tarafından bireylere sunulması gereken hizmet olmaktadır. Böylelikle sunulan bu hizmetten, toplumdaki her birey eşit şekilde ve aynı anda yararlanmaktadır.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, toplumdaki bireylerin günlük yaşantılarını doğrudan etkilemeleri bakımından savunma hizmetlerinden ayrılmaktadırlar. Birey, savunma hizmetinin her durumda sağlanacağı düşüncesine sahip olmakta ve bu hizmet için yapılan harcamaların, olumlu veya olumsuz etkilerini genellikle hissetmeyebilmektedir. Örneğin savunma hizmeti için yapılan harcamalar, ülkenin dış tehlikelere ve herhangi bir müdahaleye karşı önlem amacıyla yapılan harcamaları kapsamaktadır. Bu yüzden ülke içindeki günlük yaşam, bu durumdan çok nadir etkilenmektedir (Erdoğan ve Yenigün, 2008). Ancak, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri için yapılan harcamalarda durum değişmektedir.

Örneğin herhangi bir eve giren hırsızın, polis tarafından kısa sürede yakalanması durumunda diğer evlere de girmesi önlenebilecektir. Polisin trafikte sürekli kontrol yapması sağlanırsa, ehliyetsiz araç kullanan, trafik kurallarına uymayan veya alkollü araç kullanan kişiler cezalandırılabilir ve bu kişilerin sayıları azaltılabilecektir. Adam öldürme, hırsızlık gibi suçlar işleyen kişiler, ilgili mahkemeler tarafından gerektiği gibi cezalandırılırlarsa suç işleme oranlarında düşme gözlemlenebilecektir. Bu örneklerde de görüldüğü üzere; kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, günlük yaşamı doğrudan etkilemekte ve diğer bireyler, sunulan hizmet sonucu fayda elde etmektedirler. Dolayısıyla kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, topluma dışsal fayda yaratmaktadır. Bu yüzden dışsallık yaratan hizmet olarak çalışmamızda yer almaktadır.

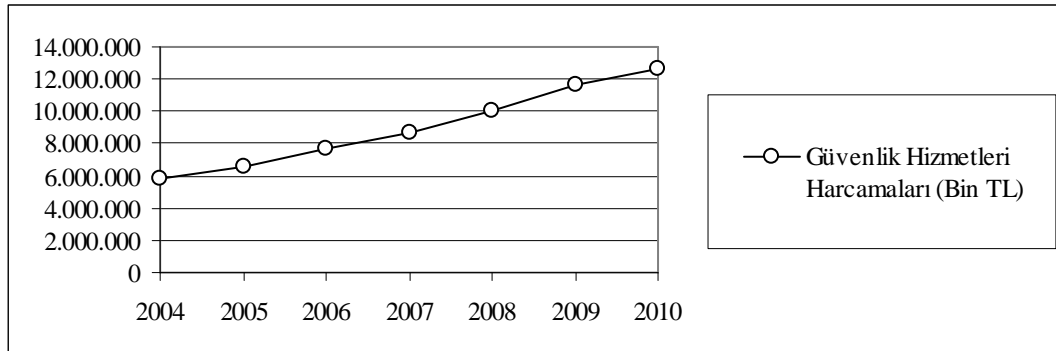
Tablo 2.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri

Yıl	Güvenlik Hizmetleri	Mahkeme Hizmetleri	Cezaevi İdaresi Hizmetleri	Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri
2004	5.871.681	926.380	533.074	950	250.385
2005	6.524.938	993.114	742.912	621	287.996
2006	7.701.668	1.215.724	564.205	425	320.204
2007	8.728.845	1.662.012	687.816	389	384.877
2008	10.012.891	1.818.253	802.203	444	440.239
2009	11.630.698	2.183.992	922.870	636	480.863
2010	12.598.485	2.662.111	1.354.955	678	555.296

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

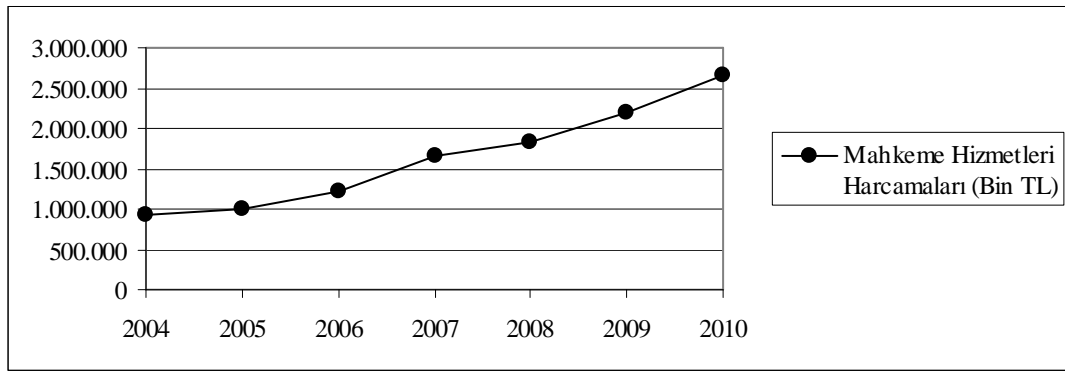
Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Tablo 2.1'e göre; kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine ait toplam harcama miktarının, çalışmamızda ele alınan yedi yıllık dönem arasında yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Kamu düzeni ve güvenlik alt hizmetlerine ait harcama değerleri, Tablo 2.3'de görülmektedir. Güvenlik hizmetlerine ait harcama değerlerini gösteren Şekil 2.12 ve Tablo 2.3 incelendiğinde, 2004 ve 2010 yılları arasında bütçe içindeki harcama değerleri artan bir seyir izlemektedir.

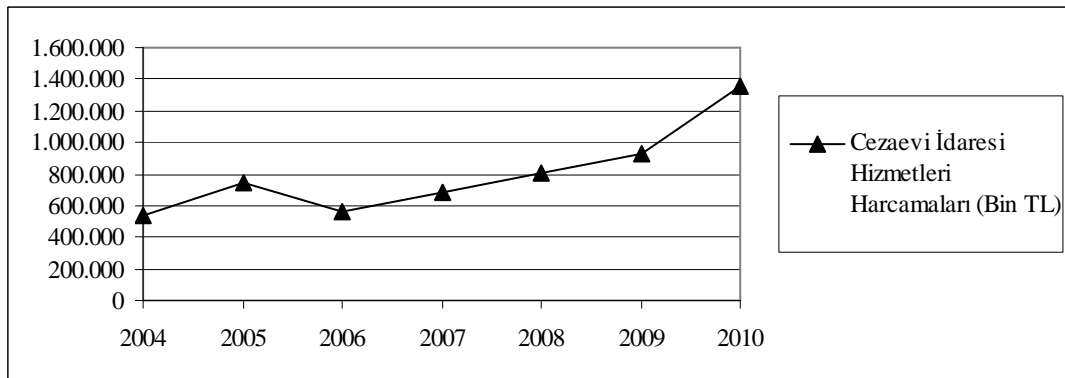
Şekil 2.12. Türkiye Bütçesinde Güvenlik Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Türkiye bütçesinde gözlemlenen dönemdeki mahkeme hizmetlerine ait Tablo 2.3'deki harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.13 elde edilmiştir. 2004 ve 2010 yılları arasındaki dönem boyunca, mahkeme hizmetlerine bütçe içerisinden ayrılan miktar arttırılmaktadır. Bu yüzden Şekil 2.13'de mahkeme hizmetlerine ait harcama değeri, sürekli yukarıya doğru çıkan bir yol izlemektedir.

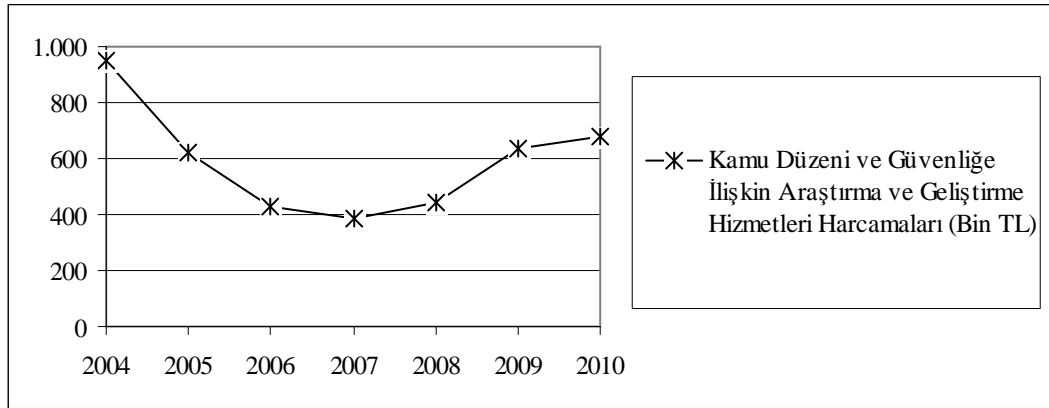
Şekil 2.13. Türkiye Bütçesinde Mahkeme Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Cezaevi idaresi hizmetleri için ayrılan harcama değerlerine göre oluşturulan Şekil 2.14 incelendiğinde ve Tablo 2.3'e göre, bu hizmetin harcama değerinin sadece 2006 yılında düşürüldüğü ve 2007 yılında tekrar arttırıldığı görülmektedir. 2007 yılından itibaren, yukarıya doğru ilerleyen seyrine devam ettiği de anlaşılmaktadır.

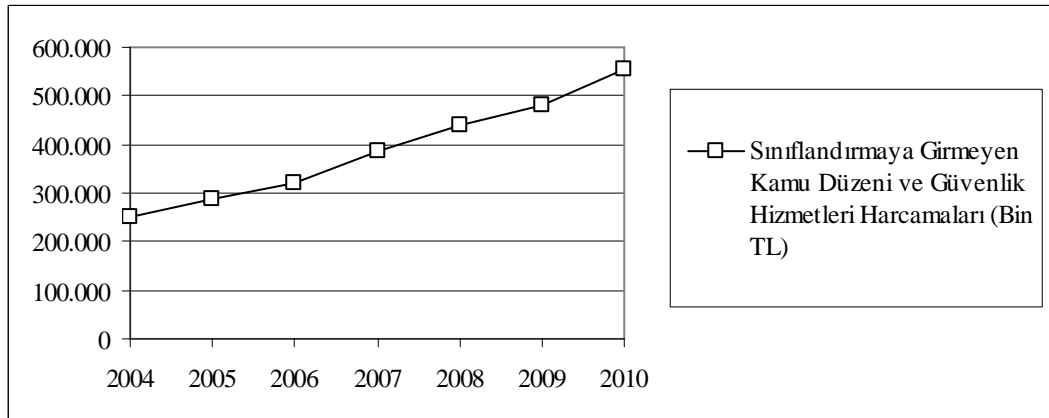
Şekil 2.14. Türkiye Bütçesinde Cezaevi İdaresi Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri için harcama miktarı ise Tablo 2.3'e göre, 2005 yılından itibaren üç yıl için düşürülmektedir. Bu durum, Şekil 2.15'de kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin aşağıya doğru eğimli bir yol izlemesine neden olmaktadır. Ancak 2008 yılı itibariyle, bu alt hizmet için Türkiye bütçesinden ayrılan pay arttırılmaktadır. Bu durumun sonucunda, aşağıya doğru eğimli izlediği yol, yukarıya doğru yönelmektedir.

Şekil 2.15. Türkiye Bütçesinde Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi

Sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin Tablo 2.3'deki harcama değerleri alınarak, Şekil 2.16 oluşturulmuştur. Tablo 2.3 ve Şekil 2.16 birlikte incelendiğinde, 2004 ve 2010 yılları arasındaki dönem boyunca Türkiye bütçesindeki bu hizmetin harcama değeri artmaktadır. Sürekli arttırılan harcama değerine sahip olan sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, yukarı yönlü bir yol seyri izlemektedir.

Şekil 2.16. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Harcamalarının Trendi

2.1.3. Eğitim Alt Hizmetleri

Eğitim; bireyin ve aynı zamanda toplumun gelişmesini sağlaması, ekonomik kalkınmayı desteklemesi, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlaması bakımından mutlaka karşılanması gereken bir hizmet olmaktadır. Eğitim hizmetinin sağlanması, insanların bilgiyi öğrenmeleri için gerekmektedir. Eğitim insanlara bilgi verirken aynı zamanda bilgi üretme, anlama ve

yorumlama yeteneği kazandırmaktadır. Toplumun bireyelerine verilen eğitim, insan sermayesine yapılan bir yatırım olmaktadır; çünkü eğitim sayesinde bireyler ömürleri boyunca daha üretken olmaktadır (Bulutoğlu, 2008: 249). Bu bağlamda, toplumun eğitilmiş bireylere sahip olması devletin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda gelişmişlik seviyesini yükselteceğini göstermektedir.

Eğitimin bireysel, sosyal ve iktisadi boyutunun olması, bu hizmetin kamu sektörü tarafından üretilmesine ve kontrol edilmesine neden olmaktadır (Ortaç, 2003). Bireyin bilgiyi öğrenmesi için, iyi bir eğitim alması gerekmektedir; aldığı eğitim sayesinde birey, topluma bilgi üretebilmektedir. O zaman bilgi üretiminin olması, eğitim hizmetine önemli miktarda harcama yapılmasını gerektirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, eğitim hizmetlerinin karşılanmasında büyük kaynakların devlet tarafından sağlanmak durumunda olduğu görülmektedir (Karaarslan, 2005). Eğitim hizmetlerinin sunulması sonucunda elde edilen faydadan, hem bireyler yararlanmakta hem de toplumsal yarar sağlanmaktadır. Bireyleri, sunulan eğitim hizmetinin yararından mahrum bırakmak mümkün olmamaktadır. Ayrıca, bu hizmetin etkin olarak yerine getirilmemesi durumunda toplumsal maliyetler artmaktadır.

Eğitim hizmetleri, kamusal hizmet özelliği taşımaktadır. Eğitim alan birey, aldığı eğitimin faydasından öncelikle kendi yararlanmakta ve aynı zamanda toplumsal fayda da elde edilebilmektedir (Baykal, 2006). Bir başka ifadeyle, bireyin eğitim alması sonucunda oluşan faydadan, birey kendi yararlanmakta ve aynı zamanda eğitim almış bireyin dışsallık yaratması, toplumun da bu durumdan yararlanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim hizmetleri, dışsallık yaratan hizmet olmaktadır.

Eğitim hizmetinin devlet tarafından topluma sunulması, eğitimin sonucunda ortaya çıkan dışsallık kavramından kaynaklanmaktadır. Dışsallık kavramı, devletin eğitim hizmetleri için yaptığı harcamaların parasal getirisi dışında kalan toplumsal faydalarını ifade etmektedir. Bu yüzden, devletin eğitim hizmetini üstlenmesinin temel nedeni eğitimin yarattığı dışsallıklar olmaktadır (Gülcan, 2008). Eğitim hizmetinin verilmesi sonucunda, toplum dışsal faydalar elde etmektedir. Eğitim hizmeti alan bireyler sayesinde, gelir artışı sağlanabilmekte; bu artış toplumsal gelirin artmasına olumlu etkide bulunabilmektedir. Şimdiki kuşağın iyi eğitim almasının sağlanmasıyla, bir sonraki kuşağın gelirinin artması da sağlanabilmektedir. Eğitim hizmeti, bireylerin yeteneklerini bulunup ortaya çıkarılmasında yardımcı

olabilmektedir. Bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe, daha çabuk ve nitelikli iş bulma imkânı sağlanabilmektedir. Bilim ve teknolojinin gelişmesinde eğitim hizmetinin katkısı olabilmektedir. Bireylerin eğitim alması sonucu saygılı, bilgili, kurallara uyan bireyler yetişebilmektedir. Kültürel mirasın, gelecek nesillere aktarılması sağlanabilmektedir. Eğitim, bireylerin geniş anlamda düşünebilmesine ve iş gücünün boş zamanının eğitim almamış bireye göre daha iyi değerlendirilmesine etki edebilmektedir (Baykal, 2006). Bu dışsal faydalar, eğitim hizmetinin dışsallık yaratması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla devletin öncelikli görevleri arasında, bireylere kaliteli bir eğitim almasını sağlamanın olması gerekmektedir. Bilgili bireyler refah artışını sağladığından, devlet bütçesinden gereken miktarda harcama yapılması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.1'e göre Türkiye'de 2004 ve 2010 yılları arasında eğitim hizmetlerine bütçeden ayrılan miktarın, sadece 2006 yılı için düşürüldüğü gözlenmektedir. Diğer yıllarda bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Tablo 2.4, Türkiye'deki eğitim alt hizmetlerinin gözlemlenen dönemdeki harcama değerlerini göstermektedir.

Tablo 2.4. Eğitim Alt Hizmetleri Harcama Değerleri

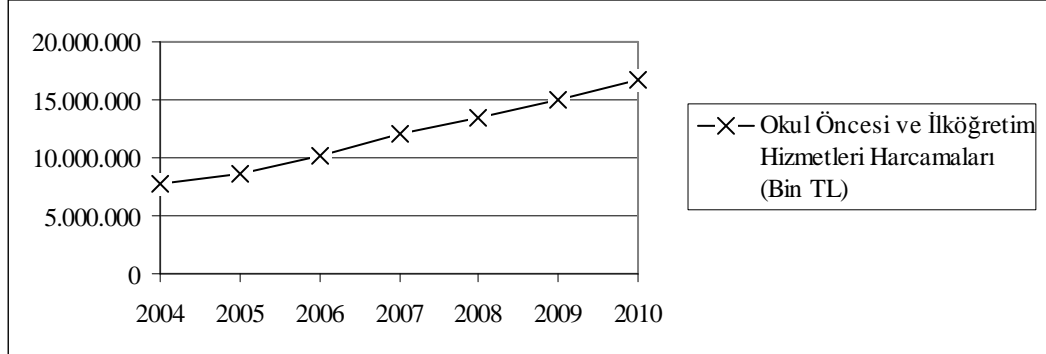
Yıl	Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri	Ortaöğretim Hizmetleri	Yükseköğretim Hizmetleri	Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri	Eğitime Yardımcı Hizmetleri	Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri
2004	7.739.869	3.536.152	3.722.467	438.473	812.607	245.118	123.962
2005	8.623.308	4.083.312	4.428.410	503.950	557.417	285.511	235.793
2006	10.160.595	4.770.214	183.048	789.584	51.612	35.234	177.326
2007	11.998.274	5.535.902	209.240	725.894	90.465	54.448	213.531
2008	13.435.879	6.419.887	242.467	815.941	205.322	59.798	1.175.131
2009	15.046.882	7.383.184	314.579	921.666	748.483	68.189	1.301.662
2010	16.692.722	7.902.812	8.248.300	989.894	2.213.292	550.343	1.405.023

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

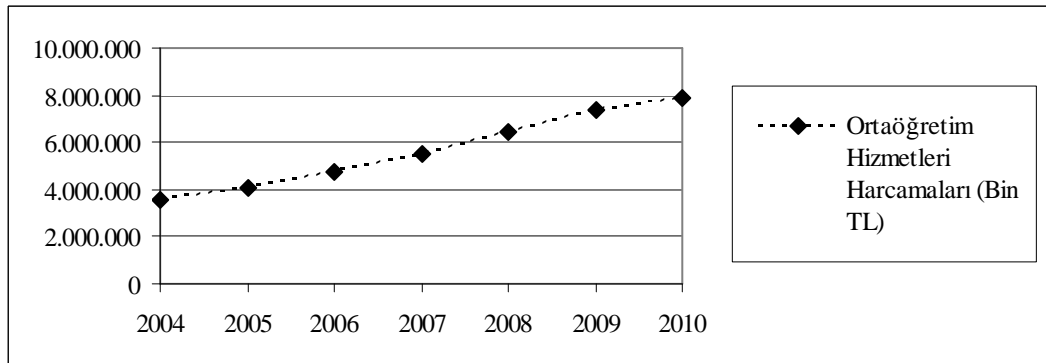
Okul öncesi ve ilköğretim eğitim hizmetlerinin Tablo 2.4'de yer alan harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.17 elde edilmiştir. Şekil 2.17'e göre okul öncesi ve ilköğretim eğitim hizmetleri, yukarı yönlü bir yol çizmektedir. Dolayısıyla Tablo 2.4'deki okul öncesi ve ilköğretim eğitim hizmetlerine ait sütun da incelenirse,

2004 ve 2010 yılları arasında Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarının sürekli arttırıldığı anlaşılmaktadır.

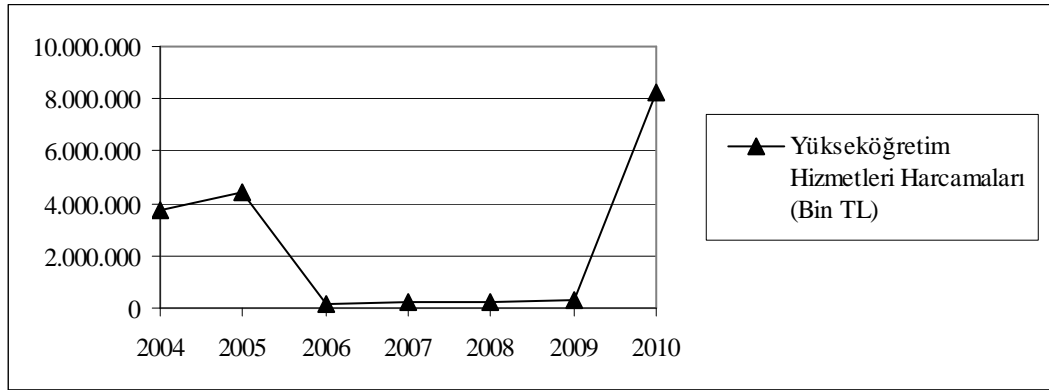
Şekil 2.17. Türkiye Bütçesinde Okul Öncesi ve İlköğretim Harcamalarının Trendi

Ortaöğretim hizmetleri için elde edilen Şekil 2.18 incelenirse, okul öncesi ve ilköğretim eğitim hizmetlerine benzer bir görüntü verdiği anlaşılmaktadır. Ortaöğretim hizmetlerine ait harcama değerleri, Tablo 2.4’de gösterilmekte ve gözlemlenen dönem boyunca bir önceki yıla göre sürekli arttırıldığı gözlemlenmektedir. Bu durumda ortaöğretim hizmetleri, yukarı yönlü bir seyir izlemektedir.

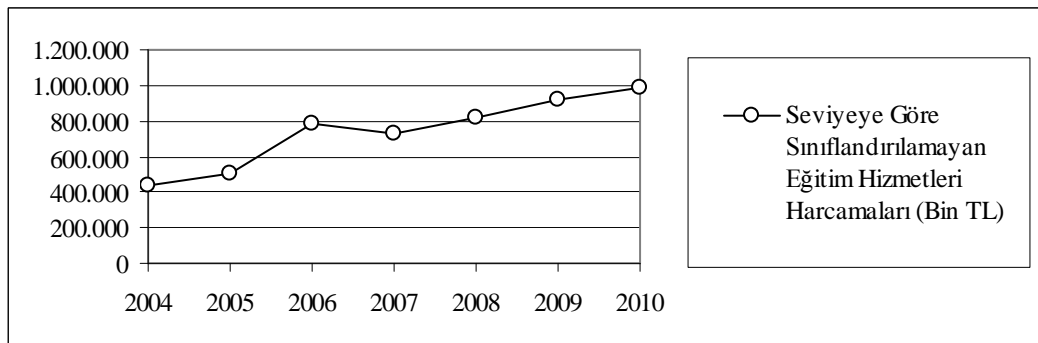
Şekil 2.18. Türkiye Bütçesinde Ortaöğretim Harcamalarının Trendi

Tablo 2.4’deki yükseköğretim hizmetlerinin sütunu incelendiğinde, bu hizmetin harcama miktarı 2004 yılından 2005 yılına geçilmesiyle arttırılmaktadır. 2006 yılında ise, harcama miktarında büyük oranda bir düşüş gözlenmektedir. Daha sonraki yıllarda ise, tekrardan harcama değeri arttırılmaktadır. 2009 yılından 2010 yılına geçişte de, harcama miktarının büyük oranda arttırıldığı fark edilmektedir. Bu değişiklikler, yükseköğretim hizmetlerinin 2004 ve 2010 yılları arasındaki Türkiye bütçesindeki harcama değerleri yardımıyla çizilen, Şekil 2.19’da görülebilmektedir.

Şekil 2.19. Türkiye Bütçesinde Yükseköğretim Harcamalarının Trendi

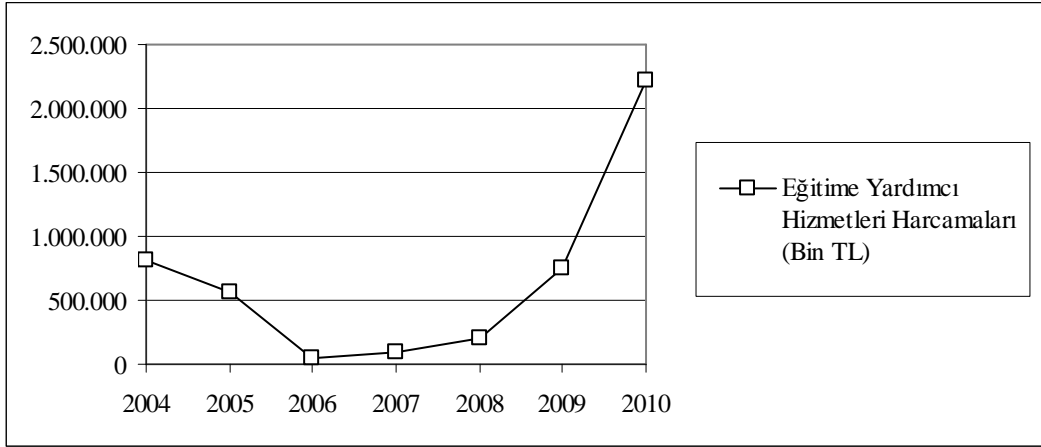
Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerine ait harcama değerlerinin, Tablo 2.4 incelendiğinde gözlemlenen dönemde genel olarak arttırıldığı anlaşılmaktadır. Sadece 2007 yılında, bu hizmet için Türkiye bütçesinden ayrılan miktar düşürülmektedir. Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerinin 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.20 oluşturulmuştur. Şekil 2.20'ye bakıldığında, bütçeden ayrılan miktarının arttırılmasının da etkisiyle, seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerinin 2006 ve 2007 arası haricinde yukarı bir yönlü bir yol izlediği görülmektedir. Bu arada aşağı doğru yönelen seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, 2008 yılında Türkiye bütçesinden ayrılan payının arttırılmasıyla tekrardan yukarı yönlü bir seyir izlemektedir.

Şekil 2.20. Türkiye Bütçesinde Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Harcamalarının Trendi

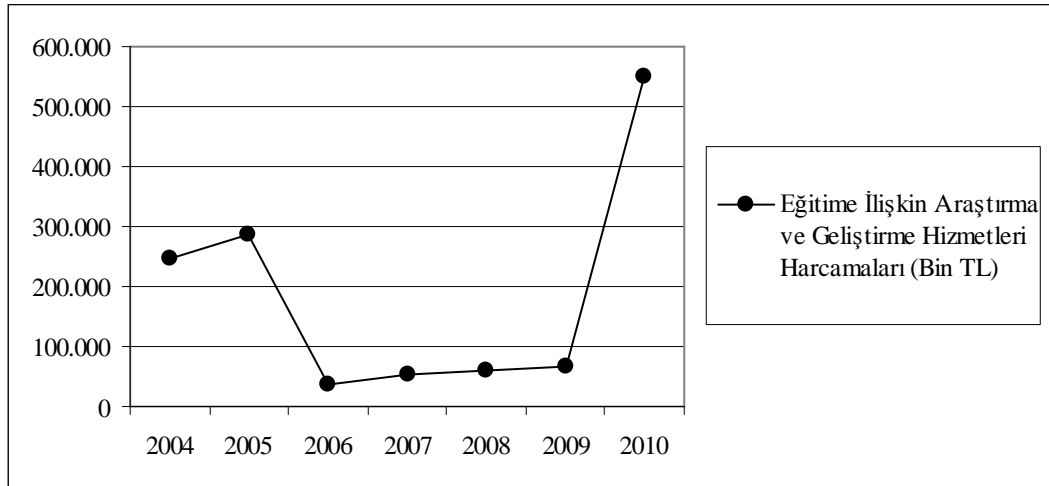
Tablo 2.4'deki eğitime yardımcı hizmetlerine ait sütun incelendiğinde, gözlemlenen dönemde iki yıl hariç bu hizmetin harcama miktarının arttırıldığı anlaşılmaktadır. Bu hizmete ait harcama değeri, 2005 ve 2006 yıllarında

düşürülmektedir. Diğer yıllarda ise, artan bir seyir izlemektedir. Ayrıca 2010 yılında, bir önceki yıla göre yaklaşık üç kat oranda arttırılmaktadır. Bu durumlar, eğitime yardımcı hizmetlerinin 2004 ve 2010 yılları arasındaki Türkiye bütçesindeki harcama değerlerine göre elde edilen Şekil 2.21’de de ortaya çıkmaktadır. 2004 ve 2006 arası bütçe içerisindeki payının düşürülmesi sonucu, aşağı eğimli bir yol izlemektedir. Fakat 2007 yılında eğitime yardımcı hizmetlerine ait harcama değerinin arttırılmasıyla, yukarıya doğru bir yönelme meydana gelmekte ve sonraki yıllarda da harcama değerinin arttırılmaya devam edilmesiyle yukarı yönlü seyir izlemeye devam etmektedir.

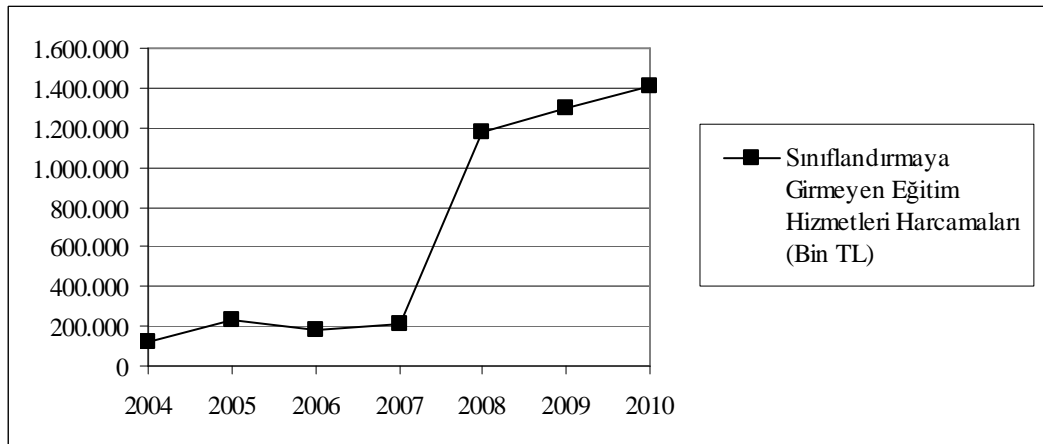
Şekil 2.21. Türkiye Bütçesinde Eğitime Yardımcı Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri için bütçeden ayrılan harcama değerleri, Tablo 2.4’de gösterilmektedir. Bu değerler yardımıyla da, Şekil 2.22 elde edilmiştir. Tablo 2.4’e bakıldığında; eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerine Türkiye bütçesinden gözlemlenen dönemde ayrılan harcama değerleri, 2006 yılı hariç diğer yıllarda bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. 2006 yılında, bir önceki yılın yaklaşık yedide biri oranında düşürülmektedir. 2007 ve 2008 yıllarında, düşük miktarlarda da olsa arttırılmaktadır. 2010 yılında ise, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin harcama değeri önceki yılın yaklaşık dokuz katı kadar arttırılmaktadır. Bu yüksek artış, Şekil 2.22’de de kendini göstermektedir. Şekil 2.22’ye göre; 2005 ve 2006 yılları arasındaki dönem hariç, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri yukarı yönlü bir seyir izlemektedir.

Şekil 2.22. Türkiye Bütçesinde Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi

Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetlerine Türkiye bütçesinden ayrılan miktar, Tablo 2.4 incelendiğinde sadece 2006 yılında düşürüldüğü görülmektedir. Diğer yıllarda ise, bir önceki yıllara göre arttırıldığı gözlemlenmektedir. Bu gözlemden, 2008 yılında 2007 yılına göre yaklaşık beş katı kadar arttırıldığı görülmektedir. Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetlerine ait Tablo 2.4'deki harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.23 oluşturulmuştur. Şekil 2.23'e bakıldığında, 2005 ve 2006 yılı arasındaki dönem hariç sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri yukarı yönlü bir yol izlemektedir. 2007 ve 2008 yılları arasında diğer yıllara kıyasla, yüksek oranda arttırılması sonucu ortaya çıkan hızlı yükseliş de Şekil 2.23'de fark edilmektedir.

Şekil 2.23. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Harcamalarının Trendi

2.1.4. Sağlık Alt Hizmetleri

Bir ülkenin ekonomisinin güçlü olabilmesi, ekonomik büyümenin sağlanıp devamlılığının sağlanabilmesi için sağlıklı bir topluma sahip olması gerekmektedir. Sağlıklı bir topluma sahip olabilmek için de, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak sağlık hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Sağlık hizmetlerinin sağlanması için yapılan harcamalar ve sağlığı koruma amaçlı yapılan harcamalar, sağlık hizmeti harcamaları kapsamına girmektedir.

Toplumunu oluşturan bireylerin sağlığı elde edebilmesi, sağlığını koruyabilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi amacıyla, sağlıkla ilgili mal ve hizmet üretilmesi sağlık hizmetlerini oluşturmaktadır. Sosyal devlet anlayışına göre, sağlık hizmetlerini kamu sektörünün tüm bireylere sağlaması gerekmektedir. Türkiye’de devlet, tedavi edici sağlık hizmetlerinin büyük kısmını ve koruyucu sağlık hizmetlerinin neredeyse tümünü üstlenmektedir. Bu durumda devletin, bütçesinin içinden sağlık hizmetlerini gerçekleştirebilmek için büyük ölçüde pay ayırması gerekmektedir (Karagöz ve Tetik, 2009). Devlet tarafından sunulan sağlık hizmetleri, toplumdaki her bireye sunulmaktadır. Bir başka ifadeyle; sunulan sağlık hizmetleri, sadece toplumda belli bir kesimi kapsamamakta tüm bireyleri kapsamaktadır. Sağlık hizmetlerinin sağlanmasındaki temel amaçlar arasında, toplumdaki bireylerin sağlık koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek yer almaktadır. Bu yüzden sağlık hizmetlerinin sağlanması, toplumsal bir özellik taşımaktadır (Akın, 2007).

Sağlık hizmeti devlet tarafından topluma sunulmakta, devlet tarafından sunulan sağlık hizmeti tedavi ve hastalıktan koruma hizmetlerini kapsamaktadır. Hasta olan bireyin, sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanarak tedavi olması kendisine yarar sağlamaktadır. Aynı zamanda tedavi olan bireyin hastalığı bulaşıcı niteliklere sahipse, hastalığının tedavi edilmesi toplumun diğer bireylerinin hastalıktan korunmasını sağlamakta; böylece toplum, dışsal fayda elde etmektedir (Bulutoğlu, 2008: 263). Ayrıca, iyi sunulan sağlık hizmetleri toplumdaki bireylerin çalışma gücünü olumlu yönde etkilemekte ve artan çalışma gücü, üretim kapasitesini arttırmaktadır. Dolayısıyla toplumun sağlıklı bireylerden oluşması, devlete kazanç olarak geri dönmektedir.

Sağlık hizmetleri, kamusal hizmet olarak kabul edilmektedir. Sağlık hizmetlerinin topluma sağlanması sonucunda, bu hizmetten toplumdaki her birey

fayda elde etmektedir. Sağlık hizmetlerinden yararlanan bir bireyin, bu hizmetin kendisine faydasının olması yanında, toplumdaki diğer bireylere de dışsal faydası olmaktadır. Sunulan sağlık hizmeti sonucunda ortaya çıkan fayda, hem bireye yönelik olmakta hem de topluma yönelik sosyal fayda şeklinde olmaktadır. Muayene etme, tedavi etme, aşılama hizmetleri gibi sağlık hizmetleri öncelikle bu hizmetlerden yararlanan bireylerin sağlığını etkilemektedir. Ayrıca, toplumun genel sağlığına da olumlu etkide bulunmaktadır. Bulaşıcı hastalıkların önlenmesiyle toplumun sağladığı fayda, çok yüksek olmaktadır. Sağlık hizmetlerinin sunulması sonucu ortaya çıkan fayda, sadece bireyi etkilemekle kalmamakta ve tüm toplumu da etkilemektedir (Akın, 2007). Sağlık hizmetinin sunulmasının, hem bireyi hem de tüm toplumu etkilediği görülmektedir. Bu etki, olumlu yönde olmaktadır (Yeğinboy, 1995). Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin sunulmasının, dışsallık yarattığı anlaşılmaktadır.

Bir ekonomik birimin faaliyeti, diğer ekonomik birimlerin durumunu olumlu yönde etkide bulunuyorsa ortaya çıkan dışsallık pozitif olarak ve olumsuz yönde etkisi varsa dışsallık negatif olarak tanımlandığı belirtilmişti. Bulaşıcı hastalıklar için yapılan tedavi, önleme hizmetleri sonucu, toplumun da bu durumdan fayda sağlamasıyla pozitif dışsallık ortaya çıkmaktadır. Yani bulaşıcı hastalığı olan bireyin aşılama, çevresindeki bireylerin de bulaşıcı hastalıktan korunmasını sağlayacaktır. Böylece, ortaya pozitif dışsallık çıkacaktır. Bireyin aşırı alkol tüketimi, aşırı alkollü araç kullanımı, trafik kurallarına dikkat etmeden araç kullanımı, sigara tüketimi gibi yaptığı davranışlar sonucunda, diğer bireylerin bu davranışlardan olumsuz yönde etkilenmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin sigara içmeyen kişilerin sigara içilen bir ortamda bulunması, çeşitli sağlık sorunlarına yakalanmasına neden olabilmektedir. Trafik kurallarına uymadan veya aşırı alkollü araç kullanılması, kazalara neden olabilmektedir. Dolayısıyla bir bireyin bu şekildeki davranışlarından, diğer bireyler olumsuz etkilenmekte ve negatif dışsal fayda elde etmektedir. Bu durumda ortaya negatif dışsallık çıkmaktadır (Çalışkan, 2008). Bu bağlamda sağlık hizmetinin sunulmasında, ortaya çıkan bir dışsallık söz konusu olmaktadır. Sonuçta sağlık hizmeti, dışsallık yaratan hizmetler arasına girmektedir.

Bireylere sağlık hizmetinin sunulmaması veya iyi sunulmaması durumunda, hasta bireylerin sayısı artacaktır. Bu noktada sağlık hizmetine gereken önemin verilmesi düşüncesi devreye girecektir. Hastalanan bireylerin tedavi

edilebilmesi için, sağlık hizmetine bütçeden daha çok pay ayrılması gerekecektir. Bu duruma engel olmak için, devletin sağlık hizmetine milli gelirden gereken miktarı ayırması gerekmektedir. İyi sunulan sağlık hizmeti sonucu, sağlıklı bireylerin sayısı ve dolayısıyla, toplumun sağlık düzeyi artacaktır. Bu durumdan beşeri sermaye olumlu yönde etkilenecek; beşeri sermayenin gelişmesine ve böylece niteliğinin de yükselmesine neden olabilecektir (Taban, 2006). Dolayısıyla toplumun, refah düzeyinin artması sağlanabilecektir.

Sağlıklı toplum, nitelikli insan gücü anlamına gelmekte, bir ülkenin kalkınmasında önem arz etmektedir. Bu yüzden, sağlık hizmeti için kamu harcamalarından ayrılacak miktar önemli hale gelmektedir. Sağlık hizmetlerinin en iyi şekilde sunulması gerekmekte ve ayrıca maliyetli teknolojik gelişmeler, nüfus ve ortalama yaşam süresindeki artışın zaman içinde sağlık hizmetlerine ait harcamaları arttırdığı izlenmektedir. Türkiye'nin sağlık hizmetleri harcamalarının son yıllarda yüksek oranlarda olduğu, bu sebepten sosyal güvenlik ve sağlık harcamaları için bütçeden yüksek paylar ayrıldığı gözlemlenmektedir (Karagöz ve Tetik, 2009). Bu nedenden dolayı toplumdaki bireylerin hastalıklardan korunmasını sağlamaya öncelikli önem verilirse, hastalananların tedavi etmek için yapılan harcamaların azalacağı açık şekilde görülecektir.

Toplumdaki bireylerin sağlık durumlarında meydana gelen bozulmalar sonucu, ortaya ekonomik olarak iki sonuç çıkmaktadır. Birinci sonuç, bireyin hastalanması sonucu iş gücünü kaybetmesi ve bu nedenden dolayı, bireyin çalışmamasından oluşan gelir kaybı şeklinde olmaktadır. İkinci sonuç, bireyin hastalığının tedavi edilebilmesi için harcanan para sonrasında oluşan gelir kaybı şeklinde olmaktadır. O zaman, ülkenin ekonomik kalkınmasında insan gücü önemli rol oynamaktadır (Kurtulmuş, 1998: 17). Bu bağlamda devletin, sağlıklı bireylere sahip olarak bireylerinin yaşam kalitesini yükseltebilmek, milli gelirinde düşmeye neden olmamak için bireylere iyi bir sağlık hizmeti sunması gerekmektedir.

Sağlık hizmetlerine ait toplam harcama değerleri, Tablo 2.1'de gösterilmektedir. Gözlemlenen dönemde yıllar itibariyle, Türkiye bütçesindeki sağlık hizmetlerinin toplam harcama değeri arttırılmaktadır.

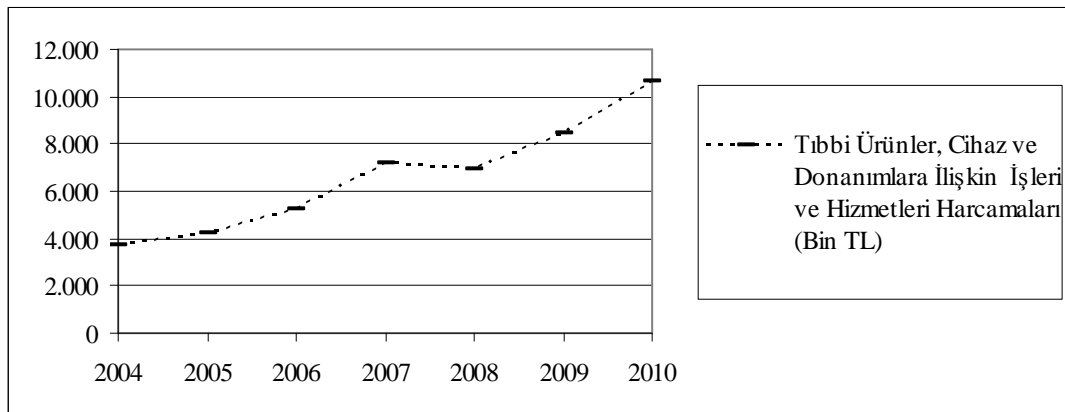
Tablo 2.5. Sağlık Alt Hizmetleri Harcama Değerleri

Yıl	Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Donanımlara İlişkin İşler ve Hizmetler	Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri	Hastane İşleri ve Hizmetleri	Halk Sağlığı Hizmetleri	Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Hizmetleri
2004	3.742	1.330.070	3.288.405	250.602	27.891	61.846
2005	4.243	1.494.616	5.391.826	287.169	33.436	123.497
2006	5.237	1.731.626	6.368.665	314.088	35.468	113.508
2007	7.167	2.272.189	7.703.801	341.123	42.682	127.333
2008	6.954	2.734.716	7.921.828	386.595	46.068	1.007.752
2009	8.470	3.190.521	9.879.178	734.577	52.530	840.144
2010	10.644	3.694.358	10.179.328	876.058	61.447	138.424

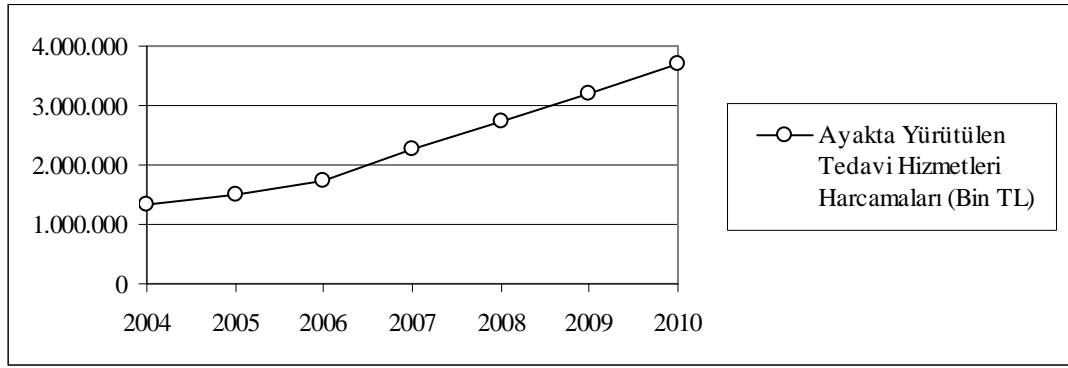
Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Sağlık alt hizmetlerinin harcama değerleri, Tablo 2.5’de verilmektedir. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetlerine ait sütun Tablo 2.5’den incelendiğinde, harcama değerinin 2004 ve 2010 yılları arasındaki dönem için, 2008 yılı hariç, her yıl bir önceki yıla göre arttırıldığı görülmektedir. Bu harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.24 elde edilmiştir. Şekil 2.24 de incelendiğinde; tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetlerinin 2008 yılı haricinde yukarıya doğru eğimli bir yol izlediği görülmektedir. 2008 yılında, çok düşük miktarda bu hizmet için bütçeden ayrılan pay düşürülmekte; Şekil 2.24’de, bu düşüşün aşağıya doğru yönelmesine neden olmaktadır. Ancak 2008 yılı ve sonraki yıllar için bir önceki yıla göre arttırılması, tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetlerinin yukarıya doğru çıkışının devam etmesini sağlamaktadır.

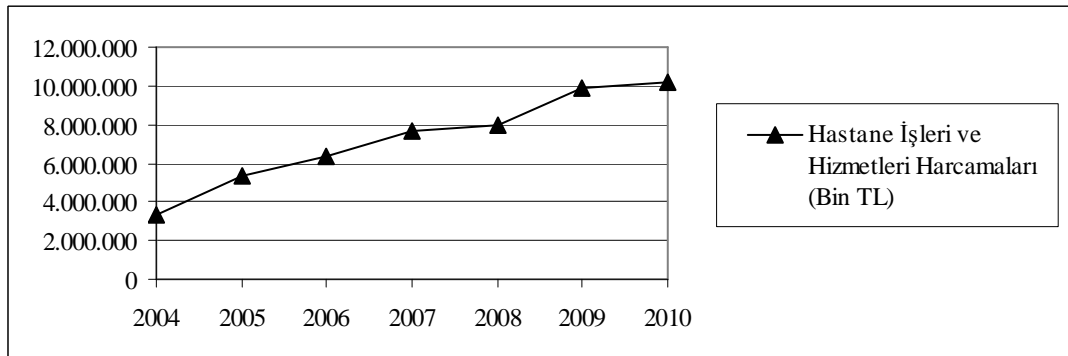

Şekil 2.24. Türkiye Bütçesinde Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Donanımlara İlişkin İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi

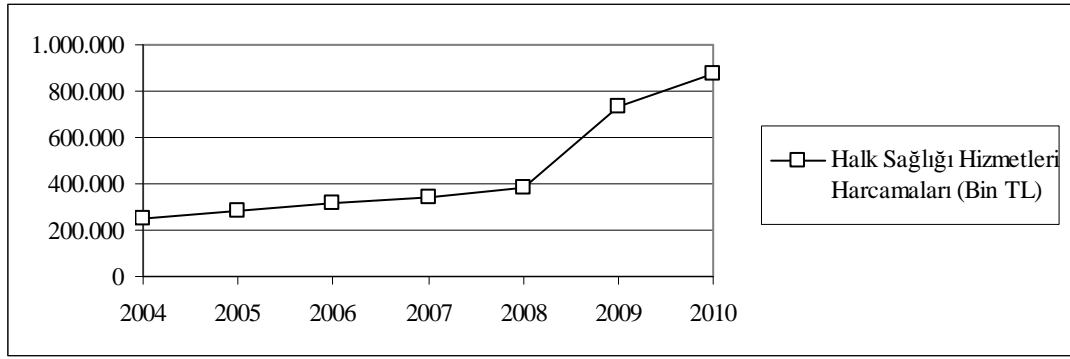
Şekil 2.25. Türkiye Bütçesinde Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Tablo 2.5'deki ayakta yürütülen tedavi hizmetlerinin harcama değerleri alınarak, Şekil 2.25 oluşturulmuştur. Tablo 2.5 ve Şekil 2.25 birlikte incelendiğinde; ayakta yürütülen tedavi hizmetleri için, Türkiye bütçesinden gözlemlenen dönemde her yıl bir önceki yıla göre arttırılarak harcama payı ayrılmaktadır. Bu nedenden dolayı, Şekil 2.25'de ayakta yürütülen tedavi hizmetleri yukarı yönlü bir yol izlemektedir.

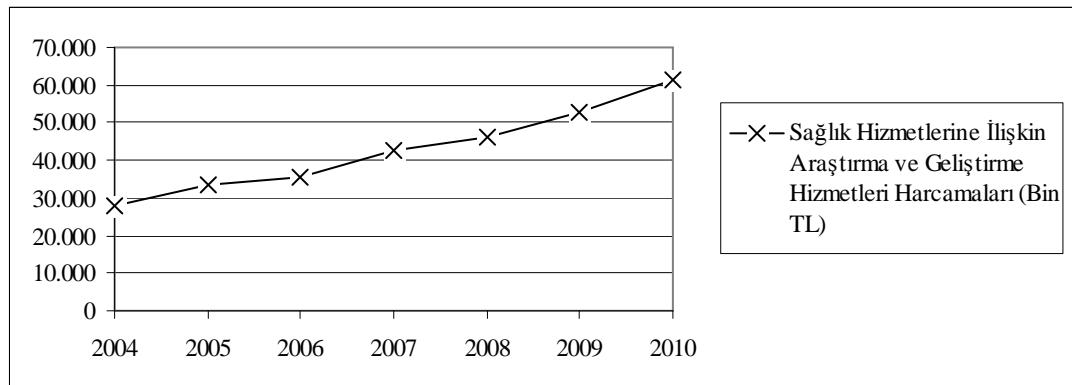
Şekil 2.26. Türkiye Bütçesinde Hastane İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Hastane işleri ve hizmetlerinin Tablo 2.5'de bulunduğu sütuna bakılırsa, 2004 ve 2010 yılları arasındaki dönemdeki harcama değerlerinin arttırılarak Türkiye bütçesinden ayrıldığı gözlemlenmektedir. Bu harcama değerlerine göre oluşturulan Şekil 2.26'da, bütçeden bu hizmet için ayrılan payının sürekli arttırılması sonucu yukarıya eğimli seyir izlediği görülmektedir.

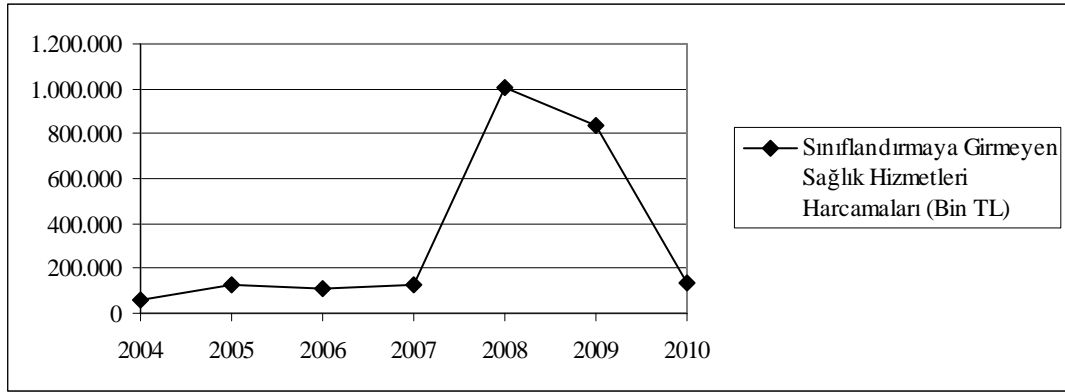
Şekil 2.27. Türkiye Bütçesinde Halk Sağlığı Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Türkiye bütçesinden halk sağlığı hizmetleri için ayrılan harcama değeri, Tablo 2.5’de görülmektedir. 2004 ve 2010 yılları arasındaki döneme ait bu harcama değerleri kullanılarak, Şekil 2.27 elde edilmiştir. Bu hizmet için de ayrılan harcama miktarı, her yıl bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Dolayısıyla halk sağlığı hizmetleri, Şekil 2.27’de yukarı yönlü bir seyir izlemektedir. 2008 ve 2009 yılları arası diğer yıllara kıyasla hızlı yükseliş, 2009 yılında önceki yıla göre yaklaşık iki katı kadar miktarda arttırılmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 2.28. Türkiye Bütçesinde Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi

Sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerine ait Tablo 2.5’deki sütun incelendiğinde, bu hizmetin harcama değeri yıllar itibariyle artış göstermektedir. Gözlemlenen dönemdeki harcama değerlerine göre, Şekil 2.28 oluşturulmuştur. Bir önceki yıla göre harcama değerlerinin gözlemlenen dönem için sürekli arttırılması, Şekil 2.28’de sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin yukarı yönlü bir yol izlemesine neden olmaktadır.

Şekil 2.29. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Harcamalarının Trendi

Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerinin harcama değerleri, Tablo 2.5’de gösterilmekte; bu değerlerin, değişken bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2006 yılında, Türkiye bütçesinden bu hizmet için ayrılan miktar düşürülmekte ve 2007 yılında arttırıldığı görülmektedir. 2008 yılında ise, tekrar sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerine ait harcama miktarı arttırılmakta; ancak bir önceki yıla göre yaklaşık on katı kadar yükseltilmektedir. Bu miktarın diğer yıllara kıyasla, oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 2009 ve 2010 yıllarında, Türkiye bütçesindeki payı düşürülmektedir. Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerinin gözlemlenen dönemdeki harcama değerlerine yardımıyla oluşturulan Şekil 2.29’da, bu değişken yapı açıkça görülebilmektedir. Şekil 2.29’a göre; yukarı doğru eğimli bir yol izlemeye başlayan sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri, 2005 ve 2006 yılı arası aşağıya doğru yönelmektedir. 2007 yılında sonra payının tekrar arttırılmasıyla, yukarıya doğru yönelmekte; 2007 ve 2008 yılları arası dönemde, yüksek bir çıkış göstermektedir. Ancak sonraki dönemde sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri, Türkiye bütçesindeki harcama değerinin düşürülmesiyle aşağıya doğru bir yol izlemektedir.

2.1.5. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetleri

İskân ve toplum refahı hizmetleri, ülkenin genelinde planlı yerleşme, düzenli kentleşme ve güvenli yapılaşmayı sağlamak üzere yapılan hizmetler olmaktadır. Planlı yerleşme ve düzenli kentleşmeyi sağlayabilmek amacıyla planlama, projelendirme, yapı ve uygulamalarıyla ilgili kural ve standartlar oluşturulmaktadır. Güvenli yapılaşmayı oluşturabilmek için, yapım hizmetleri ve

afetlere yönelik hizmetler yerine getirilmektedir. İskân ve toplum refahı hizmetleri, bu hizmetlerin sağlanmasına yönelik olmaktadır. İskân ve toplum refahı hizmetlerinin sunulmasındaki amaç, tüm toplumu güvence altına alabilmektir (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 33). Devletin de bu hizmetin sağlanabilmesi amacıyla, bütçesinden pay ayırması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, doğal olaylara karşı önlem alınması sağlanabilecek ve etkisi minimum seviyelere düşürülebilecektir.

Örneğin bir mühendisin yapacağı binayı kurallara uygun olarak inşa etmesi, herhangi bir afet sonucunda oluşabilecek tehlikelerin önlemine alması anlamına gelmektedir. Afet durumunda inşa edilen binada yaşayan bireyler, afetin yarattığı tehlikelerden korunabileceklerdir. Muğla'nın Akyaka beldesindeki evlerin ortak bir yapıya sahip olmaları, verilebilecek bir diğer örnek olmaktadır. Çünkü bu bölgede yöreye özgü bir mimari tarzda evlerin yapılmasına izin verilmektedir. Böylece, doğal görüntüyü bozacak yapıların inşası engellenebilmektedir. Aynı zamanda da bu beldede yaşayan kişiler veya beldeyi turistik amaçlı görmeye gelen kişiler, böyle bir görüntüden büyük haz almaktadırlar. Dolayısıyla iskân ve toplum refahı hizmetlerinin sunulması sonucu, toplum da dışsal fayda elde etmektedir. Kamusal hizmet olan iskân ve toplum refahı hizmetleri de, dışsallık yaratan hizmetler arasına girmektedir.

İskân ve toplum refahı hizmetlerine ait 2004 ve 2010 yılları arasındaki toplam harcama değerleri, Tablo 2.1'de gösterilmektedir. 2004 ve 2005 yıllarında, diğer yıllara göre düşük miktarlar ayrıldığı anlaşılmaktadır. Gözlemlenen dönem boyunca bu hizmet için, Türkiye bütçesinden ayrılan pay arttırılmaktadır.

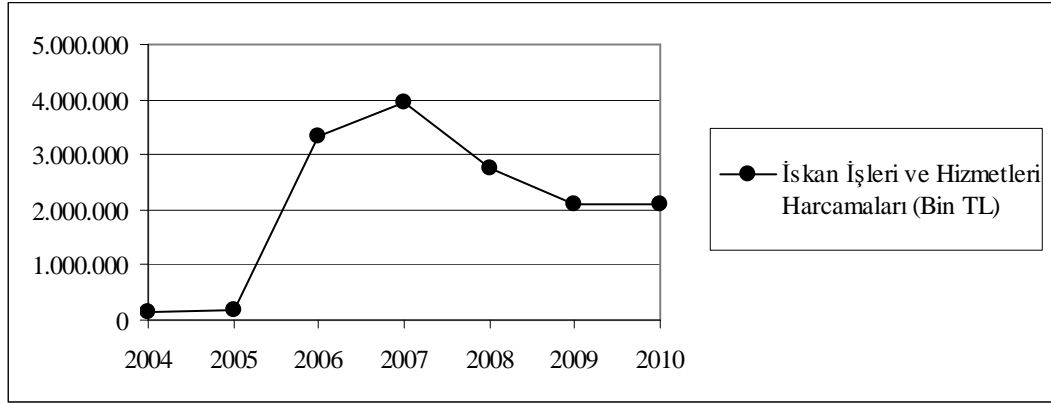
Tablo 2.6. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetleri Harcama Değerleri

Yıl	İskân İşleri ve Hizmetleri	Toplum Refahı Hizmetleri	Su Temini İşleri ve Hizmetleri
2004	138.936	23.185	213.901
2005	194.216	249.747	237.685
2006	3.345.756	194.048	298.550
2007	3.950.234	332.750	411.293
2008	2.759.451	498.201	512.253
2009	2.098.955	565.834	544.886
2010	2.114.948	756.550	699.548

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

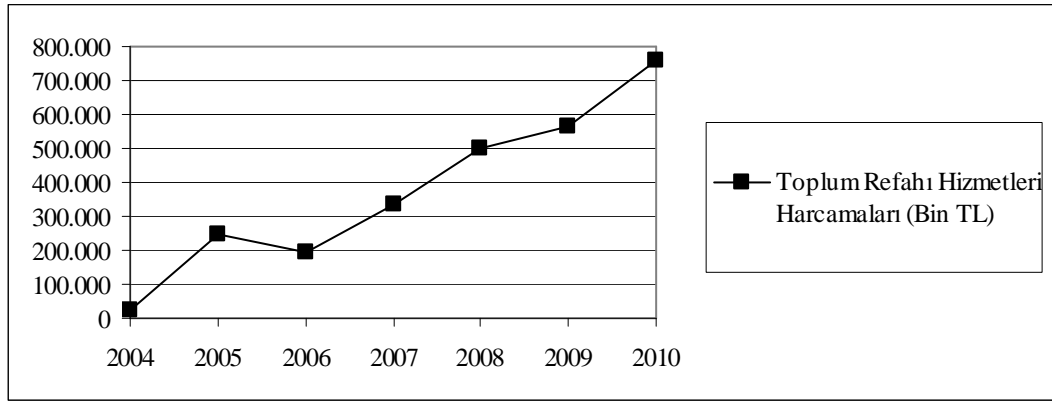
Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Tablo 2.6’da, iskân ve toplum refahı alt hizmetlerinin harcama değerleri gösterilmektedir. İskân işleri ve hizmetlerine ait Tablo 2.6’daki sütun incelendiğinde, harcama değerinin başlangıç dönemdeki dört yıl için bir önceki yıla göre arttırıldığı gözlemlenmektedir. 2006 yılında, önceki yıla göre yüksek oranda arttırılmaktadır. 2008 ve 2009 yıllarında, Türkiye bütçesinden ayrılan miktar düşürülmektedir. 2010 yılında ise, tekrar arttırılmaktadır. İskân işleri ve hizmetlerinin harcama değerlerine göre, Şekil 2.30 elde edilmiştir. Başlangıç dönemlerde yukarı eğimli yol izlediği, bütçedeki harcama miktarının düşürüldüğü dönemde aşağıya yöneldiği Şekil 2.30’da görülmektedir.

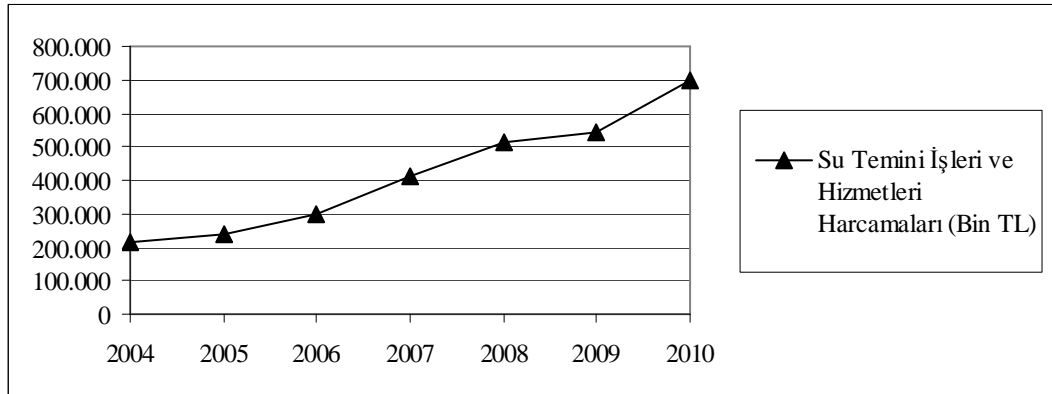
Şekil 2.30. Türkiye Bütçesinde İskân İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Toplum refahı hizmetlerinin 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerleri, Tablo 2.6’da yer almaktadır ve bu değerler yardımıyla, Şekil 2.31 oluşturulmuştur. 2005 yılında bu hizmetin Türkiye bütçesindeki harcama miktarı, arttırılmakta ve yukarıya doğru eğimle seyre başlamaktadır. 2006 yılında harcama miktarının düşürülmesiyle, aşağıya doğru yönelim olmaktadır. Ancak 2007 yılında ve sonraki yıllarda, toplum refahı hizmetlerinin Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı, her yıl önceki yıla göre arttırılmaktadır. Dolayısıyla son dönemlerde toplum refahı hizmetleri, yukarıya doğru bir yol izlemektedir.

Şekil 2.31. Türkiye Bütçesinde Toplum Refahı Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Tablo 2.6'da su temini işleri ve hizmetlerine ait harcama değerlerinin bulunduğu sütun incelendiğinde, bu hizmet için her yıl bir önceki yıla göre harcama değerlerinin arttırıldığı görülmektedir. Bu değerlere göre elde edilen Şekil 2.32'de, bu hizmetin yukarı doğru eğimli bir yol izlediği anlaşılmaktadır.

Şekil 2.32. Türkiye Bütçesinde Su Temini İşleri ve Hizmetleri Harcamalarının Trendi

2.1.6. Çevre Koruma Alt Hizmetleri

Çevre, insanların içinde yaşadığı ve faaliyetlerini gerçekleştirdiği ortam olarak tanımlanabilmektedir. Bu yüzden çevre, insanların yaşamlarını sürdürebilmelerinde önemli rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, çevrenin korunması gerekmektedir. Devlet, çevrenin korunmasına yönelik harcamalarda bulunmak durumunda kalmaktadır.

Nüfus artışı, teknolojik ilerleme çevre sorunlarına neden olabilmektedir. Çevre sorunları da, insan yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebeple çevrenin korunması, önemli ihtiyaçlar arasına girmektedir. Çevresel kaynakların kullanımı

dışsallığa neden olmaktadır. Bu kaynakların kullanımından, fiyatlandırılmayan çevresel kayıplar ve kazançlar elde edilmektedir. Daha çok çevresel dışsallıklar negatif şekilde olmaktadır (Çetin, 2005). Çevre hizmetlerinin sunulması sonucu, dışsallık ortaya çıkmakta; ortaya çıkan dışsallık hem bireyi hem de toplumdaki tüm bireyleri ve gelecek nesilleri etkileyebilmektedir.

Örneğin boş arazileri ağaçlandırmaya yönelik çalışmalar yapılması yağmur düşme oranlarının artmasına, daha temiz hava teneffüs edilebilmesine, erozyonun önlenmesine, yağmur düşme artışıyla daha verimli topraklar elde edilmesine ve bunun gibi birçok durum olumlu etkilere neden olabilecektir. Termik santrallerinin bacalarına filtre takılmaması sonucu havayı kirletmesi, nehirlere fabrikaların atıklarını kontrolsüz bir şekilde bırakması sonucu suların kirlenmesi ve içinde yaşayan canlıların azalması veya yok olması, tarım alanı olan arazilerin bilinçsizce kullanımı sonucu gerekli besin miktarının azalması gibi durumlarda çevrenin olumsuz etkisi karşımıza çıkmaktadır. Bu durumların olumsuz etkisi de, bireylerin sağlıkla ilgili problemlerinin ortaya çıkması şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla çevre, topluma dışsallık yaratmaktadır. Devletin çevre koruma hizmetlerini en iyi şekilde bireylere sunabilmesi ve bu amaçla bütçesinden ihtiyacı olan harcama miktarını ayırması gerekmektedir. Çalışmamızda kamusal hizmet olan çevre koruma hizmetleri, dışsallık yaratan hizmet olmaktadır.

Tablo 2.7. Çevre Koruma Alt Hizmetleri Harcama Değerleri

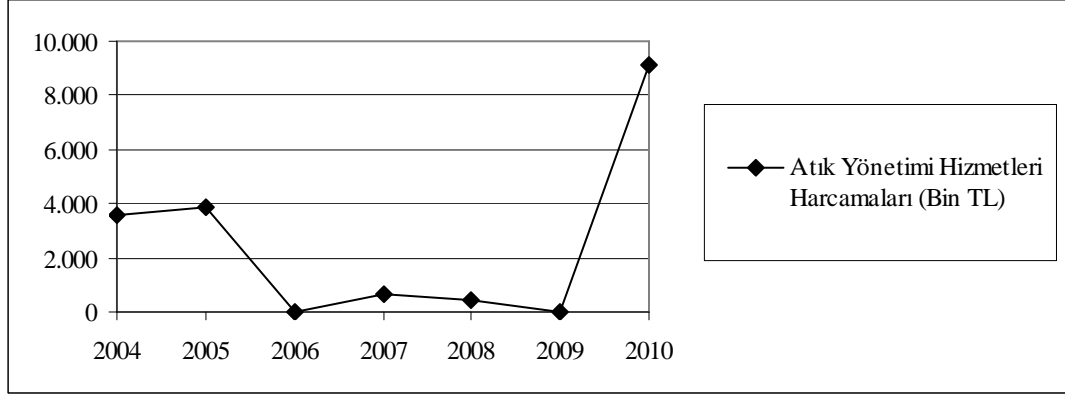
Yıl	Atık Yönetimi Hizmetleri	Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri	Doğal Ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri	Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri
2004	3.611	21.772	76.302	51	2.204
2005	3.894	36.080	80.377	47	2.616
2006	0	22.252	86.885	1.103	3.225
2007	652	60.254	100.896	1.173	3.996
2008	419	74.840	110.864	431	7.053
2009	0	100.871	127.703	410	5.565
2010	9.106	106.755	144.246	4.556	24.230

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Çevre koruma hizmetlerinin toplam harcama değerlerinin gösterildiği Tablo 2.1 incelendiğinde, genel olarak çevre koruma hizmetlerine ait toplam harcama

değeri artmaktadır. Sadece 2006 yılında, bu hizmetin payı düşürülmektedir. Diğer yıllarda, bir önceki yıllara göre artan bir seyir izlemektedir.

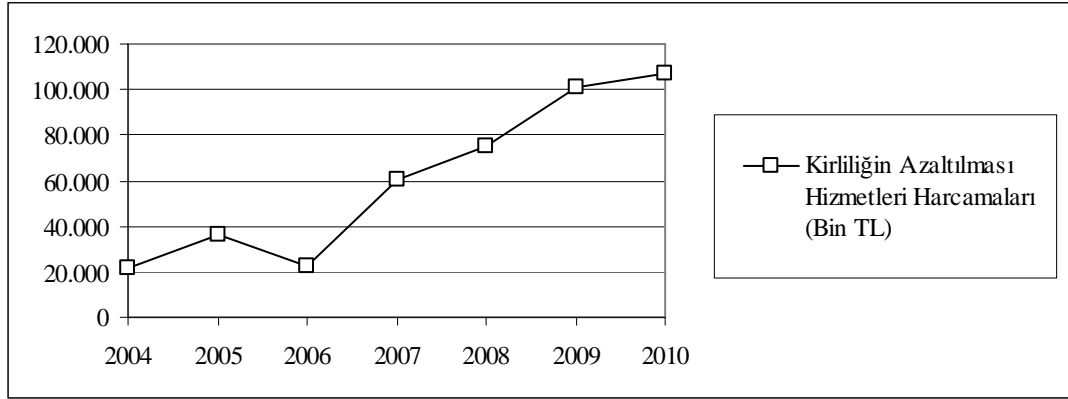

Şekil 2.33. Türkiye Bütçesinde Atık Yönetimi Hizmetleri Harcamalarının Trendi

Çevre koruma alt hizmetlerinin harcama değerleri, Tablo 2.7’de yer almaktadır. Atık yönetimi hizmetlerine ait Tablo 2.7’deki sütun incelendiğinde, başlangıç yıllarda Türkiye bütçesinden bu hizmet için ayrılan miktar arttırılmaktadır. 2006 ve 2009 yıllarında bu hizmete, hiç harcama miktarı ayrılmamaktadır. 2007 yılında ise, atık yönetimi hizmetlerine bütçeden harcama payı ayrılmaktadır. 2008 yılında, bir önceki yıla göre miktar düşürülmektedir. 2010 yılında gözlemlenen dönemdeki diğer yıllara kıyasla bütçe içindeki harcama miktarı, yüksek miktarda arttırılmaktadır. Gözlemlenen dönemdeki atık yönetimi hizmetlerinin harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.33 elde edilmiştir. Şekil 2.33’de bu değişiklikler açıkça görülmektedir. Başlangıç döneminde yukarı eğimli olan atık yönetimi hizmetleri, Türkiye bütçesinden ayrılan payına göre 2005 ve 2006 yılları arası dönemde aşağı yönlü seyir izlemektedir. Daha sonraki yıllarda da, önce yukarıya yönelmekte sonra tekrar aşağıya doğru eğimli olmaktadır. 2009 ve 2010 yılları arası dönemde ise, diğer yıllara kıyasla atık yönetimi hizmetlerinin hızlı bir yükselişi olmaktadır.

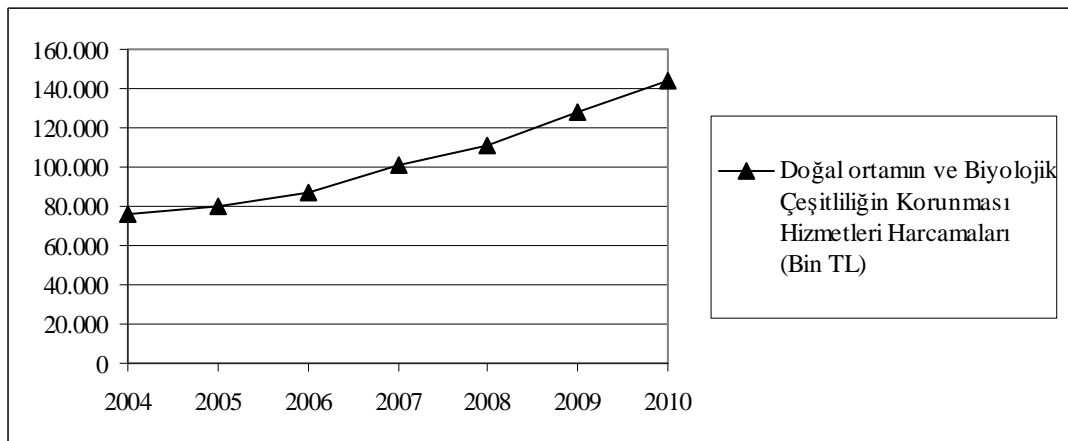
Kirliliğin azaltılması hizmetlerine ait harcama değerleri, Tablo 2.7’de gösterilmektedir. Bu harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.34 oluşturulmaktadır. Tablo 2.7’ye göre, 2006 yılı hariç genel olarak bu hizmete ait harcama değerleri arttırılmaktadır. Sadece 2006 yılında, Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı düşürülmektedir. Şekil 2.34 incelendiğinde, kirliliğin azaltılması hizmetlerinin 2006 yılı hariç yukarıya eğimli bir yol izlediği görülmektedir. 2006 yılında, bütçedeki harcama miktarının düşürülmesiyle aşağıya doğru yönelmekte; ancak 2007 yılında ve

sonraki yıllarda, harcama miktarının arttırılmasıyla yukarı eğimli yoluna devam etmektedir.

Şekil 2.34. Türkiye Bütçesinde Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri Harcamalarının Trendi

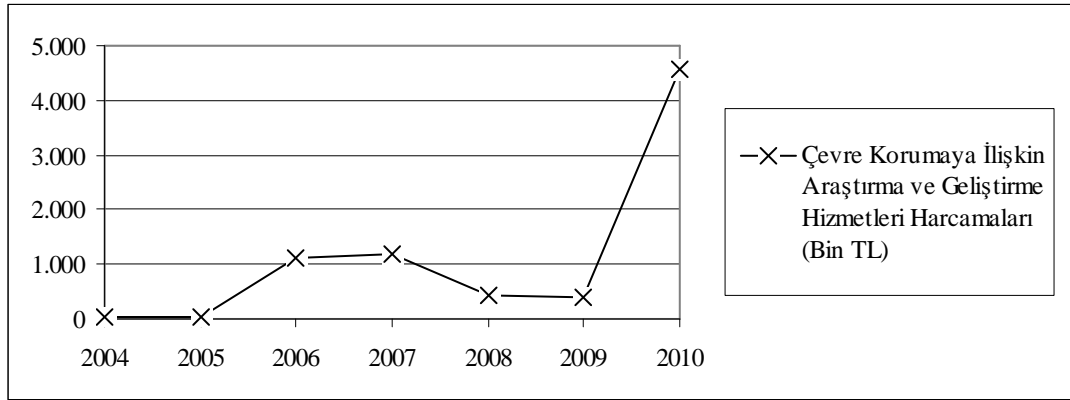
Doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetlerine ait harcama değerleri, Tablo 2.7’de yer almaktadır. Bu değerler yardımıyla, Şekil 2.35 elde edilmiştir. Tablo 2.7 ve Şekil 2.35 birlikte incelendiğinde, gözlemlenen dönemde bu hizmet için Türkiye bütçesinden ayrılan miktar her yıl bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Bu nedenden dolayı, Şekil 2.35’de doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetleri yukarı eğimli bir seyir izlemektedir.

Şekil 2.35. Türkiye Bütçesinde Doğal Ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri Harcamalarının Trendi

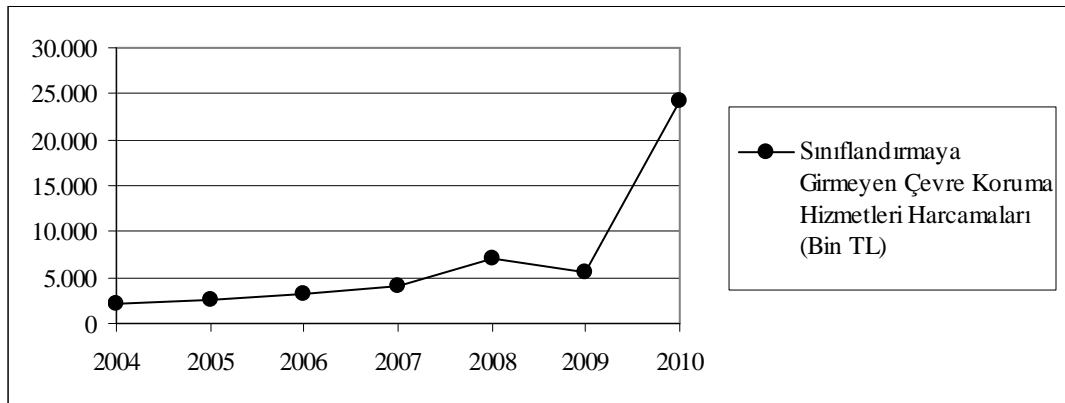
Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin harcama değerleri, Tablo 2.7’de yer almaktadır. Bu hizmetlere ait sütun Tablo 2.7’den incelendiğinde, 2005 yılında bir önceki yıla göre düşürülmektedir. 2006 ve 2007

yılında, arttırılmaktadır. 2008 ve 2009 yılında ise, Türkiye bütçesinden bu hizmet için ayrılan pay düşürülmektedir. 2010 yılında, tekrardan arttırıldığı görülmektedir. Gözlemlenen dönemdeki çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.36 elde edilmiştir. Şekil 2.36'e göre; çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin yukarıya doğru eğimli yol izlemesi, 2005 ve 2006 yılları arasındaki dönemde başlamaktadır. Sonraki dönemlerde aşağıya doğru yönelme göstermektedir. 2009 ve 2010 yılları arasındaki son dönemde, tekrardan yukarıya doğru yönelim gözlenmektedir.

Şekil 2.36. Türkiye Bütçesinde Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Trendi

Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetlerine ait harcama değerlerinin bulunduğu Tablo 2.7'ye göre; 2009 yılı hariç her yıl bir önceki döneme göre Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı arttırılmaktadır. Bu değerlere göre, Şekil 2.37 oluşturulmuştur. Şekil 2.37 incelendiğinde sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetlerinin 2008 ve 2009 yılları arasındaki dönem haricinde, yukarıya doğru eğimli bir yol izlediği görülmektedir. 2008 ve 2009 yılları arasındaki dönemde ise, aşağıya doğru yönelmekte; ancak 2010 da bütçedeki harcama miktarının yeniden arttırılmasıyla yukarıya eğimli yol izlemektedir.

Şekil 2.37. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Harcamalarının Trendi

2.1.7. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Alt Hizmetleri

Bireylerin toplum olarak birlikte yaşayabilmeleri, karşılaştıkları sorunların olumsuz etkilerini birbirlerine destek olarak azaltabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Toplum oluşturulan bireylerin aralarında dayanışmasını ve yardımlaşmasını sağlayan, sosyal güvenlik hizmeti olmaktadır. Sosyal güvenlik, “Kamu programları aracılığıyla hastalık, analık, çalışma gücü kaybı, işsizlik, yaşlılık ve ölüm nedenleri sonucunda kazancın önemli ölçüde azalması veya kesilmesi ile ortaya çıkan ekonomik ve sosyal tehlikelere karşı bireylerin koruma altına alınmasını, sağlık korumasını ve çocuklarla birlikte aile yaşamının desteklenmesini” kapsamaktadır (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 25). Sosyal güvenlik hizmeti toplumu oluşturan bireylerden çalışmak isteyenlere iş bulma, çalışamayacak durumda olan bireylerine bakma, tüm bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için belli bir kısmının ödenmesini karşılıksız sunma hizmetlerini kapsamaktadır (Bulutoglu, 1977: 288). Dolayısıyla sosyal güvenlik hizmeti adı altında yapılan harcamaların, bir anlamda toplumu oluşturan bireyleri koruduğu sonucu çıkmaktadır.

Sosyal güvenlik hizmeti, toplumdaki her birey için karşılanması gereken önemli hizmet olmaktadır. Bu yüzden sosyal güvenlik hizmeti, devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet tarafından sunulan sosyal güvenlik ve yardım hizmeti, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin önlenmesinde ve huzurlu ortamın elde edilebilmesinde etkili olmaktadır (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 26). Sosyal güvenlik hizmeti için yapılan harcamalar, devletin gelir dağılımını düzeltebilmesinde

ve yoksulluğu önleyebilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir (Kirmanoğlu, 2007: 207).

Sosyal güvenlik ve yardım hizmetinin sunulması, toplumu oluşturan bireylere fayda sağlamaktadır. Örneğin; yaşı ilerlemiş bir bireyin iş konusunda verimliliği, yaşı itibarıyla azalmaktadır. İşten ayrıldıktan sonra da kazanç elde edeceğini bilen birey, zamanında işinden ayrılmakta yani emekli olmaktadır. Bu durumda, hem birey dinlemeye çekilirken fayda elde etmekte hem de genç bireylere iş imkânı ortaya çıkmaktadır. Çalışma gücü olan ama iş bulamayan bireylere, işsizlik sigortası uygulanması, iş sahibi oluncaya kadar mali açıdan bireylere destek niteliğinde olmaktadır. Bu uygulama, bireylere kazanç sağladığı için bireylerin suç işlemelerine de engel olmamaktadır. Böylece bu durumdan, diğer bireyler de fayda elde etmektedir. Sonuç olarak kamusal hizmet olan sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri, çalışmamızda dışsallık yaratan hizmet olarak kabul edilmektedir.

Tablo 2.1'e göre; sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri için bütçeden, 2004 ve 2010 yılları arasında bir önceki yıla göre arttırılarak pay ayrılmaktadır. Tablo 2.8, sosyal güvenlik ve sosyal yardım alt hizmetlerinin harcama değerlerini içermektedir. Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetlerin harcama değeri hariç diğer alt hizmetlerin harcama değerleri, Tablo 2.8 incelendiğinde, her yıl bir önceki yıla göre gözlemlenen dönem boyunca arttırılmaktadır.

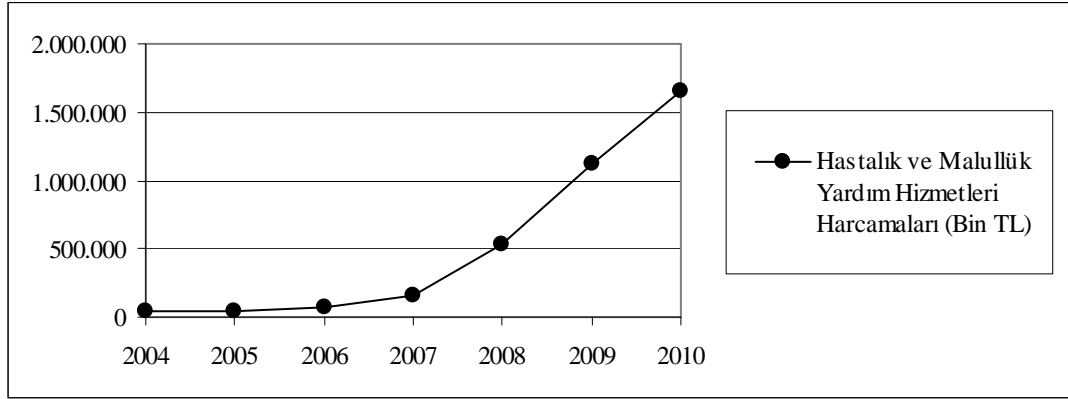
Tablo 2.8. Sosyal Güvenlik ve Yardım Alt Hizmetlerinin Harcama Değerleri

Yıl	Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri	Yaşlılık Yardımı Hizmetleri	Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri	İşsizlik Yardımı Hizmetleri	Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler	Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri
2004	37.059	48.010	138.091	440.235	25.957	19.201.827
2005	48.361	58.461	168.422	503.090	54.315	23.525.004
2006	72.778	75.785	213.470	658.061	17.072	25.098.198
2007	158.593	97.590	272.937	807.545	17.713	33.473.382
2008	533.907	109.129	303.933	1.022.169	19.403	35.557.111
2009	1.127.555	140.527	362.092	1.018.575	19.937	53.288.913
2010	1.660.036	143.627	372.549	1.106.793	154.292	58.360.883

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü

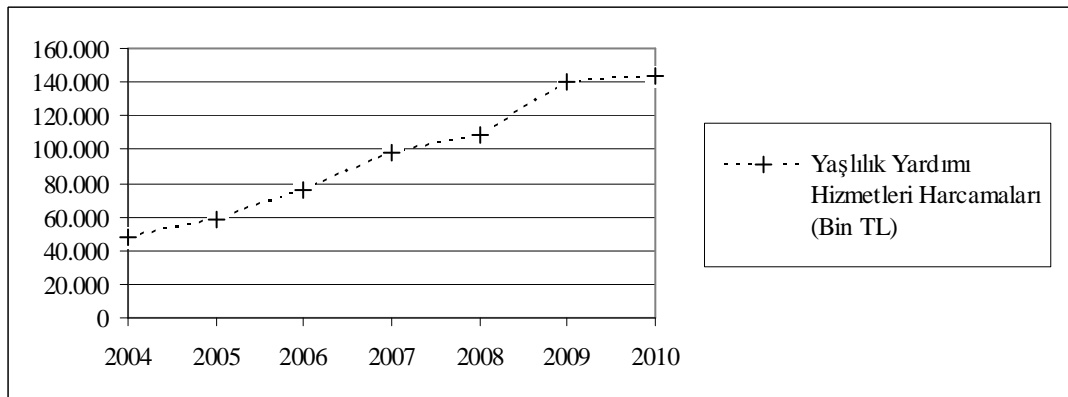
Not: 2010 yılı harcama değerleri, 2010 yılı için belirlenen ödenek miktarlarıdır.

Hastalık ve malullük yardım hizmetlerine ait Tablo 2.8'deki sütun incelendiğinde, 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerlerinin sürekli arttırıldığı görülmektedir. Bu harcama değerleri yardımıyla oluşturulan Şekil 2.38'de, sürekli artışlar sonucu hastalık ve malullük yardım hizmetleri hep yukarı eğimli bir seyir izlemektedir.

Şekil 2.38. Türkiye Bütçesinde Hastalık ve Malullük Yardım Harcamalarının Trendi

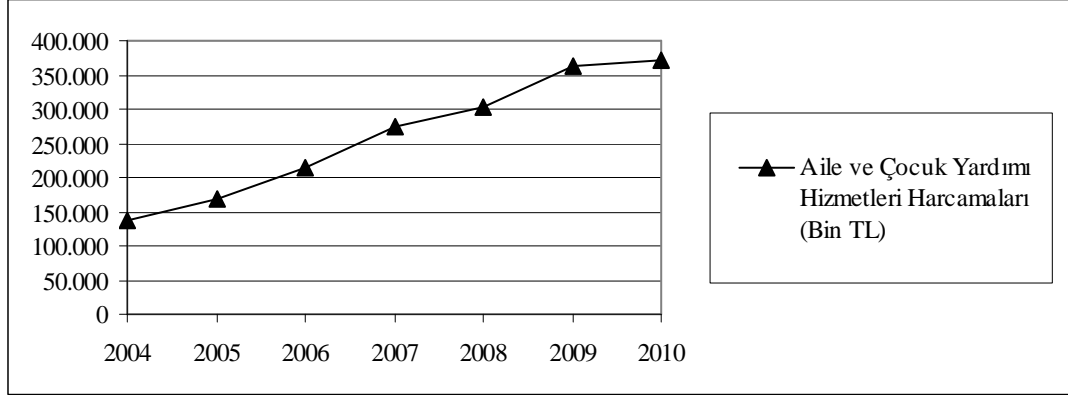
Yaşlılık yardımı hizmetlerine ait harcama değerleri, Tablo 2.8'de bulunmaktadır. Tablo 2.8 incelendiğinde, bu hizmete ait harcama değerlerinin gözlemlenen dönem boyunca sürekli arttırıldığı gözlenmektedir. Yaşlılık yardımı hizmetlerinin harcama değerlerinin oluşturduğu Şekil 2.39'a göre de, bu hizmete ayrılan pay arttırıldıkça yukarıya doğru bir yol izlenmektedir.

Şekil 2.39. Türkiye Bütçesinde Yaşlılık Yardımı Hizmetleri Harcamalarının Trendi

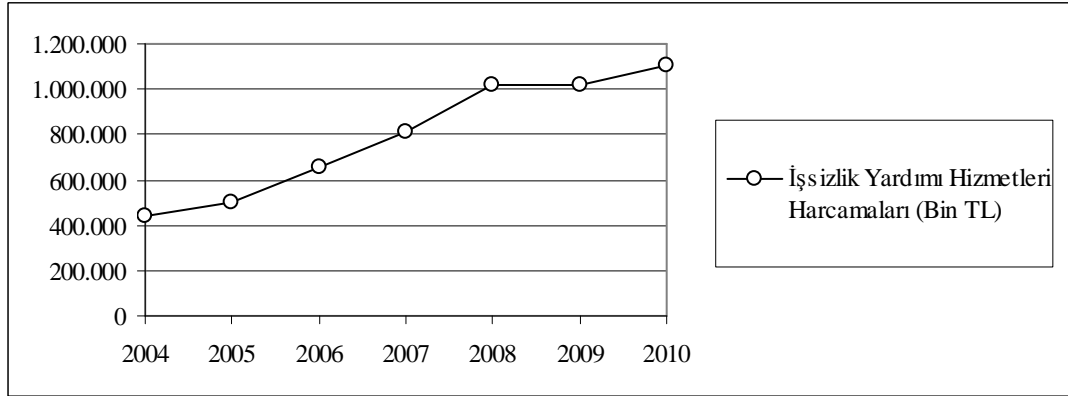
Türkiye bütçesinden aile ve çocuk yardımı hizmetlerine ayrılan pay, Tablo 2.8'de gösterilmektedir. Bu hizmetin harcama değerleri yardımıyla, Şekil 2.40 elde edilmiştir. Şekil 2.40 ve Tablo 2.8 birlikte incelendiğinde; aile ve çocuk yardımı

hizmetlerine Türkiye bütçesinden gözlemlenen dönemde ayrılan pay, bir önceki yıla göre sürekli arttırılmakta; bu nedenden dolayı, yukarı eğimli bir yol izlemektedir.

Şekil 2.40. Türkiye Bütçesinde Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri Harcamalarının Trendi

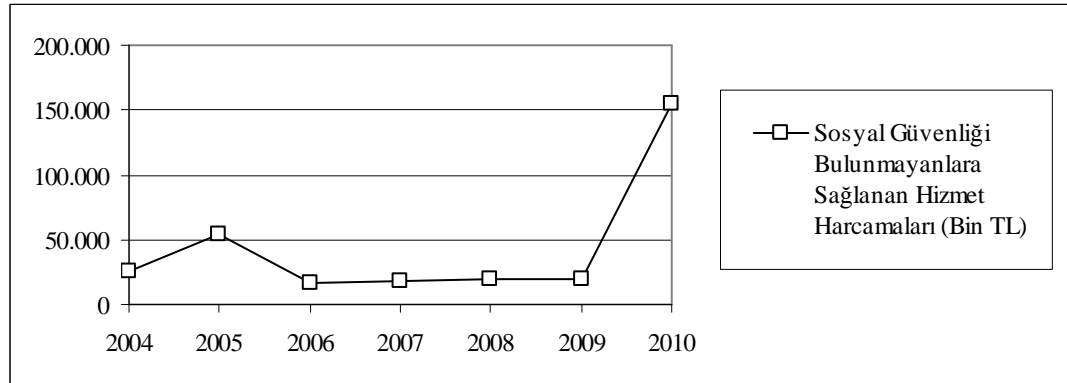
İşsizlik yardımı hizmetleri için Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı, Tablo 2.8’de gösterilmektedir. Tablo 2.8’e göre, bu hizmetin harcama değeri, her yıl bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Bu artan harcama değerlerine göre oluşturulan Şekil 2.41, yukarıya doğru eğimli yol izleyen işsizlik yardımı hizmetlerini göstermektedir.

Şekil 2.41. Türkiye Bütçesinde İşsizlik Yardımı Harcamalarının Trendi

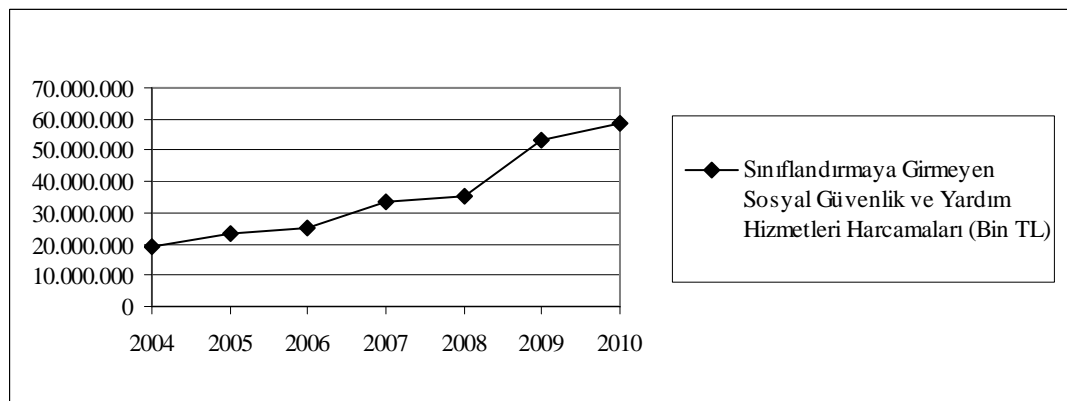
Tablo 2.8’deki sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetlerine ait sütun incelendiğinde, 2006 yılı hariç bu hizmetin harcama değerleri bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetlerine ait harcama değeri, sadece 2006 yılında düşürülmektedir. Ancak, sonraki yıllarda arttırılarak Türkiye bütçesinden pay ayrılmaktadır. Bu değerler yardımıyla, Şekil 2.42 elde edilmiştir. Şekil 2.42’ye göre; 2005 ve 2006 yılları arasındaki dönem hariç

sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, yukarıya doğru eğimli yol izlemektedir. 2009 ve 2010 yılları arası dönemde, bütçedeki harcama miktarının yüksek miktarda artırılması sonucu hızlı bir yükseliş gözlemlenmektedir.

Şekil 2.42. Türkiye Bütçesinde Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmet Harcamalarının Trendi

Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetlerine ait harcama değerlerinin gösterildiği Tablo 2.8 incelendiğinde, Türkiye bütçesinden bu hizmet için ayrılan harcama miktarı her yıl bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Bu harcama değerlerinin yardımıyla oluşturulan Şekil 2.43’de, bütçeden ayrılan miktarların arttırılması sonucu sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri yukarıya doğru eğimli bir yol izlemektedir.

Şekil 2.43. Türkiye Bütçesinde Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Yardım Harcamalarının Trendi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜTÇESİNDE DIŞSALLIK YARATAN HİZMETLERİN GELENEKSELLİK ENDEKSLERİNİN HESAPLANMASI

Önceki bölümde, Türkiye'nin bütçesinde dışsallık yaratan hizmetler incelenmişti. Çalışmanın bu bölümünde ise, geleneksellik yapıları incelenecektir. Bu amaçla, öncelikle çalışmada kullanılacak olan yöntem açıklanacak ve dışsallık yaratan hizmetlerin elde edilen harcama değerleri yardımıyla geleneksellik endeksleri oluşturulacaktır. Sonrasında, hesaplanan endeksler sonucu elde edilen çizimler yardımıyla hizmetlerin geleneksellik yapısı incelenecektir.

3.1. GELENEKSELLİK ENDEKSİ

Dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarını inceleyebilmek amacıyla çalışmamızda kullanacağımız endeks hesaplama, Pineres ve Ferrantino'ya (1999 ve 1997) ait iki ayrı çalışmada Şili ve Kolombiya'nın dışsattım; Akbar ve Naqvi'nin (2000) çalışmasında Pakistan'ın dışsattım; Günçavdı ve Çakmaklı'nın (2005) tarafından ise, Türkiye'nin dışsattım ve dışalım yapısının analizi için kullanılmıştır. Günçavdı ve Çakmaklı (2005) çalışmasında, 1969 ve 2002 yılları arasındaki dönem için Türkiye'nin dışsattım ve dışalım yapılan sektörlerin geleneksellik yapısını incelemiştir. Çalışmalarda kullanılan endeks hesaplama yoluyla, gözlemlenen dönem için dışsattım ve dışalım değerlerine göre ülkelerin dışsattım ve dışalımın geleneksellik endeksleri belirlenmiştir. Belirlenen geleneksellik endekslerine göre çizimler elde edilmiş ve çizimler yardımıyla da ele alınan dönem için ülkelerin dışsattım ve dışalımının geleneksellik yapısı incelenmiştir. Çalışmamızda kamusal hizmetlerin dışsallık yarattıkları göz önünde bulundurularak, bu çalışmalarda kullanılan endeks hesaplama yoluyla dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapıları incelenmek istenilmiştir. Bu amaçla Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılan savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, çevre koruma hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, çalışmamızda dışsallık yaratan hizmetler olarak seçilmiştir. Bu hizmetlerin geleneksellik yapıları, bahsedilen çalışmalarda kullanılan endeks hesaplama yöntemiyle incelenmeye çalışılmıştır.

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapısını inceleyebilmek için Türkiye'nin bütçesinde 2004 ve 2010 yılları arası dönemde bu hizmetlere ait harcama miktarları kullanılmıştır. Bu değerler, T.C. Maliye Bakanlığı'nın Muhasebat Genel Müdürlüğü merkez biriminden elde edilmiştir.

Çalışmanın bu aşamasında dışsallık yaratan hizmetlerin, 2004 ve 2010 yılları arasında Türkiye'nin bütçesinden ayrılan harcama değerlerine göre yapısı ve bu yapının zaman içindeki değişimi incelenmektedir. Hizmetlerin geleneksellik yapısı, Türkiye bütçesinden ayrılan harcama değerlerindeki kararlılıklarına göre incelenmiştir. Gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde düzenli olarak artış veya azalış gösteren hizmetler, geleneksel yapıya sahip olmaktadır. Gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde değişiklikler gösteren hizmetler ise, gelenekselleşen veya geleneksellikten uzaklaşan yapıya sahip olmaktadır. Bu bağlamda dışsallık yaratan hizmetlere ait harcama değerlerindeki kararlılıklarına göre, her sene aynı miktarlarda harcama yapılan hizmetler “geleneksel hizmetler”, harcama miktarları zaman geçtikçe azalan hizmetler “geleneksellikten uzaklaşan hizmetler” ve harcama miktarları zaman içinde artış eğilimi gösteren hizmetler “gelenekselleşen hizmetler” olarak tanımlanmıştır. Dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarını inceleyebilmek amacıyla, bu hizmetlere ait harcama değerleri yardımıyla “birikimli harcama deneyim fonksiyonu” hesaplanmıştır. Birikimli harcama deneyim fonksiyonunu hesaplamak için aşağıdaki (3.1) no'lu denklemden yararlanılmıştır (Günçavdı ve Çakmaklı, 2005):

$$C_{it} = \frac{\sum_{t_0}^t e_{it}}{\sum_{t_0}^{t_1} e_{it}} \quad (3.1)$$

(3.1) no'lu denklemde kullanılan t_0 simgesi, gözlemlenen periyodun ilk dönemini; t_1 simgesi, gözlemlenen periyodun son dönemini; e_{it} değeri, i . hizmet tarafından gözlemlendiğimiz t . yıl içinde yapılan harcama değerini göstermektedir. t_0 (başlangıç) döneminden t yılına kadar yapılan harcamanın, t_0 ve t_1 yılları yani

gözlemlenen yıllar arasında yapılan toplam harcama içindeki payını gösteren c_{it} değişkeni, “birikimli harcama deneyim endeksi” olarak adlandırılmaktadır. Gözlemlenen periyot içinde ilk dönemden son döneme kadar her yıl için, birikimli harcama deneyim endeksi hesaplanmıştır. Hesaplanan bu endeks değerlerinden, birikimli harcama deneyim fonksiyonu çizimleri elde edilmiştir. Bu fonksiyonların yorumlanabilmesi için 45°'lik açıyla bir doğru çizilmektedir. Bu doğru, çalışmamızda köşegen olarak adlandırılmaktadır. Birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının bu köşegene yakın veya uzak olma durumlarına göre, hizmetlerin geleneksellik durumları belirlenmektedir. Fonksiyonun köşegene yakın olma durumu, hizmetin geleneksel yapıya sahip olduğunu; köşegene uzak olma durumu, geleneksellikten uzak olduğunu göstermektedir. Bu çizimler yardımıyla, kamu harcamaları içindeki dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapıları, sonraki aşamada incelenmiştir.

Birikimli harcama deneyim fonksiyonu, yalnızca t yılına ait olmadığından yani incelenen dönemin başlangıç döneminden t yılına kadar gerçekleşen toplam harcama değerleri ile hesaplandığından bir çeşit birikimli dağılım fonksiyonu yerine geçmektedir. t_0 yani başlangıç döneminde yalnız ilk dönemdeki harcama değerinin toplam harcamaya oranı hesaplanacağı için birikimli harcama deneyim endeksi küçük değerlerden başlayacak, ilerleyen dönemlerde bu endeks artacak, son dönemde pay ve payda başlangıç-bitiş dönemleri harcama değerlerini göstereceğinden yani birbirine eşit olacağından endeks 1 değerini alacaktır (Günçavdı ve Çakmaklı, 2005). Dışsallık yaratan hizmetlere ait hesaplanan birikimli harcama deneyim endeksleri, bu şekilde çıkmaktadır.

Kamu harcamaları içinde dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarını incelemek için, birikimli harcama deneyim fonksiyonları dışında geleneksellik endeksinden yararlanılmıştır. Yine birikimli harcama deneyim endekslerinden elde edilen “geleneksellik endeksi” hesaplanmıştır. Geleneksellik endeksi, gözlemlenen dönem için i sektörünün birikimli harcama deneyim fonksiyonunu oluşturan birikimli harcama deneyim endeksi değerlerinin aritmetik ortalaması hesaplanarak elde edilmiştir (Günçavdı ve Çakmaklı, 2005). Geleneksellik endeksini hesaplamak için aşağıdaki (3.2) no'lu denklemden yararlanılmıştır:

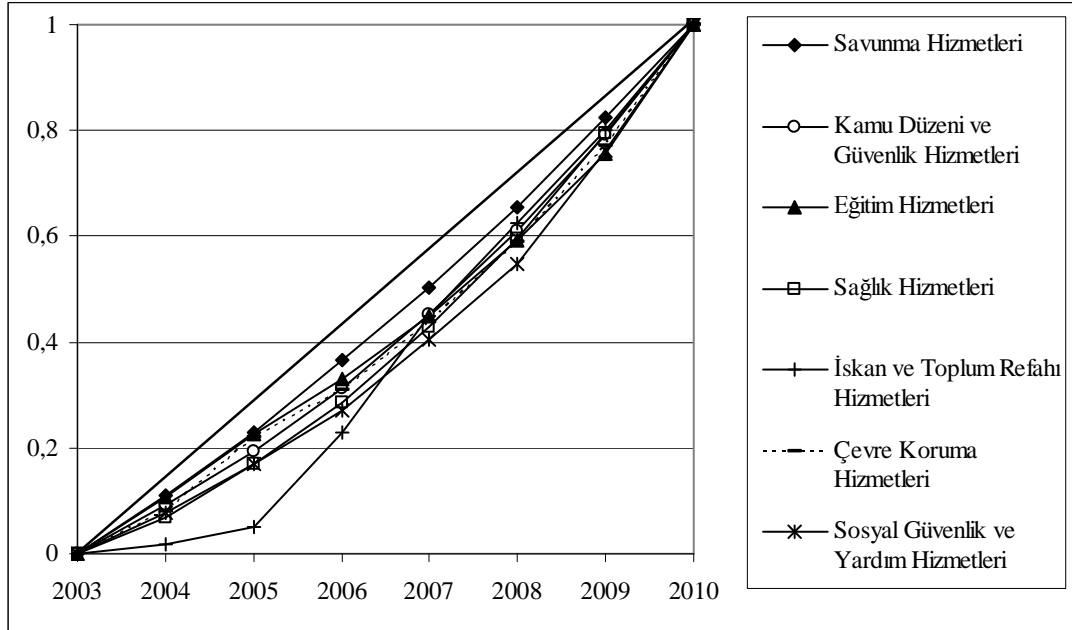
$$G_i = \frac{\sum_{t_0}^{t_1} c_{it}}{(t_1 - t_0) + 1} \quad (3.2)$$

(3.2) no'lu denklemde t_0 ve t_1 simgesi, gözlemlenen periyodun ilk ve son dönemini; c_{it} simgesi, dışsallık yaratan hizmetlerin hesaplanan birikimli harcama deneyim endeksi değerlerini; G_i simgesi, i . hizmetin geleneksellik endeksini göstermektedir. (3.2) no'lu denklemde yer alan formüle göre veriler yerine konarak, dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik endeksleri hesaplanmaktadır. Geleneksellik endeksi, 0,5 değerine eşit veya yakın olma durumuna göre yorumlanmaktadır. Gözlemlenen dönemin başlangıç periyotlarından itibaren her dönem düzenli miktarlarda harcama yapılan geleneksel hizmetlerin geleneksellik endeksi, 0,5 ve bu değere yakın çıkmaktadır. Bazı hizmetlerin geleneksellik endeksi, hesaplanış yöntemindeki birikimli yapıdan dolayı 0,5'ten yüksek çıkmaktadır. Bu durumda hizmetlerin hesaplanan geleneksellik endekslerine göre sıralaması yapıldığında, bu hizmetler, geleneksel hizmetlerden daha üst sıralarda yer almaktadır. Bu durumu engellemek amacıyla geleneksellik endeksleri 0,5'ten yüksek çıkan hizmetlerin, geleneksellik endeksleri 1'den çıkartılmaktadır. Böylece bu hizmetlerin, geleneksel yapıdan uzaklıkları geleneksellik endekslerine yansıtılmaktadır. Sonuç olarak geleneksellik endeksleri, hizmetlere yapılan harcama miktarlarına göre geleneksel olmayan durumdan geleneksel olma durumuna doğru 0 ile 0,5 arasında değerler alacak ve hizmetlerin geleneksel olma durumlarına göre sıralaması yapılabilecektir. Dışsallık yaratan hizmetlerin hesaplanan geleneksellik endekslerinde de, bu uygulama yapılmaktadır.

3.2. HİZMETLERİN GELENEKSELLİK YAPILARININ ANALİZİ

Çalışmanın bu aşamasında hesaplanan endeksler yardımıyla Türkiye'de 2004 ve 2010 yılları arasında dışsallık yaratan hizmetlere yapılan harcama miktarlarına göre bu hizmetlerin gözlemlenen periyotta geleneksellik yapıları ve yaşadıkları değişim incelenmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak 2004 ve 2010 yılları arasında dışsallık yaratan hizmetlerin birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır ve bu hizmetlerin birikimli harcama deneyim

fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.1 oluşturulmuştur. Bu çizim yardımıyla geleneksel, daha önce geleneksel iken geleneksellikten uzaklaşan ve daha önce geleneksel olmayan ama zamanla gelenekselleşme eğilimine giren yani gelenekselleşen hizmetler görsel olarak daha anlaşılır olacak şekilde gösterilmek istenilmiştir.

Şekil 3.1. Dışsallık Yaratıcı Hizmetlerin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Şekil 3.1’de gösterilen hizmetler, Türkiye’nin kamu harcamaları içinde yer alan dışsallık yaratıcı hizmetler olarak seçilmiştir. Bu seçimden sonra bu hizmetler için Türkiye’nin bütçesinden ayrılan toplam harcama değerleri, 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilmiş; gereken hesaplamalar yapıldıktan sonra, Şekil 3.1’e ulaşılmıştır.

Şekil 3.1 incelendiğinde dışsallık yaratıcı hizmetler olarak belirlenen bu yedi hizmetin, toplam harcama değerlerine göre gelenekselliğini koruduğunu söyleyebiliriz. İskân ve toplum refahı hizmetleri, gözlemlenen periyodun başlangıç yıllarında toplam harcama değerlerine göre geleneksel yapıya sahip değilken, 2006 sonrasında gelenekselleşme sürecine girmektedir. İskân ve toplum refahı hizmetleri dışındaki diğer hizmetler, birbirine benzer şekilde olup, toplam harcama değerlerine göre gözlemlenen periyot boyunca gelenekselliklerini sürdürmektedirler.

Şekil 3.1'e ek olarak; dışsallık yaratan hizmetlere yapılan harcama miktarlarına göre yapısını gözlemleyebilmek amacıyla, 2004 ve 2010 yılları arası için hesaplanan geleneksellik endeksleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Geleneksellik Endeksleri

<i>Dışsallık Yaratan Hizmetler</i>	<i>Geleneksellik endeksi (04-10)</i>
<u>Savunma Hizmetleri</u>	0,473374422
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	0,49319608
Eğitim Hizmetleri	0,494307255
Sağlık Hizmetleri	0,477135012
İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	0,453174781
Çevre Koruma Hizmetleri	0,487071694
Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri	0,461573408

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Tablo 3.1'e göre dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik endeksleri, 0,5 değerine yakın değerler almaktadır. 0,5 değerine yakın olan bu geleneksellik endeksleri, hizmetlerin geleneksel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Sadece savunma hizmetinin geleneksellik endeksi, 0,5'ten yüksek çıkmakta ve bu değer 1'den çıkartılmış olarak Tablo 3.1'de yer almaktadır. 1'den çıkartılmış haliyle de bu hizmetin geleneksellik endeksi, 0,5'e yakın değer almakta ve bu değer de savunma hizmetinin geleneksel yapısını koruduğunu göstermektedir. İskân ve toplum refahı hizmetlerinin geleneksellik endeksinin, diğer hizmetlerin geleneksellik endekslerine göre en düşük olduğu Tablo 3.1'de görülmektedir. Bu durumun nedeni gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında, bu hizmet için daha düşük harcama yapılmasından dolayı birikimli harcama deneyim endekslerinin daha düşük çıkmasından kaynaklanmaktadır. Şekil 3.1'de görüldüğü gibi iskân ve toplum refahı hizmetinin başlangıç dönemde köşegenden uzak görüntüsü, bu durum sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak gözlemlenen periyodun son dönemlerinde iskân ve toplum refahı hizmetlerine Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarı arttırıldığı için, hesaplanan birikimli harcama deneyim endeksleri yüksek çıkmaktadır. Bu endekslerle oluşturulan birikimli harcama deneyim fonksiyonu da, son dönemlerde köşegene yakın görüntü vermektedir. Dolayısıyla Şekil 3.1'de dışsallık yaratan hizmetlerin köşegene yakın görüntü vermeleri, Tablo 3.1'de gösterilen geleneksellik endekslerinin 0,5 değerine yakın değerde olmalarına bağlı ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında dışsallık yaratan bu hizmetlerin alt hizmetleri için birikimli harcama deneyim fonksiyonları elde edilip, bu çizimler yardımıyla alt hizmetlerin geleneksellik yapıları incelenecektir.

3.2.1. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Alt Hizmetlerine Göre İncelenmesi

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmetler, savunma hizmeti, kamu düzeni ve güvenlik hizmeti, eğitim hizmeti, sağlık hizmeti, iskân ve toplum refahı hizmeti, çevre koruma hizmeti, sosyal güvenlik ve yardım hizmeti olarak belirlenmişti. Bu hizmetler, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle alt hizmetler şeklinde ayrılmaktadır. Dışsallık yaratan hizmetlerin alt hizmetlerine göre, 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanıp; bu hesaplanan değerler yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonları gösterilmiştir. Ayrıca bu alt hizmetlerin harcama değerlerine göre geleneksellik yapısını gözlemleyebilmek amacıyla, 2004 ve 2010 yılları arası için geleneksellik endeksleri hesaplanmıştır. Hesaplanan bu endekslere göre, dışsallık yaratan hizmetlerin alt hizmetleri sıralanmıştır. Tablo 3.2 incelendiğinde, çoğu hizmetin geleneksellik endekslerinin 0,5 değerine yakın çıktığı görülmektedir.

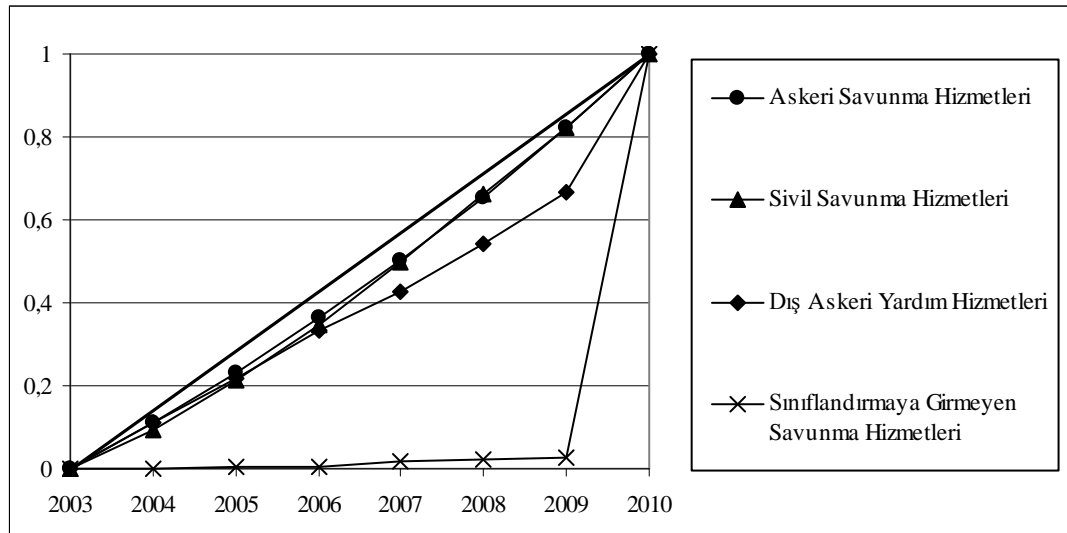
Tablo 3.2. Dışsallık Yaratan Hizmetlerin Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

<i>Sıra</i>	<i>Alt Hizmetler</i>	<i>Geleneksellik Endeksi</i>
1	<u>Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,49985453
2	Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri	0,498067486
3	<u>Seviyeye Göre Sınıflandırlamayan Eğitim Hizmetleri</u>	0,49788833
4	Atık Yönetimi Hizmetleri	0,497778209
5	Güvenlik Hizmetleri	0,49735313
6	Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	0,496818534
7	Ortaöğretim Hizmetleri	0,494471689
8	Cezaevi İdaresi Hizmetleri	0,493388581
9	<u>Doğal ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri</u>	0,491912351
10	<u>Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,484189461
11	İşsizlik Yardımı Hizmetleri	0,484149283
12	Hastane İşleri ve Hizmetleri	0,48357193
13	İskân İşleri ve Hizmetleri	0,481901714
14	<u>Sivil Savunma Hizmetleri</u>	0,480614453
15	Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri	0,479296371
16	Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Ekipmanlara İlişkin İşler ve Hizmetler	0,476480555
17	<u>Askeri Savunma Hizmetleri</u>	0,473158521
18	<u>Yükseköğretim Hizmetleri</u>	0,473114206
19	Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri	0,471653549
20	Dış Askeri Yardım Hizmetleri	0,47095231
21	Mahkeme Hizmetleri	0,469330036
22	Yaşlılık Yardımı Hizmetleri	0,46864059
23	Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	0,463662037
24	Su Temini İşleri ve Hizmetleri	0,459563538
25	Halk Sağlığı Hizmetleri	0,444088579
26	Eğitime Yardımcı Hizmetleri	0,426779333
27	Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler	0,423994006
28	Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri	0,423741658
29	Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Hizmetleri	0,419998948
30	<u>Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,402124065
31	Toplum Refahı Hizmetleri	0,400433754
32	Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri	0,356400143
33	Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri	0,34992388
34	Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	0,321984668
35	Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri	0,277395226
36	Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri	0,153401512

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5' den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

3.2.1.1. Savunma Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen savunma hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle askeri savunma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri, dış askeri yardım hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.2 oluşturulmuştur.

Şekil 3.2. Savunma Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Şekil 3.2'ye göre askeri savunma, sivil savunma, dış askeri yardım ve sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonlarını incelediğimizde, askeri savunma ve sivil savunma hizmetlerinin fonksiyonlarının birbirine benzer oldukları görülmektedir. Gözlemlenen dönem için bu iki hizmete ait birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının köşegene yakın görüntüleri, hizmetlerin gelenekselliklerini koruduklarını göstermektedir. Şekil 3.2 incelendiğinde; askeri savunma hizmetleri ve sivil savunma hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonları, köşegene en yakın hizmetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Askeri savunma hizmetinin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın görüntüsü, gözlemlenen periyotta bu hizmetin geleneksellik yapısını koruduğunu göstermektedir. Hesaplanan geleneksellik endeksine göre askeri

savunma hizmeti, 0,5 değerinden yüksek değer almaktadır. Geleneksellik endeksinin 1'den çıkartılmış hali, 0,5'ten çok uzak değer olmamakta; alt hizmetlerin geleneksellik endekslerinin sıralamasında, ortalarda yer almaktadır. Bu durumda askeri savunma hizmeti, geleneksel hizmet olmaktadır.

Tablo 3.3. Savunma Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

<i>Sıra</i>	<i>Alt Hizmetler</i>	<i>Geleneksellik Endeksi</i>
1	<u>Sivil Savunma Hizmetleri</u>	0,480614453
2	<u>Askeri Savunma Hizmetleri</u>	0,473158521
3	Dış Askeri Yardım Hizmetleri	0,47095231
4	Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri	0,153401512

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Sivil savunma hizmetinin, askeri savunma hizmetine benzer birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Sivil savunma hizmetinin hesaplanan geleneksellik endeksi, 0,5'ten yüksek değer aldığı için 1'den çıkartılmaktadır. Geleneksellik endeksinin 1'den çıkartılmış değeri, 0,5'e yakın olmaktadır. Bu durum, yapılan geleneksellik endekslerinin sıralanmasına göre sivil savunma hizmetinin başlarda yer almasını sağlamaktadır. Gözlemlenen dönemde, sivil savunma hizmeti de geleneksellik yapısını koruyan hizmetlerden biri olmaktadır. Dolayısıyla, sivil savunma hizmetinin geleneksel hizmet olduğu anlaşılmaktadır.

Dış askeri yardım hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonu, gözlemlenen periyodun başlangıç dönemlerinde köşegene yakın seyir izlemekte; bu görüntü, geleneksellik yapısını koruduğunu göstermektedir. 2006 yılından sonra ise dış askeri yardım hizmetlerinin birikimli harcama fonksiyonu, yataylaşmaya başlayan görüntüsüyle köşegenden uzaklaşma eğilimine girmekte; bu durum, dış askeri yardım hizmetinin başlangıçta geleneksel yapıya sahipken 2006 yılı sonrası geleneksellikten uzaklaşma eğilimine giren hizmet olduğunu göstermektedir. Dış askeri yardım hizmetleri, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahipken son dönemlerde geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girdiğinden geleneksellikten uzaklaşan hizmet grubunda bulunmaktadır.

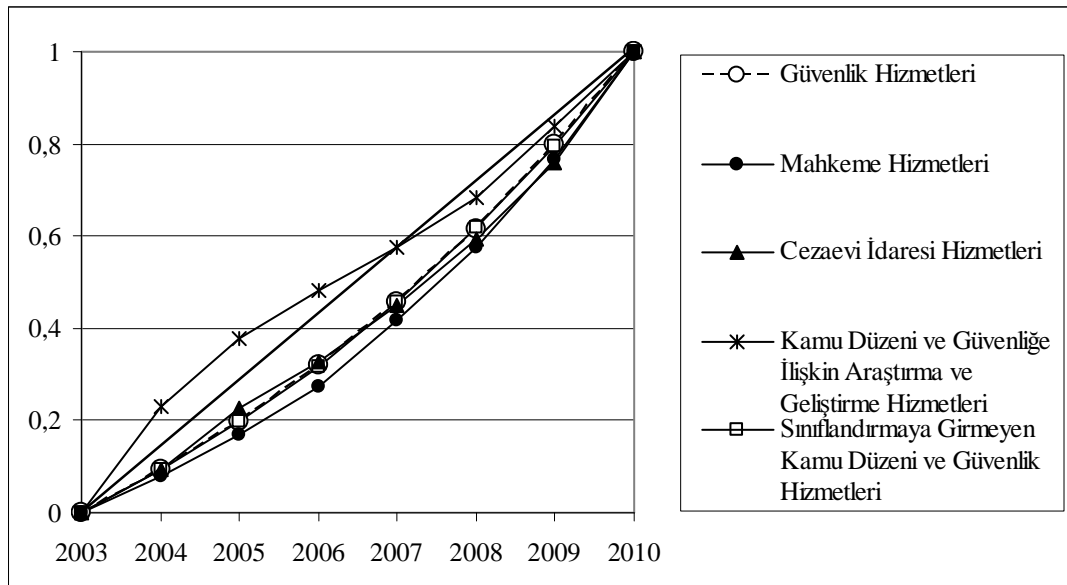
Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonu, ele alınan periyodun başlangıç döneminde köşegenden uzak olmakta; bu durum, hizmetin geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir.

2006 yılından sonra bu hizmete ayrılan harcama payı yüksek miktarda arttırıldığından, gelenekselleşme eğilimine girebildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahip değilken son dönemlerde gelenekselleşme eğilimine giren hizmet olarak görülmektedir. Alt hizmetlerin geleneksellik endekslerine göre yapılan sıralamada, sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri son sırada yer almaktadır. Bu durum, sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinin geleneksel yapıdan ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Gözlemlenen periyodun son dönemlerinde gelenekselleşme eğilimine girmesi, sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetlerinin gelenekselleşen hizmet olmasına neden olmaktadır.

3.2.1.2. Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen kamu düzeni ve güvenlik hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.3 oluşturulmuştur.

Şekil 3.3'e göre güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri, sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri birbirlerine benzer bir seyir izlemektedirler. Güvenlik hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun, gözlemlenen periyot için köşegene yakın bir görüntüsü görülmektedir. Dolayısıyla güvenlik hizmetleri, gelenekselliği koruyan hizmetler arasında yer almaktadır. Güvenlik hizmetlerinin, geleneksellik endekslerinin sıralamasına göre başlangıç sıralarda bulunması da, gözlemlenen dönem boyunca geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu duruma göre güvenlik hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Şekil 3.3. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Mahkeme hizmetleri, başlangıç dönemde köşegene yakın bir seyir izlerken; 2004 ve 2006 yılları arası dönemde yataylaşmaya başlayan görüntüsü geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girmekte olduğunu göstermektedir. Ancak 2006 yılından sonra mahkeme hizmetlerinin, Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarının artırılmasının da etkisiyle, tekrar köşegene yaklaşma eğilimine girdiği gözlenmektedir. Bu durum, mahkeme hizmetlerinin gelenekselliğini koruyan hizmet olduğunu göstermekte; dolayısıyla mahkeme hizmetleri, geleneksel hizmetler arasında yer almaktadır.

Tablo 3.4. Kamu Düzeni ve Güvenlik Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

Sıra	Alt Hizmetler	Geleneksellik Endeksi
1	Güvenlik Hizmetleri	0,49735313
2	Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	0,496818534
3	Cezaevi İdaresi Hizmetleri	0,493388581
4	Mahkeme Hizmetleri	0,469330036
5	<u>Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,402124065

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır

Cezaevi idaresi hizmetleri, gözlemlenen periyodun başlangıç dönemlerinde, sonraki dönemlere kıyasla köşegene daha yakın görüntü vermekte; geleneksel yapısını korumaktadır. 2006 yılında Türkiye bütçesindeki harcama miktarının düşürülmesinin etkisiyle, yataylaşma yani köşegenden uzaklaşma eğilimine girmeye

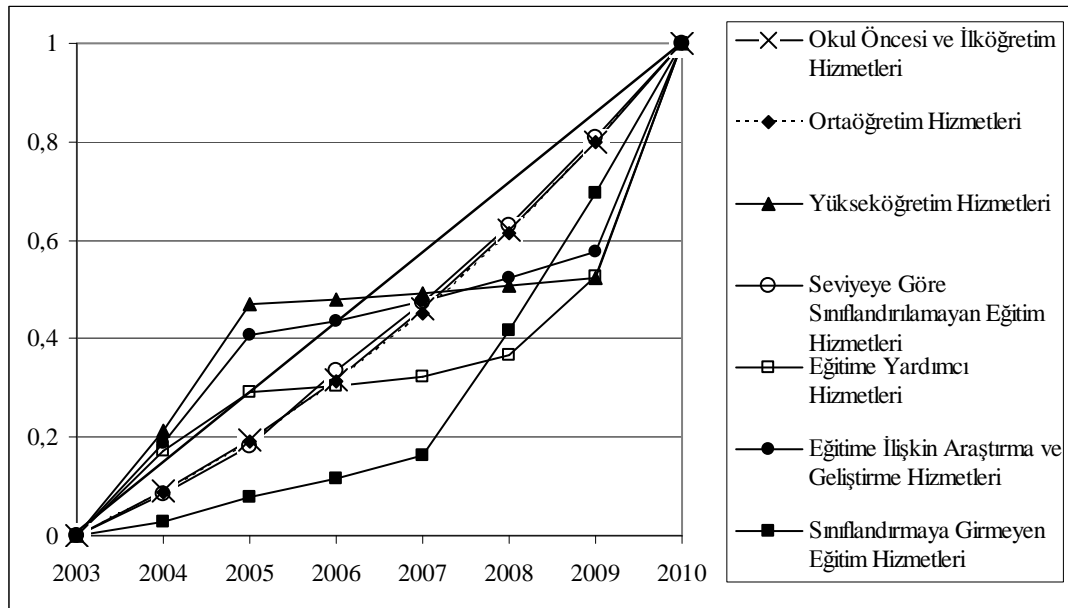
başlamış gibi görüntü vermektedir. Ancak sonraki yıllarda harcama miktarının yıllar itibariyle arttırılması, birikimli harcama deneyim fonksiyonunun tekrar köşegene yakın görüntü vermesini sağlamaktadır. Ayrıca alt hizmetlerin geleneksellik endekslerinin sıralamasına göre cezaevi idaresi hizmetleri, baş sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla cezaevi idaresi hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksel yapısını korumakta ve geleneksel hizmet olmaktadır.

Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, Şekil 3.3 incelendiğinde diğer hizmetlere göre farklı bir görüntüye sahip olduğu görülmektedir. Bu hizmet, gözlemlenen periyodun başlangıç dönemlerinde içbükey yapıya sahip olmakta, bu durum geleneksel yapısının olduğunu göstermektedir. 2006 yılından sonra köşegene yaklaşımaya başlamakta, neredeyse köşegenle çakışmaktadır. Bu görüntüden de anlaşılacağı üzere bu hizmet, gözlemlenen dönem boyunca geleneksel yapıya sahip olmakta ve geleneksel hizmetler arasına girmektedir.

Sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun gözlemlenen dönemde köşegene yakın seyri, bu hizmetin geleneksellik yapısını koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, geleneksel hizmetler arasında yer almaktadır. Sonuç olarak güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, benzer görüntü vermekte; köşegene yakın olan görüntüleri, geleneksel yapılarını koruduklarını göstermektedir.

3.2.1.3. Eğitim Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen eğitim hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, eğitime yardımcı hizmetleri, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.4 oluşturulmuştur.

Şekil 3.4. Eğitim Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Şekil 3.4 incelendiğinde okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, orta öğretim hizmetleri ve seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri benzer bir görünüm sergilemekte; köşegene yakın görüntüleriyle geleneksel yapılarını korumaktadırlar. Okul öncesi ve ilköğretim hizmetlerinin, gözlemlenen dönem boyunca bütçedeki harcama miktarı yıllar itibariyle arttırılmaktadır. Bu durumun sonucunda okul öncesi ve ilköğretim hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonu, köşegene yakın görüntü vermektedir. Geleneksellik endeksleri sıralamasında bu hizmetin ikinci sırada yer alması, gelenekselliğini koruyan bir hizmet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Tablo 3.5. Eğitim Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

Sıra	Alt Hizmetler	Geleneksellik Endeksi
1	Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri	0,498067486
2	<u>Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri</u>	0,49788833
3	Ortaöğretim Hizmetleri	0,494471689
4	<u>Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,484189461
5	<u>Yükseköğretim Hizmetleri</u>	0,473114206
6	Eğitime Yardımcı Hizmetleri	0,426779333
7	Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri	0,356400143

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Orta öğretim hizmetlerinin, köşegene yakın görüntüsü olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Köşegene yakın görüntüsünün olması, bütçeden ayrılan harcama miktarının gözlemlenen periyotta sürekli arttırılmasından kaynaklanmaktadır. Orta öğretim hizmetlerinin bu görüntüsünden, geleneksel yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda orta öğretim hizmetleri, geleneksel hizmetler arasına girmektedir. Geleneksellik endeksleri sıralamasında da üst sıralarda olması, orta öğretim hizmetlerinin geleneksel hizmet olduğunun göstergesi olmaktadır.

Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerinin, Şekil 3.4'e göre köşegene yakın görüntüsünün olduğu görülmektedir. Birbirlerine benzer görüntüye sahip olduğu okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri ve orta öğretim hizmetlerine göre, seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yaklaşmasının daha hızlı eğimli olduğu gözlemlenmektedir. Seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, alt hizmetlerin geleneksellik endeksleri sıralamasında 1'den çıkartılmış haliyle, en başlarda bulunmaktadır. Sonuç olarak seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Yükseköğretim hizmetleri, gözlemlenen periyodun başlangıç dönemlerinde içbükey yapıya sahip olmakta, gelenekselliğini koruyan bir görünüm sergilemektedir. 2005 yılından sonra yükseköğretim hizmetlerine bütçeden ayrılan payın azalmasıyla birlikte birikimli harcama deneyim fonksiyonunun yataylaşan görüntüsü, bu hizmetin geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girdiğini göstermektedir. Hesaplanan geleneksellik endeksi, 0,5'den yüksek değer almakta ve 1'den çıkartılmaktadır. Alt hizmetlerin geleneksellik endeksi sıralamasında, tam ortada yer almaktadır. 2005 yılından sonra yataylaşması, bu hizmetin geleneksel yapısından uzaklaştığının göstergesi olmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretim hizmetleri, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahipken son dönemlerde geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girmekte ve geleneksellikten uzaklaşan hizmetler arasına girmektedir.

Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, başlangıç döneminde içbükey şeklinde olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahipken geleneksel yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılında Türkiye bütçesindeki harcama miktarının epeyce azaltılmasıyla beraber, geleneksellikten uzaklaşma eğilimine

girdiği gözlenmektedir. Şekil 3.4'den görüldüğü gibi; eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonu, yükseköğretim hizmetlerinin fonksiyonuyla benzer bir görüntü sergilemekte; ancak yükseköğretim hizmetlerine göre daha yavaş bir eğimle, geleneksellikten uzaklaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, geleneksellikten uzaklaşan hizmet olmaktadır.

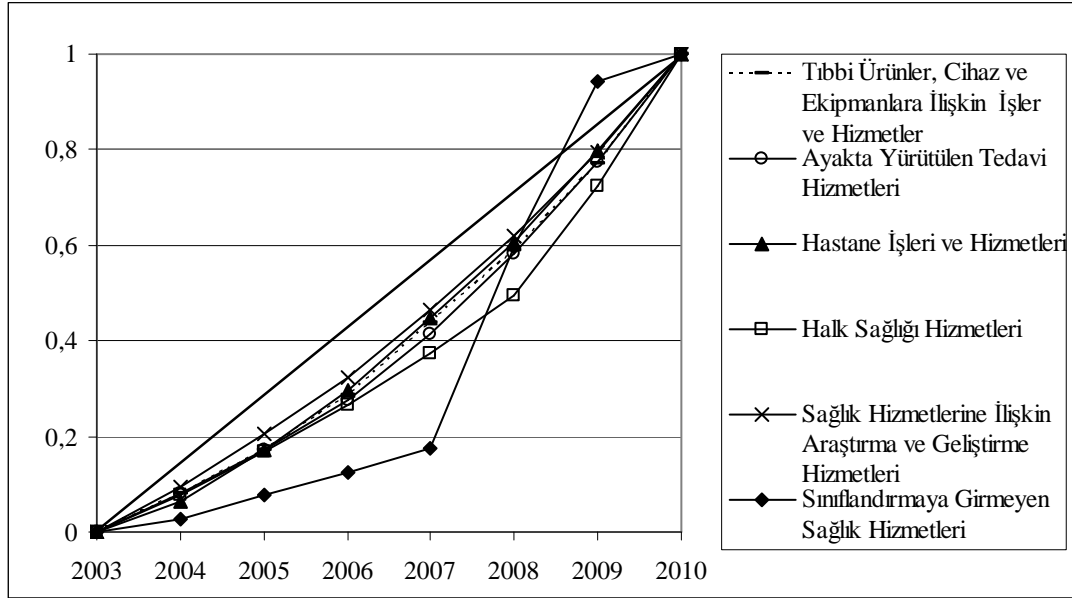
Eğitime yardımcı hizmetlerinin, başlangıç dönemlerinde içbükey şeklindeki görüntüsüyle geleneksel yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2005 yılından sonra harcama miktarının azaltılmasının da etkisiyle, geleneksellikten uzaklaşan bir görüntü vermektedir. Eğitime yardımcı hizmetin görüntüsünün, yükseköğretim ve eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonlarına benzediği gözlenmektedir. Bu iki hizmete göre, eğitime yardımcı hizmetlerin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun daha da hızlı bir eğimle geleneksellikten uzaklaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğitime yardımcı hizmetlerinin de, geleneksellikten uzaklaşan hizmetler arasına girdiği anlaşılmaktadır. Geleneksellik endekslerinin sıralamasında gerilerde olması, bu durumu göstermektedir.

Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri, gözlemlenen periyodun başlangıç dönemlerinde yatay şekilde olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olmakta; bu durum, geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir. 2007 yılından sonra bütçeden ayrılan payının önceki yıllara kıyasla yüksek miktarda arttırılmasının etkisi sonucu köşegene yakınlığa başlayan görüntüsüyle, gelenekselleşme eğilimine girdiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetlerinin, gelenekselleşen hizmet olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.1.4. Sağlık Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen sağlık hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin

2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.5 oluşturulmuştur.

Şekil 3.5. Sağlık Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri ve sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, Şekil 3.5 incelendiğinde birbirlerine benzer görünüm sergilemektedirler. Bu hizmetlere ait birikimli harcama deneyim fonksiyonları köşegene yakın görüntüleri, hizmetlerin geleneksel yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetlerinin gözlemlenen dönem boyunca bütçedeki harcama miktarı, arttırılmakta; fakat payı, sadece 2008 yılında düşürülmektedir. Hesaplanan geleneksellik endeksine göre de, tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetleri ortalarda bulunmaktadır. Gözlemlenen dönemde, bu hizmetin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın konumunun değişmemesi, geleneksel yapısını koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetlerinin, geleneksel hizmet olduğu görülmektedir.

Ayakta yürütülen tedavi hizmetlerinin, bütçeden ayrılan harcama miktarının gözlemlenen periyotta yıllar itibariyle arttırıldığı görülmektedir. Bu durumun sonucunda birikimli harcama deneyim fonksiyonunun, köşegene yakın görüntüsü

olmaktadır. Köşegene yakın görüntüsü, ayakta yürütülen tedavi hizmetlerinin geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, geleneksel hizmetler arasına girmektedir.

Tablo 3.6. Sağlık Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

<i>Sıra</i>	<i>Alt Hizmetler</i>	<i>Geleneksellik Endeksi</i>
1	<u>Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri</u>	0,49985453
2	Hastane İşleri ve Hizmetleri	0,48357193
3	Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Ekipmanlara İlişkin İşler ve Hizmetler	0,476480555
4	Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri	0,471653549
5	Halk Sağlığı Hizmetleri	0,444088579
6	Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri	0,356400143

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Hastane işleri ve hizmetlerinin, köşegene yakın birikimli harcama deneyim fonksiyona sahip olduğu izlenmektedir. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri ve sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerine göre gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında köşegene daha uzak olduğu görülmekte, ancak fonksiyonun, bu hizmetlere göre daha hızlı bir eğimle köşegene yaklaştığı izlenmektedir. Bütçeden ayrılan harcama miktarının sürekli arttırılmasının da etkisiyle hastane işleri ve hizmetlerinin, gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında geleneksel yapıya sahip olduğu ve yıllar itibariyle de bu yapıyı koruduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda hastane işleri ve hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, köşegene yakın olan birikimli harcama deneyim fonksiyonu görüntüsü vermektedir. Bu görüntü, bütçedeki harcama payının gözlemlenen periyotta yıllar boyunca arttırılmasının sonucunda oluşmaktadır. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri ve hastane işleri ve hizmetlerine göre, bu hizmetin köşegene daha yakın olduğu görülmektedir. Köşegene daha yakın fonksiyona sahip olan sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, geleneksellik endekslerinin sıralamasında 1'den çıkartılmış haliyle en üst sırada yer almaktadır. Köşegene yakın fonksiyonu olması, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin geleneksel yapıya sahip bir hizmet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme

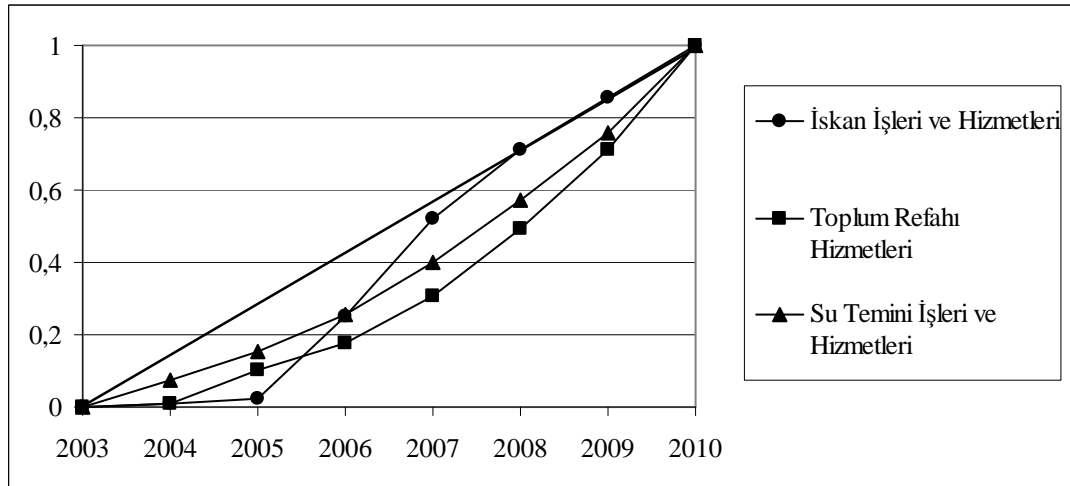
hizmetleri, geleneksel hizmetler arasına girmektedir. Sonuç olarak tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri ve sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin köşegene yakın olan benzer görüntüleri, bu hizmetlerin geleneksel hizmetler olduğunu göstermektedir.

Halk sağlığı hizmetlerinin başlangıç dönemlerinde köşegene yakın görüntüye sahip olan birikimli harcama deneyim fonksiyonunun, geleneksel bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2006 yılından sonra düşük bir eğimle yataylaşmaya başlaması, geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girdiğini gösteriyor olsa da; 2008 yılı sonrası harcama miktarının diğer yıllara göre daha yüksek oranda arttırılmasıyla beraber, tekrar köşegene yakın bir seyir izlemeye başladığı izlenmektedir. Dolayısıyla halk sağlığı hizmeti, geleneksel yapısını korumakta olduğundan geleneksel hizmetler arasına girmektedir.

Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerinin gözlemlenen periyodun başlangıç döneminde birikimli harcama deneyim fonksiyonunun yatay şeklinde olan görüntüsü, bu hizmetin geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir. 2007 yılından sonra bütçeden ayrılan harcama payının diğer yıllara göre çok yüksek oranda arttırılması sonucu, hızlı bir artışla köşegene yaklaşma eğilimine girdiği görülmekte; bu durum, gelenekselleşme eğilimine girdiğini göstermektedir. Bu bağlamda sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri, gelenekselleşen hizmetler olmaktadır.

3.2.1.5. İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen iskân ve toplum refahı hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle iskân işleri ve hizmetleri, toplum refahı hizmetleri ve su temini işleri ve hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.6 oluşturulmuştur.

Şekil 3.6. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

İskân işleri ve hizmetlerinin, Şekil 3.6 incelendiğinde gözlemlenen periyodun başlangıcında köşegenden uzak görüntüsüyle geleneksel yapıya sahip olmadığı görülmektedir. 2005 yılından sonra harcama miktarının önemli ölçüde artırılmasıyla, iskân işleri ve hizmetinin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun hızlı bir artış eğilimine sahip olduğu gözlenmektedir. Son dönemlerdeki köşegene iyice yaklaşan görüntüsü, gelenekselleşme eğilimine girdiğini göstermektedir. Bu bağlamda iskân işleri ve hizmetleri, geleneksel yapıya sahip değilken son dönemlerde gelenekselleşme eğilimine girdiğinden gelenekselleşen hizmetler arasında yer almaktadır.

Tablo 3.7. İskân ve Toplum Refahı Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

Sıra	Alt Hizmetler	Geleneksellik Endeksi
1	İskân İşleri ve Hizmetleri	0,481901714
2	Su Temini İşleri ve Hizmetleri	0,459563538
3	Toplum Refahı Hizmetleri	0,400433754

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Toplum refahı hizmetlerinin, gözlemlenen dönemin ilk dönemlerinde geleneksel yapıya sahip olmadığı görülmektedir. 2005 yılında bütçeden ayrılan harcama miktarı payının yüksek oranda artırılmasıyla bu hizmete ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun, köşegene yaklaştığı anlaşılmaktadır. Fakat 2006 yılında bütçeden bu hizmet için ayrılan payın düşürülmesiyle, birikimli harcama deneyim fonksiyonunun yataylaştığı yani köşegenden uzaklaştığı izlenmektedir.

2007 yılından sonra toplum refahı hizmetlerine ayrılan harcama miktarının tekrardan arttırılmasıyla, fonksiyonun köşegene yaklaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu durum, toplum refahı hizmetlerinin son dönemlerde gelenekselleşme eğilimine girdiğini göstermektedir. Ancak bu eğilim, geleneksellik endekslerinin sıralamasında gerilerde olmasına engel olamamıştır. Dolayısıyla toplum refahı hizmetleri, gelenekselleşme eğiliminde olduğundan gelenekselleşen hizmet olmaktadır.

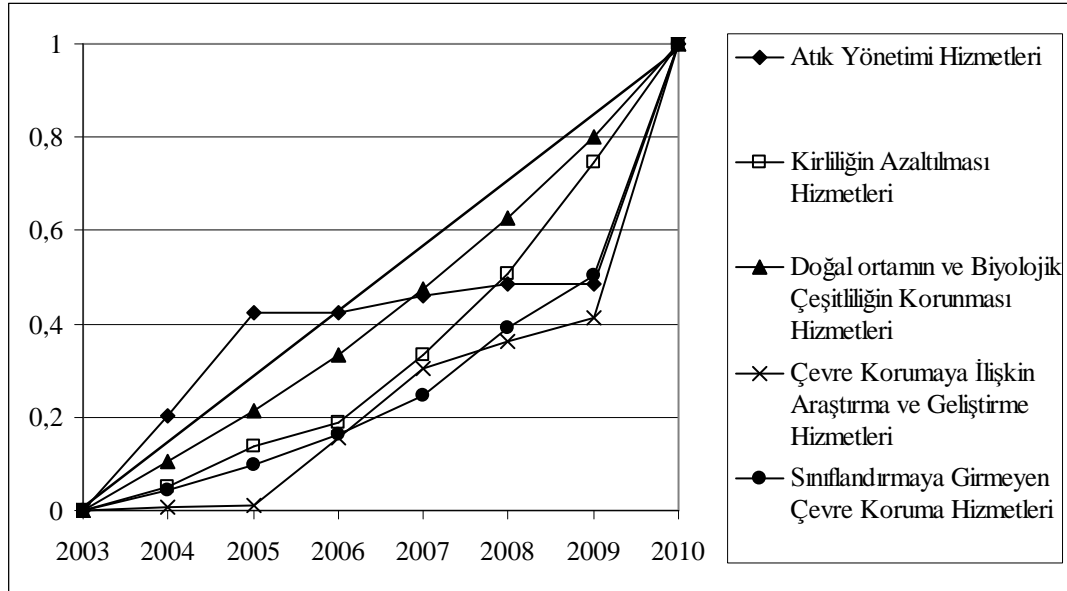
Su temini işleri ve hizmetlerinin, gözlemlenen dönem için bütçedeki harcama miktarının düzgün bir şekilde arttırıldığı gözlenmektedir. Yıllar itibariyle gerçekleşen artış durumu, hizmete ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın bir seyir izlemesini sağlamaktadır. Fonksiyonun köşegene yakın görüntüsü, geleneksel yapısını koruyan bir hizmet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla su temini işleri ve hizmetleri, geleneksel bir hizmet olmaktadır.

3.2.1.6. Çevre Koruma Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen çevre koruma hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle atık yönetimi hizmetleri, kirliliğin azaltılması hizmetleri, doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.7 oluşturulmuştur.

Şekil 3.7'ye göre atık yönetimi hizmetlerinin başlangıç dönemlerinde içbükey şekilde olan birikimli harcama deneyim fonksiyonu, bu hizmetin geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2005 yılından sonra Türkiye bütçesinden atık yönetimi hizmetleri için ayrılan harcama payının düşürülmeye başlaması, fonksiyonun yataylaşan bir görüntü vermesine neden olmaktadır. Atık yönetimi hizmetlerine ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun yatay görüntüsünden, sahip olduğu geleneksel yapıdan uzaklaşma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda atık yönetimi hizmetleri, başlangıçta geleneksel yapıya

sahipken son dönemlerde geleneksellikten uzaklaşma sürecine girdiğinden geleneksellikten uzaklaşan hizmet olmaktadır.

Şekil 3.7. Çevre Koruma Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Kirliliğin azaltılması hizmetleri, Şekil 3.7 incelendiğinde köşegene yakın görüntüsü itibariyle geleneksel yapıya sahip olduğu izlenimini vermektedir. Bütçeden bu hizmet için ayrılan harcama miktarının 2006 yılında düşürülmesinin etkisiyle, köşegenden uzaklaşarak yataylaşma eğilimine ve dolayısıyla, geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girdiği görülmektedir. Ancak 2007 yılı ve sonrasında bütçeden ayrılan harcama miktarının tekrar artırılması sonucu, kirliliğin azaltılması hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın görüntüsüne devam ettiği görülmektedir. Bu durum, kirliliğinin azaltılması hizmetlerinin geleneksel yapısını koruduğunu göstermektedir. Bu bağlamda kirliliğin azaltılması hizmetleri, geleneksel hizmet olarak görülmektedir.

Tablo 3.8. Çevre Koruma Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

Sıra	Alt Hizmetler	Geleneksellik Endeksi
1	Atık Yönetimi Hizmetleri	0,497778209
2	<u>Doğal ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri</u>	0,491912351
3	Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri	0,423741658
4	Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri	0,34992388
5	Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	0,321984668

Not: Altı çizili hizmetlerin geleneksellik endeksleri 0,5'den büyük çıkmış ve bu değerler 1'den çıkartılmıştır.

Doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetlerinin, köşegene yakın görüntüsü olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu gözlenmektedir. Bu durum, geleneksel yapısının olduğunu göstermektedir. Kirliliğin azaltılması hizmetleri de, köşegene yakın bir görüntü sergilemekteydi. Ancak doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonuna ait görüntüsünün, köşegene daha da yakın olduğu görülmektedir. Bu görüntünün oluşması, doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetleri için bütçeden ayrılan harcama miktarı payının, kirliliğin azaltılması hizmetlerine ayrılandan daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Geleneksellik endekslerinin sıralamasında da doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetlerinin 1'den çıkartılmış haliyle üst sıralarda olması, bu durumun göstergesi olmaktadır. Bu bağlamda doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, gözlemlenen periyodun ilk yıllarında geleneksel yapıya sahip olmadığı görülmektedir. Ancak 2005 yılından sonra bütçeden bu hizmet için ayrılan harcama miktarı payının büyük ölçüde arttırılması sonucu, birikimli harcama deneyim fonksiyonu köşegene yaklaşma eğilimine girmektedir. Dolayısıyla bu eğilim, gelenekselleşme sürecine girmeye başladığını göstermektedir. Fakat 2008 yılında ve sonrasında bütçeden ayrılan payın düşürülmesinin etkisiyle çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonu, köşegenden uzaklaşarak yatay bir görünüm vermektedir. Bu yataylaşan görüntü, 2005 yılından sonra elde ettiği geleneksel yapısından uzaklaştığını göstermektedir. Dolayısıyla çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, geleneksellikten uzaklaşan hizmet olarak görülmektedir. Geleneksellik endekslerinin sıralamasında da sonlarda yer alması, çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin geleneksellikten uzak bir görünüm sergilediğini göstermektedir.

Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetlerinin, gözlemlenen periyodun başlangıç yıllarında köşegene yakın görüntüsü olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Fonksiyonun köşegene yakın görüntüsü, geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak ilerleyen

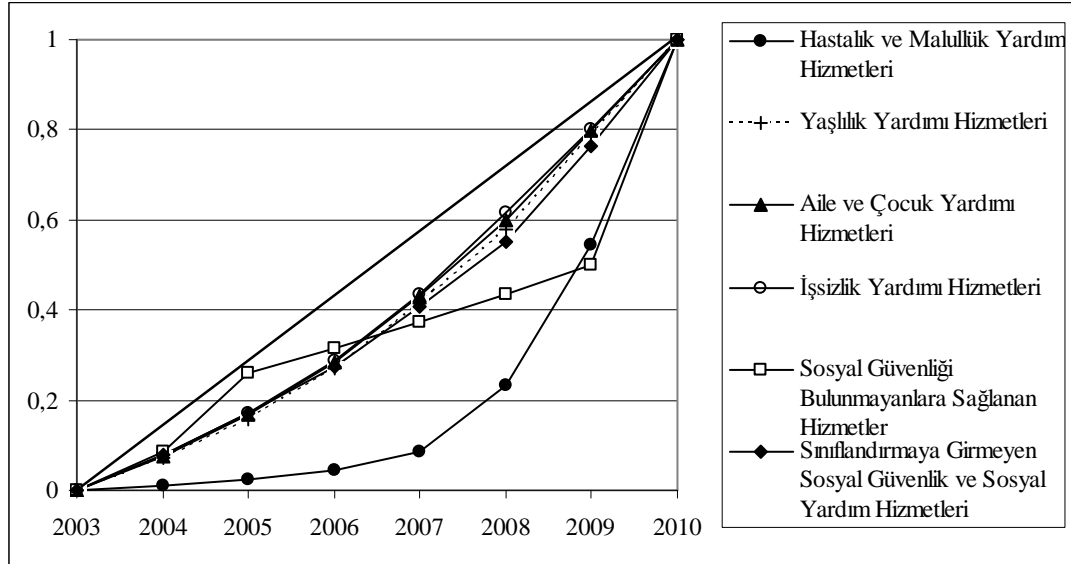
dönemlerde fonksiyonun yatay görüntü verdiği görülmekte; dolayısıyla bu görüntü, geleneksellikten uzaklaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir. 2008 yılında Türkiye bütçesinden sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri için ayrılan harcama değerinin diğer yıllara göre yüksek oranda artırılması, fonksiyonun köşegene yaklaşma eğilimine girmeye başlamasına neden olmaktadır. Bu yaklaşma eğiliminin, sonraki yıllarda devam etmediği görülmektedir. Bu durumun devam etmemesi, 2009 yılında bütçeden hizmet için ayrılan harcama miktarının düşürülmesine bağlı olmaktadır. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri, başlangıç dönemlerde geleneksel yapıya sahipken son dönemlerde geleneksel yapısından uzaklaşmaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri, geleneksellikten uzaklaşan hizmetler arasına girmektedir.

3.2.1.7. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri

Kamu harcamaları içinde yer alan ve dışsallık yaratan hizmet olarak belirlenen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti, 2004 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle hastalık ve malullük yardım hizmetleri, yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Bu alt hizmetlerin 2004 ve 2010 yılları arası için elde edilen harcama değerlerine göre, birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar yardımıyla, birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının gösterildiği Şekil 3.8 oluşturulmuştur.

Hastalık ve malullük yardım hizmetleri, Şekil 3.8'e bakıldığında gözlemlenen periyodun başlangıç yıllarında köşegenden uzak görüntü sergilemekte; bu durum, geleneksellikten uzak bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2007 yılından sonra bütçeden ayrılan harcama miktarı payının önceki yıllara göre daha yüksek oranlarda artırılması sonucu, hizmetin birikimli harcama deneyim fonksiyonu köşegene yaklaşma eğilimine girmektedir. Bu durum, hastalık ve malullük yardım hizmetlerinin gelenekselleşme sürecine girmeye başladığının göstergesi olmaktadır. Dolayısıyla hastalık ve malullük yardım hizmetleri, gelenekselleşen hizmet olmaktadır. Gelenekselleşme eğilimine son dönemlerde

girmeye başlamış olması, geleneksellik endekslerinin sıralamasında sonlarda yer almasına neden olmaktadır.

Şekil 3.8. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Alt Hizmetlerinin Birikimli Harcama Deneyim Fonksiyonları

Yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, köşegene yakın görünüşleriyle benzer görüntü sergilemektedirler. Yaşlılık yardımı hizmetleri için bütçeden ayrılan harcama miktarının gözlemlenen dönem boyunca düzenli oranlarda artırılması, birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın olmasını sağlamaktadır. Köşegene yakın olması, gözlemlenen periyotta yaşlılık yardımı hizmetlerinin geleneksel yapıya sahip olduğunun göstergesi olmaktadır. Bu bağlamda yaşlılık yardımı hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Tablo 3.9. Sosyal Güvenlik ve Yardım Alt Hizmetlerinin Geleneksellik Endeksleri

Sıra	Alt Hizmetler	Geleneksellik Endeksi
1	İşsizlik Yardım Hizmetleri	0,484149283
2	Aile ve Çocuk Yardım Hizmetleri	0,479296371
3	Yaşlılık Yardım Hizmetleri	0,46864059
4	Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	0,463662037
5	Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler	0,423994006
6	Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri	0,277395226

Aile ve çocuk yardımı hizmetlerinin, köşegene yakın birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Gözlemlenen dönemde bu hizmetin bütçedeki harcama miktarı payının yıllar itibariyle düzgün bir şekilde artırılması, fonksiyonun köşegene yakın olmasını sağlamakta; böylece, hizmetin geleneksel yapısının korunması sağlanmaktadır. Sonuçta aile ve çocuk yardımı hizmetleri, geleneksel hizmetler arasına girmektedir.

İşsizlik yardımı hizmetlerinin, gözlemlenen dönem boyunca bütçedeki harcama değerinin yıllar itibariyle arttırıldığı gözlemlenmektedir. İşsizlik yardımı hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonunun görüntüsü, bu artışların da etkisiyle köşegene yakın olmaktadır. Gözlemlenen dönemde fonksiyonun köşegene yakın olması, hizmetin geleneksel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda işsizlik yardımı hizmetleri, geleneksel hizmetler arasında bulunmaktadır. Ayrıca geleneksellik endekslerinin sıralamasında, geleneksel hizmet olan işsizlik yardımı hizmetleri ortalarında yer almaktadır.

Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin, Şekil 3.8 incelendiğinde köşegene yakın olan birikimli harcama fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, hizmetin gözlemlenen dönemde geleneksel yapısının olduğunun göstergesi olmaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri için bütçeden ayrılan harcama miktarlarına bakıldığında, gözlemlenen dönem boyunca arttırıldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır. Sonuç olarak yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin, gözlemlenen dönemde benzer görüntüleri sebebiyle geleneksel yapılarını korudukları ve geleneksel hizmetler oldukları anlaşılmaktadır.

Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, gözlemlenen periyodun ilk yıllarında köşegene yakın görüntü vermekte; bu görüntü, geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2005 yılında Türkiye bütçesinden ayrılan harcama miktarının büyük ölçüde arttırılması sonucu, birikimli harcama deneyim fonksiyonu köşegene daha da yaklaşmaktadır. Ancak 2006 yılında bütçeden ayrılan payının epeyce düşürülmesinin etkisiyle, fonksiyonun köşegenden uzaklaşma eğilimine girdiği izlenmektedir. 2006 yılından sonraki yıllarda, sosyal güvenliği

bulunmayanlara sağlanan hizmetlerin bütçedeki payının düşük oranlarda arttırılmaya devam edilmesinin bile, hizmete ait birikimli harcama deneyim fonksiyonunun yataylaşmasına engel olamadığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahipken, son dönemlerde geleneksellikten uzaklaşma eğiliminde olduğundan geleneksellikten uzaklaşan hizmet olmaktadır.

Tablo 3.10. Geleneksel, Gelenekselleşen, Geleneksellikten Uzaklaşan Hizmetler

GELENEKSEL HİZMETLER	GELENEKSELLEŞEN HİZMETLER	GELENEKSELLİKTEN UZAKLAŞAN HİZMETLER
<ul style="list-style-type: none"> • Askeri Savunma Hizmetleri • Sivil Savunma Hizmetleri • Güvenlik Hizmetleri • Mahkeme Hizmetleri • Cezaevi İdaresi Hizmetleri • Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri • Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri • Okul Öncesi ve İlköğretim Hizmetleri • Orta Öğretim Hizmetleri • Seviyeye Göre Sınıflandırılmayan Eğitim Hizmetleri • Tıbbi Ürünler, Cihaz ve Donanımlara İlişkin İşler ve Hizmetler • Ayakta Yürütülen Tedavi Hizmetleri • Hastane İşleri ve Hizmetleri • Sağlık Hizmetlerine İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri • Halk Sağlığı Hizmetleri • Su Temini İşleri ve Hizmetleri • Kirliliğin Azaltılması Hizmetleri • Doğal Ortamın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Hizmetleri • Yaşlılık Yardımı Hizmetleri • Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri • İşsizlik Yardımı Hizmetleri • Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri • Sınıflandırmaya Girmeyen Eğitim Hizmetleri • Sınıflandırmaya Girmeyen Sağlık Hizmetleri • İskân İşleri ve Hizmetleri • Toplum Refahı Hizmetleri • Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Dış Askeri Yardım Hizmetleri • Yükseköğretim Hizmetleri • Eğitime İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri • Eğitime Yardımcı Hizmetler • Atık Yönetimi Hizmetleri • Çevre Korumaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri • Sınıflandırmaya Girmeyen Çevre Koruma Hizmetleri • Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler

Tablo 3.10'dan görüldüğü üzere, Türkiye bütçesinde dışsallık yaratan hizmetlerin ve alt hizmetlerinin, 2004 ve 2010 yılları arası dönem için çoğunluğunun geleneksel yapıya sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Dışsallık yaratan hizmetlerin geleneksellik yapılarının incelenmesi amacıyla, bu tez çalışması oluşturulmuştur. Devlet tarafından sunulan kamusal hizmetler, bu hizmetlere bireylerin bedel ödemesi veya ödememesi fark etmeksizin, tüm bireylere fayda sağlamaktadır. Bu doğrudan ya da dolaylı yoldan sağlanan fayda, dışsallık olmaktadır. Kamusal hizmetlerden savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, çevre koruma hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri dışsallık yaratan hizmetler olarak yer almıştır. Çalışmamızda dışsallık yaratan hizmetler olarak yer alan bu hizmetlerin geleneksellik yapısı, 2004 ve 2010 yılları arası dönemde Türkiye bütçesinden ayrılan harcama değerlerindeki kararlılıklarına göre incelenmiştir. Gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde düzenli olarak artış veya azalış gösteren hizmetler, geleneksel yapıya sahip olmaktadır. Gözlemlenen dönemde harcama değerlerinde değişiklikler gösteren hizmetler ise, gelenekselleşen veya geleneksellikten uzaklaşan yapıya sahip olmaktadır.

Savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, çevre koruma hizmetleri ve sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin geleneksellik yapıları, endeks hesaplama yöntemiyle incelenmeye çalışılmıştır. Bu yöntemi çalışmamızda kullanabilmek amacıyla, hizmetlerin Türkiye bütçesindeki 2004 ve 2010 yılları arasındaki harcama değerlerine ulaşılmıştır. Çalışmamızda yer alan dışsallık yaratan hizmetler, Türkiye bütçesinde 2004 yılı itibariyle analitik bütçe sınıflandırmasına göre alt hizmetler şeklinde ayrılabilir. Çalışmamız için, bu hizmetlerin alt hizmetlerine ait harcama değerlerine de, 2004 ve 2010 yılları arası için ulaşılmıştır. Hizmetlerin ve alt hizmetlerin, elde edilen harcama değerleri düzenlenmiştir. Bu harcama değerlerine göre tüm hizmetlerin, başlangıç olarak birikimli harcama deneyim endeksleri hesaplanmıştır. Hesaplanan birikimli harcama deneyim endekslerine göre, tüm hizmetlerin birikimli harcama deneyim fonksiyonları oluşturulmuş ve tüm hizmetlerin geleneksellik endeksleri de hesaplanmıştır. Oluşturulan birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının şekilleri ve geleneksellik endeksleri yardımıyla, dışsallık yaratan hizmetlerin ve alt hizmetlerinin geleneksel yapıları incelenmiştir.

Savunma hizmetlerinin Türkiye bütçesinden ayrılan toplam harcama değeri, 2004 ve 2010 yılları arasında her yıl bir önceki yıla göre arttırılmaktadır. Köşegene yakın birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, savunma hizmetlerinin geleneksel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca hesaplanan geleneksellik endeksinin 0,5 değerine yakın çıkması da, savunma hizmetlerinin gözlemlenen dönemde geleneksel yapısını koruduğunu göstermektedir. Savunma hizmetleri, 2004 yılından itibaren askeri savunma hizmetleri, sivil savunma hizmetleri, dış askeri yardım hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Savunma alt hizmetlerinin oluşturulan birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının şekli incelendiğinde askeri savunma hizmetleri ve sivil savunma hizmetlerinin, benzer görüntü verdikleri ve köşegene en yakın iki hizmet oldukları gözlenmiştir. Gözlemlenen dönemde her yıl bir önceki yıla göre arttırılarak, bu iki hizmete Türkiye bütçesinden harcama miktarı ayrılmıştır. Dolayısıyla askeri savunma hizmetleri ve sivil savunma hizmetleri, geleneksel yapılarını koruyan hizmetler olmaktadır. Dış askeri yardım hizmetlerinin, gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında köşegene yakın görüntüsü olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmüştür. Ancak 2005 ve 2007 yıllarında harcama miktarının düşürülmesi, hizmete ait fonksiyonun yataylaşmasına neden olmuştur. Bu bakımdan dış askeri yardım hizmetleri, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahipken son dönemlerde geleneksel yapısından uzaklaşma eğilimine girmektedir. Sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri, diğer üç savunma alt hizmetine göre daha farklı bir görüntü sergilemiştir. Bu görüntünün oluşmasında, diğer hizmetlere göre bu alt hizmete daha düşük ve değişik miktarlarda harcama payı ayrılması etkili olmuştur. 2006 yılından sonra önceki yıllara göre daha yüksek miktarlarda pay ayrılmasıyla, sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri köşegene yaklaşma eğilimi göstermeye başlamıştır. Bu durumda, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahip olmayan sınıflandırmaya girmeyen savunma hizmetleri, son dönemlerde gelenekselleşme sürecine girdiğinden dolayı gelenekselleşen hizmet olmaktadır.

Kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine, 2004 ve 2010 yılları arasında artan miktarlarda harcama değeri ayrılmıştır. Bu durumun etkisiyle, kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonu, köşegene yakın

şekilde görüntü vermiştir. Dolayısıyla, gözlemlenen dönemde geleneksel yapısını koruyan hizmet olmaktadır. Hesaplanan geleneksellik endeksinin 0,5 değerine çok yakın çıkması da, kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin gözlemlenen dönemde geleneksel bir hizmet olduğunu göstermektedir. Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri 2004 yılından itibaren güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri, kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Güvenlik hizmetleri, mahkeme hizmetleri, cezaevi idaresi hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerinin, genel olarak benzer birikimli harcama deneyim fonksiyonlarına sahip oldukları görülmüştür. Güvenlik, mahkeme ve sınıflandırmaya girmeyen kamu düzeni ve güvenlik hizmetlerine, gözlemlenen dönemde her yıl bir önceki yıla göre arttırılarak harcama miktarı ayrılmıştır. Birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının köşegene yakın görüntüleri, bu hizmetlerin gözlemlenen dönemde geleneksel yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Cezaevi idaresi hizmetlerine 2006 yılı hariç, her yıl bir önceki yıla kıyasla arttırılarak harcama değeri ayrılmıştır. 2006 yılında harcama değerinin düşürülmesinin etkisiyle yataylaşma eğilimine girdiği izlenmekte; fakat sonraki yıllarda harcama değerinin arttırılması, bu eğilimin devam etmesine engel olmaktadır. Cezaevi idaresi hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksellik yapısını korumaktadır. Kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin birikimli harcama deneyim fonksiyonununun, diğer hizmetlerinkine göre farklı bir görüntüsünün olduğu görülmüştür. Başlangıç dönemde içbükey şekilde olan fonksiyon, bu hizmetin geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Son dönemlerde ise köşegene yakın görüntüsü olan kamu düzeni ve güvenliğe ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, geleneksel hizmet olmaktadır.

Eğitim hizmetlerine, gözlemlenen dönemler arasında 2006 yılı hariç her yıl bir önceki yıla göre arttırılarak harcama miktarı ayrılmıştır. Köşegene yakın birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olan eğitim hizmetlerinin geleneksellik endeksi, dışsallık yaratan hizmetler arasında 0,5 değerine en yakın olarak çıkmıştır. Bu bağlamda eğitim hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksellik yapısını korumaktadır. Eğitim hizmetleri 2004 yılından itibaren okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri, yükseköğretim hizmetleri, seviyeye göre

sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, eğitime yardımcı hizmetleri, eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Okul öncesi ve ilköğretim hizmetleri, ortaöğretim hizmetleri ve seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetlerinin benzer görüntü verdikleri; köşegene yakın olan birikimli harcama deneyim fonksiyonlarının olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla okul öncesi ve ilköğretim, ortaöğretim ve seviyeye göre sınıflandırılmayan eğitim hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksel yapılarını korumaktadırlar. Yükseköğretim hizmetleri ve eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında içbükey şeklinde olan birikimli harcama deneyim fonksiyonuna sahip olduğu görülmüştür. 2005 yılından sonra yataylaşma eğilimine girdikleri; sonraki yıllarda da, bu eğilimlerine devam ettikleri gözlenmiştir. Yükseköğretim ve eğitime ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri, başlangıç döneminde geleneksel yapıya sahipken, son dönemlerde geleneksellikten uzaklaşma eğilimine girmektedirler. Sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetleri, gözlemlenen dönemin başlangıç yıllarında köşegenden uzak görüntü vermiştir. Sonraki yıllarda harcama miktarının daha yüksek artırılması sonucu, köşegene yaklaşma eğilimine girmiştir. Dolayısıyla sınıflandırmaya girmeyen eğitim hizmetlerinin başlangıç döneminde geleneksel yapıya sahip değilken, son dönemlerde gelenekselleşme eğilimine girdiği gözlenmiştir.

Sağlık hizmetlerine, 2004 ve 2010 yılları arasında her yıl bir önceki yıla göre artırılarak harcama miktarı ayrılmıştır. Oluşturulan birikimli harcama deneyim fonksiyonu, köşegene yakın görüntü vermiştir. Dolayısıyla sağlık hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksellik yapısını koruyan bir hizmet olmaktadır. Sağlık hizmeti, 2004 yılından itibaren tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri, halk sağlığı hizmetleri, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Tıbbi ürünler, cihaz ve donanımlara ilişkin işler ve hizmetler, ayakta yürütülen tedavi hizmetleri, hastane işleri ve hizmetleri, sağlık hizmetlerine ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, benzer görüntü verdikleri görülmüştür. Bu hizmetlerin birikimli harcama deneyim fonksiyonları, köşegene yakın şekilde olduğundan gözlemlenen dönemde bu hizmetler geleneksel yapılarını korumaktadırlar. Halk

sağlığı hizmetleri, 2006 ve 2008 yılları arasında köşegenden uzaklaşma eğilimi göstermiş olsa da; bu hizmetin, genel olarak köşegene yakın birikimli harcama deneyim fonksiyonunun olduğu görülmüştür. Bu bağlamda halk sağlığı hizmetleri, gözlemlenen dönemde geleneksel yapısını korumakta; geleneksel hizmetler arasında yer almaktadır. Sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetlerinin, başlangıç dönemde köşegenden uzak olan birikimli harcama deneyim fonksiyonunun olması, bu hizmetin başlangıçta geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir. 2008 yılında harcama miktarının yüksek miktarda arttırılmasının etkisiyle, hizmete ait fonksiyonun köşegene yaklaşma eğilimine girdiği gözlenmiştir. Bu bağlamda sınıflandırmaya girmeyen sağlık hizmetleri, başlangıçta geleneksel yapıya sahip değilken son dönemlerde gelenekselleşme sürecine girmektedir.

İskân ve toplum refahı hizmetleri, başlangıç yıllarda ayrılan harcama miktarının diğer yıllara göre düşük olmasının etkisiyle, köşegenden uzak görüntü vermiştir. Bu durum, başlangıç dönemde bu hizmetin geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir. Sonraki yıllarda harcama değerinin daha yüksek miktarda arttırılmasıyla, diğer hizmetlere benzer görüntü vermeye başladığı görülmüştür. İskân ve toplum refahı hizmetleri, başlangıçta geleneksel yapıya sahip değilken son dönemlerde gelenekselleşme eğilimine girmektedir. Diğer hizmetlerden farklı olarak iskân ve toplum refahı hizmeti, gelenekselleşen hizmet olmaktadır. İskân ve toplum refahı hizmeti, 2004 yılından itibaren iskân işleri ve hizmetleri, toplum refahı hizmetleri ve su temini işleri ve hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. İskân işleri ve hizmetleri ve toplum refahı hizmetleri, başlangıç dönemde köşegenden uzak görüntü vermişlerdir. Son dönemlerde başlangıç yıllara göre daha yüksek harcama miktarının ayrılması sonucu, köşegene yaklaşma sürecine girmişlerdir. İskân işleri ve toplum refahı hizmetleri, başlangıç dönemde geleneksel yapıya sahip değilken, son dönemlerde gelenekselleşme sürecine girmektedirler. Su temini işleri ve hizmetlerinin, gözlemlenen dönemde köşegene yakın görüntüsünün olduğu görülmekte; dolayısıyla, geleneksel yapısını koruduğu anlaşılmaktadır.

Çevre koruma hizmetlerinin, gözlemlenen dönemde 2006 yılı hariç diğer yıllarda bir önceki yıla göre harcama miktarı arttırılmıştır. Hizmetin birikimli harcama deneyim fonksiyonu, köşegene yakın bir seyir izlemiştir. Dolayısıyla çevre koruma hizmeti, geleneksel hizmet olmaktadır. Çevre koruma hizmeti, 2004 yılından

itibaren analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle atık yönetimi hizmetleri, kirliliğin azaltılması hizmetleri, doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Atık yönetimi hizmetleri, başlangıç döneminde geleneksellik yapısını korumakta ancak son dönemlerde köşegenden uzaklaşan görüntü vermekte; geleneksellikten uzaklaşmaktadır. Kirliliğin azaltılması hizmetleri, genel olarak köşegene yakın görüntü vermekte; gelenekselliğini koruyan hizmetler arasında yer almaktadır. Doğal ortamın ve biyolojik çeşitliliğin korunması hizmetleri, gözlemlenen dönemde bütçeden ayrılan harcama miktarının yıllar itibariyle arttırılmasının etkisiyle köşegene yakın görüntü sergilemiştir. Bu durum, hizmetin gözlemlenen dönemde geleneksel yapısını koruyan hizmet olduğunu göstermektedir. Çevre korumaya ilişkin araştırma ve geliştirme hizmetlerinin, başlangıç döneminde köşegenden uzak görüntüsünün olması, geleneksel yapıya sahip olmadığını göstermektedir. 2005 ve 2007 yılları arasındaki dönemde köşegene yaklaşma eğiliminde olduğu; dolayısıyla, gelenekselleşme sürecine girdiği görülmüştür. Ancak, son dönemlerde tekrar köşegenden uzak görüntü vermekte; geleneksellikten uzaklaşan hizmetler arasına girmektedir. Sınıflandırmaya girmeyen çevre koruma hizmetlerinin, başlangıçta geleneksel yapıya sahip olduğu görülmüştür. Gözlemlenen dönemin son yıllarında ise, köşegenden uzaklaşan görüntüsüyle geleneksel yapısından uzaklaşmaktadır.

Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine, Türkiye bütçesinden gözlemlenen dönemler arasında her yıl bir önceki yıla göre arttırılarak harcama değeri ayrılmıştır. Elde edilen birikimli harcama deneyim fonksiyonunun köşegene yakın görüntüsünün olması, bu hizmetin gözlemlenen dönemde geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti, 2004 yılından itibaren hastalık ve malullük yardım hizmetleri, yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik yardımı hizmetleri, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetleri olarak alt hizmetlere ayrılmaktadır. Hastalık ve malullük yardım hizmetlerinin, başlangıçta geleneksel yapıya sahip değilken son dönemlerde köşegene yaklaşma eğilimine girmesiyle gelenekselleşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Yaşlılık yardımı hizmetleri, aile ve çocuk yardımı hizmetleri, işsizlik

yardımı hizmetleri ve sınıflandırmaya girmeyen sosyal güvenlik ve yardım hizmetlerinin köşegene yakın olan benzer görüntüleri, gözlemlenen dönemde geleneksel yapılarını koruduklarını göstermektedir. Sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetler, başlangıç döneminde köşegene yakın görüntü vermiştir. Bu durum, hizmetin başlangıçta geleneksel yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak son yıllarda yataylaşmaya başlayan görüntüsü, sosyal güvenliği bulunmayanlara sağlanan hizmetlerinin geleneksellikten uzaklaştığını göstermektedir.

Sonuç olarak, çalışmamız kapsamında dışsallık yaratan hizmetler olarak seçilmiş hizmetlerin, geleneksellik yapıları incelenmiş; bu hizmetler geleneksel, gelenekselleşen ve geleneksellikten uzaklaşan hizmetler şeklinde belirlenmiştir. Hizmetlerin çoğunluğu, geleneksel hizmetler olarak bulunmuş ve tezimizin H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Ayrıca devletin, bu hizmetlerin sunulması için bütçeden sadece düzenli miktarlarda pay ayırması yeterli olmamakta; hizmetlerin kaliteli sunulması için de girişimlerde bulunması gerekmektedir. Sadece belirlenen hizmet için çalışacak, yenilikler ortaya atabilecek, çözüm üretebilecek kişileri devletin görevlendirmesi ve desteklemesi, bu hizmetlerin daha iyi sunulabilmesine yardımcı olabilir. Ayrıca daha iyi bir şekilde kamu düzeninin sağlanabilmesi, toplum refahının artırılabilmesi, çevre kirlenmesinin önlenmesi için devlet tarafından daha katı cezalar konmalı, bunlar uygulanmalı ve sürekli denetlenmelidir. Böylece, bireylerin her türlü kötü davranışlardan kaçınmaları sağlanabilir; daha huzurlu, güvenli ve temiz ortamda yaşamalarına da katkısı olabilir. Yükseköğretim öncesi eğitimi veren görevli öğretmenlerin, her sene sonunda sınava tabi tutulması, eğitim kalitesini arttırabilen bir çözüm olabilir. Sağlıklı ve uzun bir yaşam sağlanabilmesi için de, düzenli aralıklarla her bireyin kontrolden geçirilmesini devletin uygulayabilmesi, bu uygulamayı bireylere ücretsiz sunması başka bir çözüm olabilir.

KAYNAKÇA

AKALIN, G. (1981), *Kamu Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara.

AKBAR, M. ve NAQVİ, F. Zareen (2000), “Export Diversification and the Structural Dynamics in the Growth Process: The Case of Pakistan”, *The Pakistan Development Review*, Vol: 39, p.573-589.

AKDEMİR, A. ve ŞAHİN, M. (2006), “Küresel Kamusal Malların Üretim ve Yönetim Dinamikleri Bağlamında Sınıflandırılması”, *Maliye Dergisi*, Sayı 150, s.1-24.

AKDOĞAN, A. (1997), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

AKIN, C. Serhat (2007), *Sağlık ve Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye’de Sağlık Sektörü ve Harcamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

AKSOY, Ş. (1991), *Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe Maliye Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ALTAY, O. ve ALTIN, O. (2008), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme ve Yatırımlar Üzerine Etkilerinin Analizi (1980-2005)”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 1, s.267-285.

AMİN GUTİERREZ DE PİNERES, S. ve FERRANTİNO, M. (1999), “Export Sector Dynamics and Domestic Growth: The Case of Colombia”, *Review of Development Economics*, Vol: 3, p.268-280.

AMİN GUTİERREZ DE PİNERES, S. ve FERRANTİNO, M. (1997), “Export Diversification and Structural Dynamics in the Growth Process: The Case of Chile”, *Journal of Development Economics*, Vol: 52, p.375-391.

ARMAĞAN, R. (2003), “Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 9, s.159-178.

BATIREL, Ö. Faruk (2007), *Kamu Maliyesi ve Yönetimi*, T.C. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:24, İstanbul.

BAUMOL, J. William ve BLİNDER, S. Alan (2000), *Economics: Principles and Policy*, Harcourt College Publishers, Eighth Edition, America.

BAYKAL, Ö. (2006), *1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

BENK, S. (2007), *Kentiçi Ulaşım Sonucu Oluşan Negatif Dışsallıklar ve Önleme Yolları*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul.

BUCHANAN, M. James ve STUBBLEBİNE, W. Craig (1962), *Economica*, Blackwell Publishing, Vol: 39, No: 116.

BULUTOĞLU, K. (2008), *Kamu Ekonomisine Giriş*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

BULUTOĞLU, K. (1977), *Kamu Ekonomisine Giriş*, Temat Yayınları, Ankara.

ÇALIŞKAN, Z. (2008), “Sağlık Ekonomisi: Kavramsal Bir Yaklaşım”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 2, s.29-50.

ÇELEBİ, K. ve YALÇIN, Z. (2008), “Kamusal Mallar Teorisinin Değişimi: Bölgesel Kamusal Mallar”, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s.1-18.

ÇETİN, T. (2005), “Çevresel Dışsallıklar ve İçselleştirme Yöntemleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, s.143-166.

ENER, M. ve DEMİRCAN, E. (2008), “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, s.57-82.

ERDOĞDU, M. ve YENİGÜN, E. (2008), *Türkiye’de Sosyal Bütçe*, Tesev Yayınları, İstanbul.

GİRAY, F. (2004), “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.181-199.

GÜLCAN, M. Cemil (2008), *Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.

GÜNÇAVDI, Ö. ve ÇAKMAKLI, C. (2005), *Türkiye Ekonomisinin Dışsattım ve Dışalım Yapısının Analizi: 1969-2002*, 7. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi.

IŞIK, N. ve ALAGÖZ, M. (2005), “Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 24, s.63-75.

KARAARSLAN, E. (2005), “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, *Maliye Dergisi*, Sayı 149, s.36-73.

KARAGÖZ, K. ve TETİK, N. (2009), *Kamu Sağlık Harcamalarını Belirleyen Faktörler: Ekonometrik Bir Değerlendirme*, Uluslararası Anadolu Ekonomi Kongresi, Anadolu Üniversitesi, 17-19 Haziran, Eskişehir.

KİRMANOĞLU, H. (2007), *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Basım A.Ş., İstanbul.

KURTULMUŞ, S. (1998), *Sağlık Ekonomisi ve Hastane Yönetimi*, Değişim Dinamikleri Yayınları, İstanbul.

MERE, M. (2006), *Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.

NADAROĞLU, H. (1996), *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ORHANER, E. (1997), *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

ORTAÇ, R. (2003), “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 2, s.239-247.

ÖZBARAN, M. Hakan (2004), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 53, s.115-138.

ÖZDEMİR, S. (2007), *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın no: 2007-57, İstanbul.

ROSEN, S. Harvey ve GAYER, T. (2008), *Public Finance*, McGraw-Hill, Eighth Edition, U.S.A..

SAMUELSON, A. Paul (1954), “The Pure Theory of Public Expenditure”, *The Review of Economics and Statistics*, Vol:36, No:4, p.387-389.

STİGLİTZ, E. Joseph (1994), *Kamu Kesimi Ekonomisi* (Çev. Ömer Faruk Batirel), Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul.

ŞENER, O. (2001), *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ŞENER, O. (1998), *Kamu Ekonomisi*, Alkım Yayınları, İstanbul.

TABAN, S. (2006), “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Sosyo Ekonomi*, Sayı 4, s.31-47.

TÜRK, İ. (1999), *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara.

ULUATAM, Ö. (1997), *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, Ankara.

ULUTÜRK, S. (1998), *Türkiye’de Planlı Dönemde Kamu Harcamalarının Gelişimi ve Devletin Ekonomideki Rolü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÜNSAL, E. (2005), *Mikro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara.

YEĞİNBOY, E. Yasemin (1995), “Sağlık Hizmetleri ve Dışsallık”, *İktisat- İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı 107, s.52-60.